

Tu'un Ndioo t̄aa racha'nu Luka

Racha'nu Luka j̄ando induku ra tu'un ra chi'in Teófilo

1 ¹Yo'o racha'nu Teófilo, nduva'a kuii cha kua'a' ñivi n̄anduku na t̄aa kachin na tandi'i ma ña ndaa ña j̄a'a Ndioo tañu yo tatiempu. ²Ta ndiakan t̄aa na yi indukuni takua k̄atitu'un ma ndian ndē'e kachin nuu k̄icha'a yi chi'in tinuu na, vati ma tiñu n̄i'i na k̄uu ma tiñu ña k̄atitu'un na tu'un Ndioo nuu ñivi i'ya. ³Ta juuni yu'u ora cha n̄anduku tu'in cha'a' yi nda ora k̄icha'a tu'un k̄a'an yi, tajan ch̄anini ti, ña va'a k̄uu yi tuva vii t̄ai yi, ta t̄ach̄i yi nuun, yo'o racha'nu Teófilo, ⁴ikan na koto kachin gaun ma ña ndaa ña j̄ana'a na nuun.

K̄atitu'un iin tati va'a ña j̄a'a tiñu nuu Ndioo ñā ni k̄aku Xuva ra j̄akunduta

⁵Takan k̄uu ta ma tiempu k̄uu Herode rey ñu'u' Judea, ma tiempu ikan ti, ch̄iyo iin sutu ra n̄ani Zacar̄ía chi'in ñasi'i ra Elisabet. Ta sutu ikan ti, ra ch̄akuu chi'in grupu Ab̄ías k̄uu ra. Ta n̄induvi vi ti, tata ñivi Aarón k̄uu vi. ⁶Ta juuni chinuni vi tu'un Ndioo, ta takan j̄achi'in vi ma ña k̄a'an ma tutu ma Racha'nu. Yakan va n̄i'iin na k̄uu tisokuati na vi cha'a' n̄i'iin nakuyi. ⁷Ta ma sutu ikan chi'in ñasi'i ra t̄uvi n̄i chiyo n̄i'iin se'e vi, vati na k̄uu koo se'e Elisabet. Ta vitin nduva'a kuii cha ch̄a'nu vi ndia.

⁸Takan k̄uu ta ch̄aa iin kivi ña k̄a'an Zacar̄ía chi'in ma tandi'i sutu ña ñyo grupu ra nuu Ndioo ma tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén. ⁹Vati takan ñyo costumbre ma ndra sutu, yakan va ma kivi ikan ch̄āsiki ndra ta j̄akanaa ma Zacar̄ía ña ni ki'vi ra nuu íi ga ma tichi veñu'u ta kuka'mi ra kutu kuenda Ndioo

ikan. ¹⁰Takan kūu ta ora juuni chà'miga ra ma kutu, ndisaa ma ñivi ñuu ña ka'iin nuke'e kà'an na chi'in Ndioo. ¹¹Takan kūu ta ña'a jà'a ra ora kēta iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo nuu Zacaría ma iti' chiyo kua'a' ma nuu chito naá nuu kàyu ma kutu. ¹²Yakan va ora ndē'e Zacaría ma tati ikan, ndava kuà'an tati ra, ta nduva'a kuii yū'vi ra. ¹³Ta te'en nāka'an ma tati ikan nuu ra:

—Yo'o Zacaría, na yū'viun, vati Ndioo chini ra ndisaa ma ña kà'un chi'in ra ora jàka'nun ra, ta vitin ma ñasi'un Elisabet ni koo iin se'an chi'un. Ta rakan ni jakunaniun ra Xuva. ¹⁴Ta yo'o ti nduva'a kuii sii ni kuuniun ora ni nde'un ña ni kuu yi takan, nda ma ñivi, juuni sii ni kuuni na ora nde'e na ña ni kàku ra ndia. ¹⁵Vati ma ra se'un iin ra ya'a ka'nu ni kuu ra kuenda Ndioo, ti tüvi ni ko'o ra n'i'in nuu ma ndixi, ta ni vinu, ta juuni ni koo ma Tati Í Ndioo chi'in ra antea ña kàku ra. ¹⁶Ta rakan ni ja'a ra ña na chinuni kua'a' ñivi ñuu Israel ma tu'un Ndioo, ikan na jaña na kuati jà'a na ta chikoni'i ndiko na iti' Racha'nu Ndioo, ra chito'o na. ¹⁷Ti ma Xuva ra ni kuu se'un ikan, ni jatiñu ra indukuni kua jātiñu ra nàni Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu. Ni ku'un ra kujandomani ra tatá na chi'in se'e na, ikan ma ndian tüvi chìnuni, na kicha'a na chinuni na. Yakan va takan ni jandova'a ra ma ndian ìyo ñuu Ndioo, ikan na koo tu'va na ma ora ni kichi ra. —Takan kàti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo.

¹⁸Takan kūu tajan te'en kīcha'a chīkatu'un Zacaría nuu ma tati ikan:

—¿Ta naja kua jà'i ta chinunì tuva ña ndicha kùu ma ña kà'un, vati yu'u cha ya'aga cha'nui, ta takan ma ñasi'ì ndia? —kàti ra chi'in tati ikan.

¹⁹Yakan va te'en nāka'an tuku ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo chi'in ra:

—Yu'u nàni Gabriel, ta ìyoi kuenda ña ja'i tiñu nuu Ndioo. Ta juu ra tāchi yu'u ña vāchi katitu'in tu'un va'a i'ya nuun. ²⁰Va tava töve nī chinuniun ma ña kātitu'in nuun, cha'a' yakan kùu yi ña ni kindoo ñi'un. Ta töve ni kuu ka'un nda kati chinu ji'na ma tu'un ña kātitu'in nuun. —Takan kàti ma tati ikan nuu ra.

²¹Takan kūu ta ma ñivi ka'iin ikan ndātu na Zacaría nuke'e, ta ndiakan te'en kīcha'a na chīkatu'un ta'an na:

*Iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo, kàtitu'un yi
nuu Ndiya ña ni kàku Jesuu (1:28)*

—¿Ta naja ya'a kùyangá ra ma tichi veñu'u ka'nu?
—chà'nini na.

²²Takan kùu ta chanuu va'a tajan kēe ndio ra, va na kùuga ka'an ndio ra chi'in na. Tajan ikan nākuni ndio na ña ìyo iin ña ndē'e ra ma tichi veñu'u nuu íí ikan, vati kà'an ra chi'in mamaa señani, ti kīndoo ñi'i ra. ²³Ta ora jāchinu Zacaría ma tiñu ikan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ve'e ra.

²⁴Takan kùu ta ora yā'a ña'a, tajan ma ñasi'i ra Elisabet, chāku'un se'an. Ta u'un yoo kùu yi ña endee nī kean ve'an. Tajan te'en kīcha'a ña chàninian: ²⁵“Maa ma Racha'nu cha'a' iin ndatu, jā'a ña'a' chi'o, ikan na tūva ka'an ma ñivi chata yo”, kūunian.

Iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo, kàtitu'un yi ña ni kàku Jesuu

²⁶Takan kùu ta tichi iñu yoo, tajan tāva ndio ma Racha'nu Ndioo tiñu nuu ma tati jà'a tiñu nuu ra ña nàni Gabriel, ña na ku'un yi ma ñuu Nazaret, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea, ²⁷ña na kunde'e yi iin ña'a yoko ña nàni Ndiya. Ta yakan ti, cha chā'a ña tu'un nuu iin ra nàni Kusé ña ni tanda'a ña chi'in ra. Ta rakan ti, tata ma ra rey David kùu ra. ²⁸Takan kùu ta ora chāa ndio ma tati, tajan kī'vi yi tichi ve'e nuu ìyoan. Ta te'en nāka'an yi chi'an:

—iNa sii kuuniun, yo'o Ndiya ña ìyo ñamani Ndioo chi'in, ti ma Racha'nu ìyo ra chi'un, ta maun kùu ma ña ya'a íí ña ìyo tañu ma ñivi ña'a! —Takan kàti yi chi'an.

²⁹Ta ora ndē'an ma tati ikan, ndava kuà'an anima ña, ña kà'an yi takan chi'an. Yakan va te'en chikatu'an chi'in juuni maa ña: “¿Ta naja kàña'a yi takan chi'in?” kùunian. ³⁰Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo chi'an:

—iNa yü'viun yo'o Ndiya, ti na sii kuuniun cha'a' ña ìyo ma ñamani Ndioo chi'un! ³¹Ta vitin, ni kuku'ün iin ravalí se'un, ta rakan ni jakunaniun ra Jesuu ma ora ni kàku ra. ³²Ta rakan, ti iin ra nduva'a kuii ka'nu ni kuu ra, ta ni kati ñivi ti Se'e Ndioo ka'nu ìyo andivi kùu ra. Ta juuni ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ña na ka'nda ra tiñu takua chā'nda ma ra kùu ñivi ra, ra kùu rey David tiñu niku, ³³ikan na ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi ñuu Israel endeeni. Yakan va ma nuu ni ka'nda ra tiñu tüva ni chaa iin kivi ña ni ndi'i yi. —Takan kàti ma tati ikan chi'an.

³⁴Takan kùu ta te'en chikatu'un ndioan nuu ma tati ikan:

—¿Ta naja kua kùu yi ña kà'un ña ni koo se'i, tu tüvi ìyoi chi'in ni'iin ra'ii? —kàtian.

³⁵Ta te'en nāka'an tuku ma tati ikan chi'an:

—Ma Tati Íí Ndioo, ni kichi yi nuun, ta ma ndatu ma ra ìyo andivi ni koyo yi chataun takua kùu iin vati. Ta tava ya'a íí ma ra ni kàku ja'un, yakan va ni ka'an ma ñivi ña iin ra ya'a íí Se'e Ndioo kùu ra, ni kati na. ³⁶Ta juuni ma ña kùu ñiviun Elisabet, ni koo iin se'an vaji cha cha'nuan. Yakan va ma ña'a kà'an na ña na kùu koo se'e, cha iñu yoo kùu yi ña cha ñù'u se'an vitin. ³⁷Vati kuenda Ndioo ni'iin nakuyi tüvi ndetiñu kuenda ra. —Takan kàti yi chi'an.

³⁸Takan kùu, ta te'en nāka'an tuku Ndiya:

—Yu'u kùu ña musu ma Racha'nu. Yakan va na ja'a ra ma kua kàtitu'ün ña ni ja'a ra chi'in —kàtian.

Tajan ma tati, kēe yi ta kuà'an yi.

Chànde'e Ndiya nuu ìyo Elisabet

³⁹Ta ma kivi ikan numini kēe Ndiya chānde'an Elisabet iin ñuu kàndii iti' yuku ma ñu'u' Judea. ⁴⁰Ta ora chāa ña ñuu ikan, tajan kī'vi ndioan tichi ve'e Zacaríá, ta kàña'a ña chi'in

Elisabet. ⁴¹Ta ora chíni Elisabet ña kãña'a Ndiya chi'an, ta juuni ma ora ikan tũñu ma pa'a tichian, ta kōyo ma Tati Í Ndioo chata ña. ⁴²Tajan te'en nãka'an ní'i nduva'a kuii ma Elisabet:

—Ma maa Ndioo cha jà'íí ra ñun tañu ñivi ña'a, ta cha jà'íí ra ma ravali se'un ña ni kàku. ⁴³¿Ta nda ña kùu yu'u ña vàchi nde'e ma ña kùu ma'á ma Racha'nu chito'i yu'u? ⁴⁴Ora chíni ña kãña'un chí'in, juuni ma ora ikan, tũñu ma se'i tichi ña ya'a chísií yi. ⁴⁵¡Na ya'a sii kuuni animaun ña chíniun ña ni ja'a ma Racha'nu ña kãtitu'un ra nuun! —Takan kãti Elisabet chí'in Ndiya.

⁴⁶Ta Ndiya te'en nãka'an ña:

Ya'a jãka'nui ma Racha'nu Ndioo chí'in ndisaa animai.

⁴⁷Yakan va ya'a chísií ma animai chí'in Ndioo, ti maa ra kùu ma ra jãkákú yu'u nuu ma kuati.

⁴⁸Vati vaji iin ñanda'vini kùí, va kãchin Ndioo yu'u kuenda ña na ja'a ra ma ñamani ra chí'in.

Yakan va nda vitin ta iti' nuu, ni kati na ti iin ña'a ìyo ñamani Ndioo chí'in kùí.

⁴⁹Vati ma ra ya'a ndatu, nduva'a kua'a' tiñu ka'nu jà'a ra chí'in.

Ta rakan ti iin ra ya'a íí kùu ra.

⁵⁰Va Ndioo vitin ta iti' nuu kùnda'vini ra ma ndian jãka'nu ra.

⁵¹Ta juuni ìyo kua'a' ndatu ra.

Ta chí'in ndatu ikan jãndi'i ra nuu tandi'i tiñu jà'a ma ndian jãtayi juuni maa.

⁵²Ta tãvani'i ma Racha'nu ma ndian kùu rey nuu chà'nda na tiñu, ta tí'i ra ndian nda'vi na ka'nda na tiñu ma ikan.

⁵³Ta ma ndian kùmani nakuyi nuu, nduva'a jà'a ra kua'a' ña va'a chí'in na, ta ma ndian kuika, kùndonda'vi na jã'a ra.

⁵⁴Ta tìndee ra ndisaa ma ndian ìyo ñuu Israel, vati ndian jà'a tiñu nuu ra kùu na, ta endee tüvi ní jaña ra ña kùnda'vini ra na.

⁵⁵Vati takan chã'a ma Racha'nu Ndioo tu'un nuu ma ra kùu ñivio ra chũnani Abraham taji'na, chí'in ma ndian ni kuu ñivi ra ña ni koo iti' nuu.

⁵⁶Takan kūu tajan ma Ndiya kīndoan chi'in Elisabet iin uni yoo, tajan chikoni'i ndiko ña ma ve'an.

Nuu kàku Xuva ra jàkunduta

⁵⁷Ta ora chāa tiempu ña ni kàku ravali se'e Elisabet, ta kàku yi. ⁵⁸Tajan ora chīto ndio ma ñivi Elisabet, chi'in ma ñivi iyo yatini ve'an, numi kuiini chānde'e na nuu kàndian ña kàku se'an, ti ya'a chisii na ña kūnda'vini ma Racha'nu ña.

⁵⁹Ta ora chīnu ra una kivi ra, tajan chāndaka vi ra na ta'nda ñii nuu ika ra takua iyo costumbre ma ñivi judú. Ta ma ñivi kuà'an chi'in vi kùuni na ña na kunani ra sivi tatá ra Zacarí. ⁶⁰Va ma Elisabet te'en nāka'an ña:

—¡Na kúu yi! Ti iyo yi ña kunani ra Xuva —kàtian.

⁶¹Tajan te'en nāka'an tuku na chi'an:

—Va na tūvi iyo ni'iin ñivi ndo ña nàni takan —kàti na chi'an.

⁶²Tajan chi'in maaaa señani kà'an na chi'in tatá ma ravali, nde'o tuva kùu koto na nda sivi kùuni ra jakunani ra ra. ⁶³Tajan tatá ma ravali chikan ra iin vitu ña kùuni ra taa ra. Ta nuu ma vitu ikan te'en taa ra: “Xuva, ni kunani ra.” Takan kàti ra chi'in ma ña taa ra. Yakan va ora ndē'e na ña takan taa ra, ndava kuà'an anima na. ⁶⁴Ta juuni ma ora ikan kūu naka'an ndiko Zacarí. Tajan kīcha'a ra jàka'nu ra Ndioo. ⁶⁵Yakan va tandi'i ma ñivi nàkoto vi, ndava kuà'an anima na ña kūu takan chi'in Zacarí. Ta ndisaa ma ñuu kuati ña kàndii kuenda ma ñu'u' Judea, chitakuati ma tu'un yu'u na cha'a' ña kūu. ⁶⁶Yakan va tandi'i ma ndian chīni yi, te'en chikatu'un na chi'in juuni maa na:

—¿Nda tiñu ni kuu ra'ya ora ni kuchandee ra? Vati ndicha va'a ña jā'a ma Racha'nu kua'a' ndatu kuenda ma ravali i'ya.

—Takan chànini na.

Chità Zacarí iin yaa kuenda Ndioo

⁶⁷Yakan va chi'in Tati Í Ndioo, te'en nāka'an Zacarí ña jàka'nu ra Ndioo cha'a' ña ja'a ma ravali se'e ra:

⁶⁸¡Ya'a ga í kùu ma Racha'nu Ndioo ma ñivi ñuu Israel, vati cha kīchaa ra ña vāchi jakakú ra ndyu'u ndian kùu ñivi ra!

⁶⁹ Vati cha tāchi ra iin ra ya'aga ìyo ndatu, kuenda ña na jakakú ra ñivi ra.

Ta rakan kùu ra tata racha'nu David, ra kùu musu Ndioo taji'na.

⁷⁰ Ta ma tu'un i'ya kùu ma tutu chā'a Ndioo nuu ma ndra íí, ndra kā'an chi'in tu'un yu'u ra ña chíyo taji'na,

⁷¹ ta kā'an ndra ña ni jakakú ra yo nda'a' ma ndian xaani nde'o,

ta nuu ndisaa inga tuku ma ndian kùu koto nde'o ndia.

⁷² Ti kùnda'vini Ndioo ma ñivio chíyo taji'na niku, ta ñù'uni ra ma tu'un íí ña jāndo'iin tu'un ra chi'in Abraham, ra kùu tatá yo ndia.

⁷³ Ta ma tu'un i'ya kùu ma tu'un ña chā'a ra nuu ra kùu tatá yo Abraham taji'na,

⁷⁴ ña ni jakakú ra yo nuu ndian xaani nde'e yo, ikan na tüva yu'vio ja'a yo tiñu nuu Ndioo.

⁷⁵ Ta takan chi'in ña ndaa, ta ña íí, ikan ni koo yo chi'in ra ndisaa tiempu.

⁷⁶ Yakan va yo'o se'yu, cha kāchin ma Ndioo ñūn, ña na kùūn ma ra kà'an tu'un yu'u Ndioo ìyo nuu sukun, ti ji'naun ni ku'un iti' nuu ma Racha'nu chito'o yo, ña ni jandova'un iti' ku'un ra ora ni kichaa ra,

⁷⁷ ìkan na koto ma ñivi ñuu ra, ti Ndioo jànaa ra ma kuati jà'a na, ta jàkakú ra na nuu yi ndia.

⁷⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo yo, nduva'a kùnda'vini ra yo, ta kùuni ra nde'e ra yo, ta ni keta iin kivi, ña ni tindee Racha'nu Ndioo yo kakú yo ma nuu naa, takua jà'a ma nikandii ña na nde'o ora kèta ra.

⁷⁹ Ta chi'in ma tu'un jàna'a Ndioo, jàndondichin yi nuu ndian chàkunuu jà'a kuati ora naa, ta tìndee yi yo ña na koo vii yo chi'in ra ndia.

Takan kāti Zacaríá.

⁸⁰ Takan kùu ta ma ravali Xuva kuàkua'nu va'a ra chi'in tundeeni ña chà'a Racha'nu Ndioo nuu ra. Yakan va ma ravali ikan endee chíyo ra tichi ku'u, nda kati kèta iin kivi ña kīcha'a jàna'a ra nuu ñivi ñuu Israel.

Nuu kàku Racha'nu Jesucristu

(Mt. 1:18-25)

2 ¹Ra nàni Augustu kùu ra ña chà'nda ra tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma ma tiempu ikan. Ta tãchi ra ña na nakuiso na sivi, ña naja ta'an ñivi kùu na ña ìyo na ndisaa ñuu nuu chà'nda ra tiñu. ²Ma cha'a' nunuu ña yā'a na nākuiso na sivi i'ya, kūu yi ma tiempu kūu ma ra nàni Cirenio kuvienu ma ñu'u' Siria. ³Ta ndisaa na ìyo yi ña kunu'u na kutaa na sivi na ta'ii'iin ñuu nuu kākū na. ⁴Cha'a' ña'a kùu yi ña kēe Kusé ma ñuu Nazaret, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea, ta kēe ra ku'àan ra ñuu Belén ña kàndii kuenda ñu'u' Judea, vati ikan kākū ma ra rey David, ra kūu ñivi ma Kusé taji'na. ⁵Tajan chā'an ndio ra chātaa ra sivi ra ma ñuu Belén chi'in Ndiya ñasi'i ra, ña cha ñu'u se'e. ⁶Ta takan kūu yi ña ma ora juuni yanga ìyo vi ma

*Nuu kàku Jesuu ña kàndii ra tichi
kanuva nuu chàchi kiti (2:7)*

ñuu Belén, chāa ndio ma kivi ña ni kàku se'an. ⁷Ta ikan kākū ma ra se'e nunuan. Tajan kāva ndioan ja'ma ra, ta kànindian ra tichi kanuva nuu chàchi kiti, vati tüvi nī ni'an ve'e nuu kākū ra.

Ndra jàkuenda mvechala chi'in tati jà'a tiñu nuu Ndioo

⁸Yatin ma ñuu Belén, ìyo ma ndra pato ña ndōo ndra kāva ndra iin chanikuaa tichi ku'u chi'in mvechala jàna ndra ña

kùmi ndra. ⁹Ta nunuuni kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo ña iin jātachani yi nuu ka'iin ndra, ta chikonuu nduva yi ndra. Ta nduva'a kuii yū'vi ndra jà'a yi. ¹⁰Takan kuu tajan te'en nāka'an yi chi'in ndra:

—¡Na yū'vi ndo! Vati ma ña vèchi katitu'in nuu ndo iin ña va'a kùu yi kuenda ndo, ta kuenda ña na sii kuuni kua'a' ñivi ndia, ¹¹ti vitin cha kākū iin ra ni jakakú kua'a' ñivi ñuu David. Ta rakan ti, Cristu ra chito'o yo kùu ra. ¹²Ta kuenda ña na koto ndo ti ña ndicha kùu ma ña kà'in, ni nata'an ndo ra ña kàndii ra isukun ra ja'ma tichi iin kanuva ña kàndii tichi ve'e nuu chàkuiin kiti. —Takan kàti yi nuu ndra.

¹³Takan kūu ta juuni ma ora ikan, kàtiun ña chākoyo nduva'a kuii kua'aga ma tati jà'a tiñu Ndioo nuu ndaa ma inga yi. Ta te'en kīcha'a na chīta na ña jàka'nu na Ndioo:

¹⁴¡Na jaka'nu yo Ndioo ra ìyo andivi!

¡Ta na koo vii tandi'i ñivi ìyo ñuñivi i'ya chi'in ma ñamani ña chà'a ra nuu na ndia!

Takan chīta tati ikan ña jàka'nu yi Ndioo.

¹⁵Tajan kēe ndiko yi kuà'an yi tichi andivi, ta te'en kīcha'a ndio ma ndra pato chikatu'un ta'an ndra juuni nuu maa ndra:

—Na ko'o kunde'o ra ma ñuu Belén, nde'o nayi kūu iti' tikan ña kà'an yi te'en —kàti ndra.

¹⁶Tajan juuni ma ora ikan, numi kuiini kēe ndra kàcha'an ndra. Ta ikan nāta'an ndra ma Ndiya, chi'in Kusé ta ma pa'a ña kàndii ra ma tichi ve'e nuu kixi kiti. ¹⁷Yakan va ora nāta'an ndra ra ña kàndii ra takua kātitu'un yi nuu ndra, tajan kīcha'a ndra kātitu'un ndra nuu vi naja kua kāti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo ora kēta yi nuu ndra cha'a' ma pa'a se'e vi. ¹⁸Takan kūu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, ndava kuà'an tati na ora chīni na ña kà'an ma ndra pato ña kùmi mvechala. ¹⁹Ta ndisaa ma ña kà'an ndra ndākiva'a Ndiya yi tichi chinitunian. Yakan va endee ñù'uni ña ndisaa ma ña kà'an ndra nani kivi. ²⁰Ta ma ndra pato endee jàka'nu ndra Ndioo kuà'an ndiko ndra nuu ka'iin mvechala jàna ndra, ti ya'a chīsii ndra ña nāta'an ndra ma pa'a ikan takua kātitu'un ma tati jà'a tiñu Ndioo nuu ndra.

Chàjana'a vi ravalì Jesuu tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

²¹Takan kūu ta ora chīnu ma pa'a una kivi ra, tajan chàndaka vi ra na ta'nda ñii nuu ika ra takua kùu

ma costumbre ma ñivi judú. Yakan va ma pa'a se'e vi jākunani vi ra Jesuu, takua kātitu'un ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu Ndiya ma ora takà'an kuku'un se'an niku. ²²Ta ora chīnu ma kivi takua kà'an ma tutu Ndioo ña tãa Moisés, ña

*Nuu kū'íí Jesuu jà'a sutu tichi veñu'u
ka'nu nda ñuu Jerusalén (2:22)*

iyoyi ña kuantu vi kuenda ña na nandoo vi, tajan kēe ndio vi kàcha'an vi itii' ñuu Jerusalén ña kuàjana'a vi ra nuu Ndioo ndakan. ²³Takan jà'a vi ti, nuu tutu ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an yi: “Tandi'i ndrakuati se'e ndo ña kàku ma nunuu, iyoyi ña kundaka ndo ra nuu ma Racha'nu Ndioo na ja'íí ra ra.” ²⁴Tajan kī'vi ndio vi chāsoko vi uvi livi a uvi pichon, takua kà'an ma tutu Ndioo ña iyoyi ña jà'a yo.

²⁵Takan kūu ta ma tiempu ikan chīyo iin ra'ii chūnani Simeón ma ñuu Jerusalén. Ta rakan ti iin ra ya'a jàka'nu Ndioo kùu ra, ta chìnuni ra. Ta juuni ndàtu ra ma tiempu ña ni jakakú Ndioo ma ñivi ñuu Israel. Yakan va ma Tati Íí Ndioo iyoyi chi'in Simeón, ²⁶vati cha kātitu'un yi nuu ra ña na kùvi ra tuva takà'an nde'e ji'na ra Cristu, ra ni tachi ma Racha'nu ña ni kichi. ²⁷Takan kūu tajan chāa ma Simeón tichi veñu'u ka'nu ikan jà'a ma Tati Íí Ndioo. Ta ndē'e ra ma ravalí Jesuu chi'in ma'á ra ta tatá ra ora sōkó vi ma kiti nuu Ndioo takua kàti ma tutu Ndioo. ²⁸Ta ora ndē'e Simeón ma ravalí, tajan kī'in ra ra sukun nda'a' ma ma'á ra ta chīso ra ra. Tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra ña jàka'nu ra Ndioo:

²⁹ Yo'o Racha'nu chito'i, vitin va cha kùu ku'vaun ña na kuvi
va'a yu'u, ra kùu musun,
ti cha jāchinun ma tu'un chā'un nui.

³⁰ Vati cha ndè'i ma ra vāchi jakakú ndi.

³¹ Ta chi'in ra'ya, cha kīcha'un jàna'un nuu tandi'i ñivi ìyo
ñuñivi, ña vāchi jakakú ra na.

³² Yakan va ra'ya kùu ra iin ra vāchi jandondichin nuu ñivi
yüvi judú
takua kùu iin ñu'ú ña jàndondichin yi iti' chàkunuu yo.
Ta juuni ma yo kùu ndian judú, ni kindoo yo iin ñuu ka'nu
jà'a ra ndia.

Takan kàti ma Simeón cha'a' ma ravali.

³³ Takan kùu ta ora chīni ma tatá Jesuu chi'in ma ma'á ra,
ta endee kuà'an tati vi. ³⁴ Ta ora chinu kā'an Simeón takan,
tajan jā'íí ndio ra vi, ta te'en nāka'an ra chi'in Ndiya ma'á
Jesuu:

—Yo'o Ndiya, ndicha va'a ti ma ravali se'un cha tāchi ra
ña na ja'a ra iin tiñu ka'nu iti' nuu. Ta chi'in ma tiñu ni ja'a
ra, kua'a' ñivi ni chinuni yi, ta ni kakú na. Ta inga na töve,
ti ni xitakaa na ra, ta ni kanita'an na chi'in ra cha'a' ma ña
tāchi Ndioo ña jàna'a ra. Yakan va ma ñivi ikan töve ni kakú
na, ³⁵ ta ma ña xe'e chànini na chi'in chinituni na vitin, ni
koto tandi'i ñivi yi iti' nuu. Ta yo'o Ndiya, nduva'a kuii nda'vi
ni kuuniun cha'a' ña ni ta'an ra se'un ja'a na. —Takan kàti
Simeón chi'an.

³⁶ Ta juuni ma ikan ndaa iin ña nàni Ana, ñivi ra chūnani
Aser. Ta tatá ña kùu ra nàni Fanuel. Ta yakan ti, iin ña kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo kùan, ta ya'aga cha cha'nuan ndia. Ta
juuni ya'a yokoo ora chīyo ma iian, ta ucha kuiyani chīyoan
chi'in ra. ³⁷ Ta vitin cha ya'a kumixiko kumi kuiya ña kindoo
nda'vian. Ta endee tükuii jàña ña ña chàkunuan veñu'u ña
kà'an ña chi'in Ndioo nduvi ta niñuu. Ta ìyo ora ndita yu'an
ña jàka'nuan Ndioo ndia. ³⁸ Takan kùu tajan ma Ana, cha
jāyatian ña ma ora ikani, ta kīcha'a ña jàka'nuan Ndioo cha'a'
ra, ta kātitu'an nuu ma ndian ñuu Jerusalén ti ni jakakú ra na.

Nuu kuànu'u ndiko na ñuu na ña nàni Nazaret

³⁹ Ta ora cha jāchinu vi jà'a vi ndisaa ña kà'an ma tutu Ndioo,
tajan kuànu'u ndiko vi ñuu vi Nazaret ña kàndii ñu'u' Galilea.

⁴⁰Ta ma ravali kuàkua'nu va'a ra, ta kuànindee va'a ra, ta kua koto va'a ra. Ta ya'a chisii ra ña iyo ma ñamani Ndioo chi'in ra.

Ravali Jesuu ndaa ra tichi veñu'u ka'nu iyo ñuu Jerusalén

⁴¹Takan kũu ta ma tatá Jesuu chi'in ma'á ra, ndisaa kuiya chà'an vi chàjaya'a vi viko pakua ma ñuu Jerusalén. ⁴²Ta ora chĩnu Jesuu uchi uvi kuiya ra, ndisaa vi chā'an ndiko vi ma viko pakua ndakan, takua takani jà'a vi. ⁴³Va ora yā'a ma kivi viko, tajan kēe ndiko vi kuànu'u vi ve'e vi, va nī cha'a vi kuenda ña kīndoo ma ravali Jesuu ma ñuu Jerusalén. ⁴⁴Ta vikan chānini vi ña kuà'an ra chi'in inga ñivi vi iti' ve'e vi. Chākuu vi iin kivi ma ti iti' ta kīcha'a ndio vi nànduku vi ra tañu ma ñivi vi, ña kuà'an chi'in vi, ⁴⁵va töve nī nata'an vi ra. Yakan va chikoni'i ndiko vi kuàanduku vi ra ma ñuu Jerusalén.

⁴⁶Ta nda tichi uni kivi, tajan nāta'an vi ra ña nàndi ra tañu ma ndra matru jàna'a tu'un Ndioo tichi veñu'u ka'nu ikan, ña chĩni ra ña kà'an ndra, ta chikatu'un ra nuu ndra ndia. ⁴⁷Ta ndisaa ma ndian chĩni ña kà'an ra, ndava kuà'an anima na, ña ya'a iyo chinituni ra chi'in ma ña kà'an ra. ⁴⁸Ta ora ndē'e ma tatá ra chi'in ma'á ra ra, ndava kuà'an tati vi, ta te'en nāka'an ma ma'á ra chi'in ra:

—Yo'o se'yu, ¿ta naja jà'un te'en chi'in ndi? Ta yu'u chi'in tataun, ndanikuni kāchika ndi nànduku ndi ñun, ta ya'a nākanini ndi cha'un —kātian.

⁴⁹Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in vi:

—¿Ta naja nànduku ndo yu'u? ¿A tüvi chito ndo ti iyo yi ña koi ve'e Racha'nu Tatái? —kāti ra.

⁵⁰Va töve nī kutunini vi ma ña kà'an ra chi'in vi. ⁵¹Yakan va chikoni'i ndiko ra kuànu'u ra chi'in vi iti' ñuu Nazaret, ikan chiyo ra ña jà'a ra ndisaa ma tiñu tāchi vi nuu ra. Ta ma ma'á ra ndākiva'a ña ndisaa ña'a tichi anima ña.

⁵²Takan kũu ta Jesuu kuàkua'nu va'a ra chi'in kuñu ra ta chi'in chinituni ra. Ta chisii ra ti iyo ñamani Ndioo chi'in ra, ta juuni iyo ñamani ma ñivi chi'in ra ndia.

Xuva ra jākunduta, chàkunuu ra tichi ku'u

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

3 ¹Kuiya cha'un kùu yi ña nda ora kīcha'a Rey Tiberio César chà'nda ra tiñu ñuu ka'nu Roma. Ta ma kuiya ikan

ti Ponciu Pilatu, kũu ma ra kuvienu chà'nda tiũu ñũ'u' Judea. Ta ma Herode kũu ma ra chà'nda tiũu ñũ'u' Galilea. Ta ma yani ra Lipe chà'nda tiũu ñũ'u' Iturea chi'in ñũ'u' Traconite, ta ndaa ra nàni Lisinia chà'nda ra tiũu ñũ'u' Abilinia ma tiempu ikan ndia. ²Ta Anás chi'in Caifás, kũu ndra ma ndra sutu chà'nda tiũu. Takan kũu ta ma tiempu ikan, Ndioo nàka'an ra tichi ku'u chi'in Xuva, ra se'e Zacaríá. ³Takan kũu Xuva, yā'a ra te'en tikan kàndii yu'u yuta Jordán. Ta ikan kàtitu'un ra nuu ma ñivi na kunduta na ta chikoni'i ndiko na chi'in Ndioo, ikan na janaa ra ma kuati na. ⁴Tandi'i ña'a' kũu yi indukuni takua tãa ma ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra chũnani Isaía. Ta yakan, ti te'en kà'an yi:

Iin tati kànachaa yi tichi ku'u ta te'en kà'an yi:

“Na jandova'a ndo iti' ni kichi ma Racha'nu,
ta na nuna ndo iin iti' ndaa kuenda ra.

⁵ Ta tandi'i nuu ìyo ndu'va, na ndutu yi,
ta tandi'i nuu ìyo yuku na kekoyo yi,
ikan na ndondaa nuu ìyo xa'va,
vati tandi'i ma iti' yakua ni ndondoo yi.
Ta ni ndondaa ma iti' tüvi ndaa ndia.

⁶ Vati tandi'i ñivi ìyo ñuñivi ni nde'e na naja kua ni ja'a
Ndioo

ña ni jakakú ra na nuu tundo'o”, kàti yi.

⁷Takan kũu ta ora chākoyo ndio ma ñivi nuu ma Xuva ña,
na jakunduta ra na, tajan te'en nàka'an ra chi'in na:

—Ndyo'o ndian jànda'viña'a takua jà'a ma koo ora kùuni
ri ndava ri yo, ¿yo kà'an chi'in ndo ña ni kakú ndo nuu ma
tundo'o ka'nu ña ni nde'e ndo iti' nuu?, kùuni ndo. ⁸Va na
yüvi takan kũu yi. Kua'an ndo, ta kuàjana'a ndo ndo nuu ma
ñivi, ikan na ku'va na kuenda ti ndyo'o cha chikoni'i ndiko
ndo chi'in Ndioo, va koto nātu'un ndo juuni chi'in maa ndo
ña ni kakú ndo cha'a' ña kũu ndo ndian kũu ñivi ma racha'nu
Abraham ni, ¡ti yüvi yakani kũu yi! Vati ndicha ña kà'in
chi'in ndo, ti Ndioo kũu jandaku ra yuu kàndoyo ikan, ña
na kuu yi ndian kũu ñivi ma racha'nu Abraham. ⁹Yakan va
indukuni kũu yi takua kũu ma yutun tata ña töve chà'a chiti
va'a, vati cha ìyo tu'va iin hacha ña ni ta'nda run, ta ka'mio
run. Takan ni ja'a Ndioo chi'in ma ñivi ña tüvi jà'a ña va'a.
—Takan kàti Xuva.

¹⁰Takan kūu tajan te'en chikatu'un ndio ma ñivi nuu ma Xuva:

—¿Ta nayi ìyo yi ña ja'a ndi tuva takan? —kàti na chi'in ra.

¹¹Ta te'en nāka'an ma Xuva chi'in na:

—Taku ndian ìyo uvi chàku'un ja'ma, na jaya'a na iin chàku'un yi nuu ndian tüvi ìyo ñi'in yi nuu. Ta taku ndian ìyo ña chàchi, na nata'vi na yi chi'in ndian tüvi ìyo ña kachi.

¹²Takan kūu tajan jāyatin ndio iin ma ndra nāka'an xu'un' kuenda ma kuvienu ñuu ka'nu Roma, ña ni jakunduta Xuva ndra. Tajan ndrakan te'en chikatu'un ndra nuu ma Xuva:

—Yo'o Matru, ¿ta ndyu'u, nayi ìyo yi ña ja'a ndi kuenda ña na jana'a yi ña cha kēsiin ndi ma iti' kini? —kàti ndra.

¹³Tajan te'en nāka'an Xuva chi'in ndra:

—Na nāka'an ndo tiá xu'un' ña kua ìyo yi ña naka'an ndo.

¹⁴Takan kūu tajan te'en chikatu'un iin ndra jandaru ka'iin ikan nuu Xuva ndia:

—Ta ndyu'u, ¿nayi ìyo yi ña ja'a ndi ndia? —kàti ndra.

Ta te'en nāka'an Xuva chi'in ndra:

—Na nāmaa ndo ñi'in nakuyi nuu ñi'in ñivi, ta na jāyu'vi ndo na chi'in ma ña tisokuati ndo na cha'a' iin nakuyi ña tüvi ñi ja'a na. Ta na sii kuuni ndo chi'in ma xu'un' ña kīya'vini ndo.

¹⁵Takan kūu ta tava ma ñivi ndātu na nde'o nda ora ni kichaa ma ra kùu Cristu, yakan va chànini na ti Xuva kùu ma ra Cristu, kùuni na. ¹⁶Va Xuva te'en nāka'an ra chi'in tandi'i ma ñivi ka'iin ma ikan:

—Taku yu'u ndicha va'a ña jākundutai ndo chi'in takuini, va ni kichaa inga ra ña ni jakunduta ndo chi'in Tati Í Ndioo, ta chi'in ñu'ú. Ta rakan iyoga ndatu ra kua yu'u, ña ni korrea ndikun ndichan ra tüvi ìyo yi ña ndachi yi. ¹⁷Ta ni ja'a ra chi'in ma ñivi takua jà'a ndian ndàti nduti. Vati ñivi va'a kùu na takua kùu ma chiti nduti, ta ma ndian töve chìnuni kùu na takua kùu ma soo vu. Ta ra'ya ni tavani'i siin ra ma ndian töve chìnuni ta ni ti'i ra na andaya' nuu tiin ñu'ú ña tüvi nda'va, va ma ñivi va'a ni taan va'a ra na. —Takan kàti Xuva chi'in na.

¹⁸Yakan va chi'in tu'un i'ya, ta chi'in inga tuku tu'un jàna'a Xuva ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi. ¹⁹Takan kūu ta tiá iti' nuu nāka'an Xuva chi'in ra kùu rey Herode ña na vā'a jà'a ra ña ndāki'in ra ña nāni Herodías ña kùu ñasi'i ma ra yani ra

Lipe, kàti ra. Yakan va tandi'i yakan, ta ndisaa ma ña kini jà'a ra kàtitu'un ra yi nuu ra. ²⁰Takan kūu ta Herode vā'a kūuni ra ora nāka'an ra takan chi'in ra, yakan va kà'an ra chi'in ndra jandaru, na tiin ndra ma Xuva ta ti'i ndra ra vekaa, ta ki'vi ra.

Nuu kùnduta Jesuu
(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹Va juuni yanga takā'an kì'vi ma Xuva vekaa, ta jākunduta ra tandi'i ma ñivi, juuni jākunduta ra Jesuu ndia. Ta ora kà'an ra chi'in Ndioo, ta iin nūnani ma andivi. ²²Tajan kōyo ma Tati Í Ndioo chata Jesuu, ña kàa yi takua kàa iin livi, tajan chíni Jesuu iin tati ma Racha'nu Ndioo ña te'en kà'an yi chi'in ra nda iti' andivi:

—Yo'o kùu ma ra ya'a kùunì nde'i, ti ra se'e mai kùun. Ta ya'a sii kùunì cha'a' yi.

Sivi ndian kūu ñivi Jesuu tatiempu
(Mt. 1:1-17)

²³Jesuu, ra kàti ma ñivi ña kùu se'e Kusé iyo ra iin oko uchi kuiya ra ora kīcha'a ra jà'a ra tiñu Ndioo. Ta Kusé ti, se'e ra nàni Elí kùu ra. ²⁴Ta Elí kùu ra se'e ra nàni Matat. Ta Matat kùu ra se'e ra nàni Leví. Ta Leví kùu ra se'e ra nàni Melquí. Ta Melquí kùu ra se'e ra nàni Jana. Ta Jana kùu ra se'e ra nàni Kusé. ²⁵Ta Kusé kùu ra se'e ra nàni Matatías. Ta Matatías, kùu ra se'e ra nàni Amós. Ta Amós kùu ra se'e ra nàni Nahúm. Ta Nahúm kùu ra se'e ra nàni Esli. Ta Esli, kùu ra se'e ra nàni Nagai. ²⁶Ta Nagai, kùu ra se'e ra nàni Maat. Ta Maat kùu ra se'e ra nàni Matatías. Ta Matatías, kùu ra se'e ra nàni Semei. Ta Semei, kùu ra se'e ra nàni Kusé. Ta Kusé, kùu ra se'e ra nàni Judá. ²⁷Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni Joana. Ta Joana, kùu ra se'e ra nàni Resa. Ta Resa, kùu ra se'e ra nàni Zorobabel. Ta Zorobabel, kùu ra se'e ra nàni Salatíel. Ta Salatíel, kùu ra se'e ra nàni Neri. ²⁸Ta Neri, kùu ra se'e ra nàni Melquí. Ta Melquí, kùu ra se'e ra nàni Adi. Ta Adi, kùu ra se'e ra nàni Cosam. Ta Cosam, kùu ra se'e ra nàni Elmodam. Ta Elmodam, kùu ra se'e ra nàni Er. ²⁹Ta Er, kùu ra se'e ra nàni Josué. Ta Josué, kùu ra se'e ra nàni Eliezer. Ta Eliezer, kùu ra se'e ra nàni Jorim. Ta Jorim, kùu ra se'e ra nàni Matat. ³⁰Ta Matat, kùu ra se'e ra nàni Leví. Ta Leví, kùu ra se'e ra nàni Simeón. Ta Simeón,

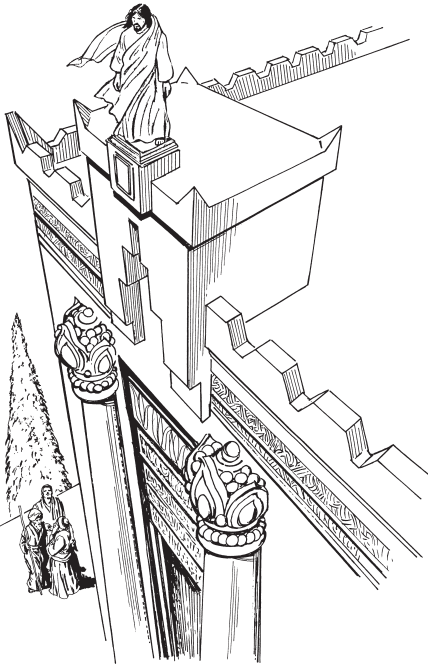
kùu ra se'e ra nàni Judá. Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni Kusé. Ta Kusé, kùu ra se'e ra nàni Jonán. Ta Jonán, kùu ra se'e ra nàni Eliaquim. ³¹Ta Eliaquim, kùu ra se'e ra nàni Melea. Ta Melea, kùu ra se'e ra nàni Mainán. Ta Mainán, kùu ra se'e ra nàni Matata. Ta Matata kùu ra se'e ra nàni Natán. ³²Ta Natán, kùu ra se'e ra nàni David. Ta David, kùu ra se'e ra nàni Isaí. Ta Isaí, kùu ra se'e ra nàni Obed. Ta Obed, kùu ra se'e ra nàni Booz. Ta Booz, kùu ra se'e ra nàni Sélah. Ta Sélah kùu ra se'e ra nàni Naasón. ³³Ta Naasón, kùu ra se'e ra nàni Aminadab. Ta Aminadab, kùu ra se'e ra nàni Aram. Ta Aram, kùu ra se'e ra nàni Esrom. Ta Esrom, kùu ra se'e ra nàni Fares. Ta Fares, kùu ra se'e ra nàni Judá. ³⁴Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni Jacob. Ta Jacob, kùu ra se'e ra nàni Isaac. Ta Isaac, kùu ra se'e ra nàni Abraham. Ta Abraham, kùu ra se'e ra nàni Taré. Ta Taré, kùu ra se'e ra nàni Nacor. ³⁵Ta Nacor, kùu ra se'e ra nàni Serug. Ta Serug, kùu ra se'e ra nàni Ragau. Ta Ragau, kùu ra se'e ra nàni Peleg. Ta Peleg, kùu ra se'e ra nàni Heber. Ta Heber, kùu ra se'e ra nàni Sala. ³⁶Ta Sala, kùu ra se'e ra nàni Cainán. Ta Cainán, kùu ra se'e ra nàni Arfaxad. Ta Arfaxad, kùu ra se'e ra nàni Sem. Ta Sem, kùu ra se'e ra nàni Noé. Ta Noé, kùu ra se'e ra nàni Lamec. ³⁷Ta Lamec, kùu ra se'e ra nàni Matusalén. Ta Matusalén, kùu ra se'e ra nàni Enoc. Ta Enoc, kùu ra se'e ra nàni Jared. Ta Jared kùu ra se'e ra nàni Mahalaleel. Ta Mahalaleel kùu ra se'e ra nàni Cainán. ³⁸Ta Cainán kùu ra se'e ra nàni Enós. Ta Enós, kùu ra se'e ra nàni Set. Ta Set, kùu ra se'e ra nàni Adán. Ta Adán kùu ra, ra se'e Racha'nu Ndioo.

Kì'in kui'na ku'va Jesuu

(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

4 ¹Ta takua ya'a iyo ma Tati Í Ndioo chi'in Jesuu, ma ora cha yā'a kùnduta ra, tajan chikoni'i ndiko ra ma yu'u yuta Jordán, ta ma Tati Í Ndioo chāka ndio yi ra na ku'un ra chi'in ra iti' tichi ku'u. ²Ta ma tichi ku'u ikan chīyo ra uvi xiko kivi. Ta ikan kī'in ma kui'na ku'va ra nde'o tu koyo ra tichi kuati. Takan kūu tajan ndisaa ma tiempu ña chīyo ra tichi ku'u, endee tüvi nī chachi ra, yakan va chāa ndio iin kivi ña chāñu soko ra. ³Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma kui'na chi'in Jesuu:

—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun, na jandakuun ma yuu kàndii chiña paan —kàti ma kui'na.

Jesuu ndaa ra chata veñu'u ka'nu nuu kì'in kui'na ku'va ra (4:9)

nī'i yi. Va tuva kùuni, kùu ku'vai yi nuu nda ndian kùuni mai. ⁷Yakan va tuva kunandi chitiun nui, ta jaka'nun yu'u, ta tandi'i ña ndè'un ninuu ndakan, ni ku'vai yi nuun. —Takan kàti ma kui'na chi'in Jesuu.

⁸Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma kui'na:

—Na kundachiyoun xiin, yo'o kui'na kini, ti ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Uvanuu Racha'nu Ndioo ìyo yi ña jaka'nu yo, ta uvanuu Rakan ìyo yi ña ja'a yo tiñu nuu.” —Takan kàti Jesuu chi'in ma kui'na.

⁹Takan kùu tajan kēe ndio ma kui'na ku'àn' chi'in Jesuu iti' ñuu Jerusalén. Ta ikan ndāa ma kui'na chi'in Jesuu nda nuu sukun xini veñu'u ka'nu ndaa ikan. Ta te'en nāka'an ndioán' chi'in Jesuu:

—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun, nda nde've na keun, ta koyoun nda ninuu ndakan, ¹⁰ti ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

⁴Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma kui'na:

—“Yüvi uvaa paani chiniñu'u kachi ma ñivi, ti juuni tu'un yu'u Ndioo ndia”, takan kàti ma tutu Ndioo —kàti Jesuu chi'in ma kui'na.

⁵Takan kùu tajan chāka ndio ma kui'na ma Jesuu ña na ku'un ra chi'in ra nda siki iin yuku ña nduva'a kuii sukun. Ta nunuuni jāna'a ma kui'na tandi'i ñuu ñuñivi nuu chà'ndán' tiñu nuu ra.

⁶Tajan te'en nāka'an ndio ma kui'na chi'in ra:

—Tandi'i ma ñuu ñuñivi ña ndè'un ninuu ndakan, mai kùu ma ra chà'nda tiñu ikan, ti mai

Ndioo ni tachi ra kua'a' tati jà'a tiñu nuu ra ña na jakuenda
yi ñun,

¹¹ vati ni kani'i yi ñun chi'in nda'a' yi,
koto kati'un yuu.

—Takan kàti ma kui'na chi'in Jesuu.

¹² Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma kui'na:

—Ma tutu Ndioo juuni te'en kà'an yi ndia: “Na ki'un ku'va
ma Racha'nu Ndioo yo.” —Takan kàti Jesuu chi'in ma kui'na.

¹³ Takan kūu tajan jāchika ndio ma kui'na ñá' nuu Jesuu
kua'a' tiempu, ti tüvi nī kuu nani'án' inga tuku naja kua kì'án'
ku'va Jesuu.

Jesuu, kīcha'a ra jà'a ra tiñu Ndioo ñu'u' Galilea

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

¹⁴ Tajan chīkoni'i ndiko Jesuu kuà'an ra iti' ñu'u' Galilea
chi'in kua'a' ndatu ma Tati Í Ndioo. Ta chitakuati tu'un cha'a'
ra ninii ñuu kàndii ikan. ¹⁵ Ta ikan kīcha'a jàna'a Jesuu tu'un
Ndioo nuu ñivi tichi ndisaa veñu'u kuati ña ìyo ta'ii'in ñuu
ikan. Yakan va tandi'i ma ñivi ikan jàka'nu na Jesuu, ora
jàna'a ra tu'un Ndioo.

Jesuu, chàa ra ñuu Nazaret

(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

¹⁶ Ta ikan jan chāa ndio Jesuu ma ñuu Nazaret nuu chā'nu
ra ora kūu ra ravali. Tajan kī'vi ndio ra ma tichi veñu'u ndian
judíu iin kivi nindeo ma takua takani jà'a ra. Ta chūndaa ndio ra
ña ni jākua'a ra ma tutu Ndioo nuu ma ñivi ikan. ¹⁷ Ta ndiakan
chā'a na ma tutu Ndioo tāa racha'nu Isaía, ra kā'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo ña chīyo tatiempu nuu ra. Ta ora nūna ra yi, ta ikan
nāta'an ra iin nuu kà'an yi te'en, ta jākua'a ra yi nuu na:

¹⁸ Taku yu'u, ti ìyo ma Tati Í Ndioo chi'in,

vati cha jā'íí yi yu'u,

ña na katitu'in tu'un va'a Ndioo nuu ñivi nda'vi.

Ta juuni tāchi yi yu'u ña na janda'i ma ndian ya'a nda'vi
kuuni anima.

Ta na katitu'in naja kua kùu kakú ma ndian indii tichi
vekaa jà'a kuati,

ta nda ma ndian kuaá ni janda'i na, ta kùu nande'e
ndiko na.

Ta ni ja'i kuenda ndian ndè'e tundo'o ña na kakú na.

¹⁹ Ta juuni chà'i kuenda nuu ñivi ña ni keta ma kivi va'a tiá iti' nuu kuenda yo jà'a ma Racha'nu.

²⁰ Takan kūu tajan chāsi ndio Jesuu ma tutu, ta chā'a ndio ra yi nuu ma ra jàkuenda veñu'u, tajan chūnandi ndio ra. Ta tandi'i ma ñivi ka'lin ikan, endee tüvi nī jaña na ña ndè'e na ra. ²¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Juuni ma kivi i'ya kētai ña jàchinui ma tiñu kà'an ma tu'un Ndioo i'ya nuu ndo.

²² Takan kūu ta ndisaa na ndava kuà'an anima na ora chini na ña ya'aga vii ma tu'un kā'an Jesuu. Tajan te'en kicha'a na chikatu'un na chi'in juuni maa na:

—¿A yūvi ra'ya kùu ra se'e Kusé? —kàti na.

²³ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Taku ndyo'o ti te'en chānini ndo takua kà'an iin tu'un i'ya: “Yo'o ra kùu ndotor, na janda'un ñun chi'in juuni maun.” Takua jānda'un ma ñivi ñuu Capernaum niku, yakan va ìyo yi ña janda'un ma ñivi ñuu maun vitin. Takan kùuni ndo ka'an ndo —kàti Jesuu.

²⁴ Takan kūu ta Jesuu ti te'en nāka'an tuku ra chi'in na:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ti nī'iin ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo töve kùuni ñivi ñuu maa ra nde'e na ra. ²⁵ Yakan va ndicha va'i ña kà'in, ti nduva'a kuii chīyo kua'a' ñivi ña'a kīndoo nda'vi ñuu Israel ma tiempu chīyo ma ra kā'an tu'un yu'u Ndioo ña nàni Elía. Ta juuni ma tiempu ikan, uni kuiya java kùu yi ña tüvi nī kuun ma savi, ta chīyo kua'a' tama' tandi'i ma ñu'u' ñuñivi ndia. ²⁶ Va Elía, töve nī kichi ra kuenda ña tīndee ra ñivi ña'a nda'vi ìyo ñuu Israel, ti kichi ra ña kuenda ña tīndee ra iini ña'a nda'vi ña kichi iti' ñuu Sarepta, ña kàndii yatin ñuu Sidón. ²⁷ Takan kūu ta ma tiempu chīyo ma ra kā'an tu'un yu'u Ndioo ña nàni Eliseu. Tiempu ikan, nduva'a kuii chīyo ndian ndiso kue'e ta'yu ma ñuu Israel, va nī'iin ma ndian ndiso kue'e ikan tüvi nī nda'a. Uvanuu ra nàni Naamán ña kichi iti' ñu'u' Siria, jānda'a Eliseu. —Takan kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

²⁸ Takan kūu ta ora chini ma ndian ka'lin veñu'u ña kā'an ra takan nduva'a kuii kūxaan na chi'in ra. ²⁹ Tajan ndēta ndio na, ta jākunu na Jesuu, ma ñuu ikan, ta chāndaka na ra iin tichi ku'u nuu ìyo iin xa'va ña nduva'a kuii sukun yu'u ñuu

ikan, ti tichi xa'va ikan, ni jake'ne na ra. ³⁰ Va Jesuu kākú ra tañu na, ta kuà'an ra.

Iin ra ndiso tati xaan

(Mr. 1:21-28)

³¹ Takan kūu ta kēe ndio Jesuu kuà'an ra iti' nūu Capernaum, ña kàndii nū'u' Galilea. Yakan va nani kivi nìndee na kùu yi, ña kēe ra kuà'an ra kuà'jana'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ndian judúu ikan. ³² Takan kūu ta ma ñivi ikan ndava kuà'an tati na ña ndè'e na naja kua jàna'a ra, vati kà'an ra yi chi'in tandi'i ndatu ra.

³³ Takan kūu ta ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ndiso tati xaan. Ta rakan ti te'en nāka'an ni'i ra ña kànachaa ra:

³⁴ —Yo'o Jesuu ra nūu Nazaret, na jañaun ña ya'a ndikun ndi, ti ndyu'u cha ch̀to ndi ña v̀chiun v̀chi jandi'un nuu ndi. Ta juuni ch̀to ndi, ti yo'o kùu iin ra ya'a í ña t̀chi Ndioo j̀a'a tiñu nuu ra.

³⁵ Takan kūu tajan te'en nāka'an xaan Jesuu nuu ma tati xaan ikan:

—ǀTaxiin koo yu'un, ta na keun tichi kuñu ra'ya! —kàti Jesuu chi'in yi.

Tajan j̀anduva ma tati xaan ikan ra, nuu ndè'e ndisaa ñivi. Tajan kēe ndio yi ma tichi kuñu ra, va t̀va nani ja'a yi chi'in ra. ³⁶ Takan kūu ta ndisaa na ya'aga ỳvi na, ta te'en k̀cha'a na ǹtu'un ta'an na:

—ǀA ya'aga ìyo ndatu ra chi'in ma tu'un k̀an ra, ña ndava nda tati kui'na j̀a'a yi ña k̀an ra, ta k̀e yi tichi kuñu ndian ku'vi j̀a'a ra? —kàti na.

³⁷ Takan kūu ta ninii nū'u' ikan ch̀takuati tu'un Jesuu chi'in ma ña j̀a'a ra.

Jesuu j̀anda'a ra ñaka'nu Simón Petu'

(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸ Takan kūu tajan kēe Jesuu ma tichi veñu'u ñivi judúu, ta kuà'an ra ve'e Simón Petu'. Ta ma ñaka'nu Simón Petu', ti ku'vian k̀ndian j̀a'a ka'ni ora ch̀aa Jesuu. Tajan j̀anini ndio ma ñivi ikan Jesuu, na tindee ra ña chi'in ma kue'e nd̀an. ³⁹ Takan kūu tajan ch̀aa ndio Jesuu ma nuu k̀ndian, ta ch̀undandee ra nuan. Tajan kēe ndio ma ka'ni ña, ta ndā'a ña. Ta juuni ma ora ikan ndēta ña ta k̀cha'a ña j̀a'a ña ma ña kachi ndra.

Jesuu, jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi

(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰Ora cha chīso nikandii, ma ora ikan tandi'i ma ndian ìyo ndian ku'vi nuu, jà'a nda kue'e nikuuni, chāndaka na na nuu Jesuu. Ta ikan jūndii ra nda'a' ra xini ta'ii'iin na, ta ndā'a na jā'a ra. ⁴¹Takan kūu ta tava yà'a kua'a' na, yakan va ìyo ma ndian ndiso tati xaan ña te'en kà'an yi ora kèe yi:

—Yo'o kùu ra Se'e Ndioo! —kàti yi.

Va Jesuu endee töve chà'a ra kà'an yi, ti ora kà'an yi takan nundaa kuxaan ra nuu yi, vati cha chīto yi ti ra Cristu kùu ra.

Chàkunuu Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judú

(Mr. 1:35-39)

⁴²Takan kūu ta ora tuvi inga kivi, tajan kēe Jesuu ma ñuu ikan, ta kuà'an ra iin nuu taxiin nuu tüvi ñivi. Va vaji takan jā'a ra ninii nāta'an ma ñivi ra, tajan chāa ndio na ma nuu ndaa ra. Ta kīcha'a na kà'an na chi'in ra na kù'un ra. ⁴³Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kүүga kindoi chi'in ndo nde've, ti juuni ìyo yi ña ku'in kukatitu'in nuu ñivi inga ñuu, ikan na koto na naja kuu yi nuu chà'nda Ndioo tiñu. Vati tiñu ikan tāchi Tatái yu'u.

⁴⁴Takan kūu ta takan kuà'an Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nuu ñivi nani veñu'u ndian judú ìyo ñu'u' ñuu Judea.

Tiin kua'a' ndra tiaka' chi'in ndatu Jesuu

(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

5 ¹Takan kūu ta kēta iin kivi ña ndaa Jesuu ma yu'u lakuna nàni Genesaret, nuu kùuni ma ñivi taso'o na ma tu'un Ndioo ña jàna'a Jesuu. Ta chākoyo kua'a' ñivi ña ndava tituta'an na ma nuu ndaa ra. ²Takan kūu tajan ndē'e Jesuu uvi ta'an varku ña ndaa ndrūn yu'u lakuna. Ta ninduvi ta'an ndrūn töva ñivi tichi ndrūn, ti ma ndra xuña'a run ka'iin ndra yu'u ma lakuna nàkata ndra ma yu'va tiaka' ka'nu ndra. ³Tajan ndāa ndio Jesuu tichi varku xuña'a ma ra nàni Simón, ta nāka'an ra chi'in ra ña na jaku'un ra run tiá iti' tichi lakuna. Ta nda ndakan chūnandi ndio ra jàna'a ra nuu ma ñivi ka'iin yu'u lakuna. ⁴Tajan ora chīnu jàna'a ra nuu ma ñivi, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in Simón:

—Na kundaka ndo ma varku i'ya ku'un ndo kukiin ndo nuu kunu ma lakuna, ta kani ndo yu'va tiaka' ka'nu tichi ra —kàti Jesuu chi'in ra.

⁵Tajan te'en nāka'an Simón chi'in ra:

—Yo'o Matru, niñuu kuii chākunuu ndi kīin ndi, va tūkuui nani nī'i ndi. Va tava maun kà'an ña na ku'un ndi, yakan va ni kukani ndi yi tuva takan —kàti Simón.

⁶Takan kūu tajan kēe ndio ndra kuàkiin ndra, ta nduva'a kuii kua'a' ma tiaka' nī'i ndra ña nda ma yu'va tiaka' ndra kīcha'a yi nakaa yi ma ora kīcha'a ndra tāvani'i ndio ndra yi.

⁷Tajan kāna nda'a' ndio ndra nuu ma ndra meru ndra, ndra kīndoo chi'in inga varku, ña na ku'un ndra tīndee ndra ndra. Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra chi'in run. Ta ora chāa ndio ndra, ta tāvani'i ndio ndra ma yu'va tiaka' ikan chi'in kua'a' tiaka' ña ndava ni sa'vi ndrūn, ti ya'a kua'a' ndrī nī'i ndra.

⁸Yakan va ora ndē'e Simón Petu' ña jā'a Jesuu chi'in ma ndatu ra, tajan chūnandi chiti ra nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—jKundachiyo xiin yo'o Racha'nu, vati yu'u kùì iin ra jà'a kuati! —kàti ra.

⁹Takan kā'an Simón, ti ya'aga yū'vi ra chi'in ma ndra meru ra, vati kua'a' tiaka' tiin ndra ma ora tāchi Jesuu ndra. ¹⁰Ta nda ma Jandiau, ta Xuva, ndra se'e Zebedeu, ña kùu meru ma Simón, juuni yū'vi ndra ndia. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in Simón:

—jNa yū'viun! Vati nda vitin, ta iti' nuu, ni jandakui ñun, ña na nani'un ñivi kuenda Ndioo, takua jā'un chi'in ma tiaka'. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹¹Takan kūu ta ora jātu'va ndra varku ndra yu'u ma lakuna, tajan ndākiva'a ndra ndatiñu ndra tichi ndrūn, ta tāndikun ndio ndra kuà'an ndra chata Jesuu.

Jesuu jànda'a ra iin ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹²Iin kivi yā'a Jesuu iin ñuu, ta ikan chāa iin raku'vi jà'a kue'e ta'yu nuu ndaa ra. Ta rakan ti ora ndē'e ra Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ra ña chíkan ra ñamani nuu ra ña na janda'a ra ra:

—Yo'o Racha'nu, ch̀toi ña ìyo ndatun ta k̀u janda'un yu'u tuva k̀uniun! —Takan k̀ati ma raku'vi chi'in Jesuu.

¹³Tajan j̀ndii ndio Jesuu nda'a' ra xini ra, ta te'en ǹaka'an ra chi'in ra:

—Juu, ndicha ña k̀uni janda'i ñun —k̀ati Jesuu.

Tajan juuni ma ora ikan, ndā'a ma ra ndo'o kue'e ta'yu.

¹⁴Takan k̀u tajan te'en ǹaka'an ndio Jesuu ña ch̀undayu'u ra ra:

—Na k̀atitu'un nuu ǹi'in na naja kua jā'un ña ndā'un. Ji'na kuii nuu sutu ña ìyo ma veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, ìyo yi ña jana'un ñun, ikan na koto ra ti cha ndā'un. Tajan na sokoun iin kiti nuu sutu kuenda Ndioo, ti takan k̀ati ma tutu Ndioo ña t̄a Moisés ña ìyo yi ña ja'a yo, ikan na koto ñivi ña cha ndā'un —k̀ati Jesuu.

¹⁵Yakan va tandi'i ña jà'a Jesuu, vi'a ch̀takuati yi tandi'i ñuu, ta vi'a kua'a' ma ñivi k̀uti'vi nuu ndaa ra, ti ìyo ndian k̀uni na ña na janda'a ra na chi'in ma kue'e ndo'o na, ta ìyo ndian ch̀ata'ani taso'o na ma ña jàna'a ra ndia. ¹⁶Tajan k̄e ndio Jesuu kuà'an ra iin tichi ku'u nuu t̄vi ñivi, ña kuàka'an ra chi'in Ndioo.

Jesuu jànda'a ra iin ra kuyutun

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷K̄eta iin kivi ña ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi. Ta juuni ma ora ikan ch̀akuiin kua'a' ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ma ikan. Ta tandi'i ndrakan k̄ichi ndra iti' ñuu Jerusalén chi'in ñuu k̀andii ñu'u' Judea chi'in ñu'u' Galilea ndia. Takan k̀u ta ìyo ndatu Ndioo chi'in Jesuu, vati chi'in ndatu ikan jànda'a ra ma ndian ku'vi. ¹⁸Ta chanuu ña ndaa ra ikan, tajan ch̄a uvi uni ta'an ndra ña ndiso ndra, ra k̀uyutun chi'in ti'va. Ta ndrakan ti k̀uni ndra ki'vi ndra chi'in ra ma tichi ve'e nuu ndaa Jesuu, kuenda ña kanindii ndra ra nuu ra. ¹⁹Va n̄i kuu yi, ti ya'aga kua'a' ñivi ka'lin ma yuve'e, yakan va ndāa ndra nduku iti' chata ma ve'e, ta t̄achiyo ndra ita'vi ma teja ña ka'lin chata yi, ta chi'in ti'va ra j̄anuu ndio ndra ra tañu ñivi, tajan ch̄a ra nuu ndaa Jesuu. ²⁰Takan k̀u ta ora ndē'e Jesuu ña ndicha kuii ña ch̀inuni ndra ma ña jà'a ra, tajan te'en ǹaka'an ndio Jesuu chi'in ma ra k̀uyutun:

—Yo'o se'yu, vitin va cha jānai kuatiun. —Takan kàti Jesuu chi'in ra.

²¹Takan kūu ta ora kā'an Jesuu takan, tajan te'en kīcha'a ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo chānini ndra: “¿Nda ra kùu ra'ya ña kà'an ti'ini ra chata Ndioo? ¿A tüvi ch̀to ra ña uvanuu Ndioo iyo, ta rakan kùu ma ra kùu janaa kuatio?” Takan chānini ndra.

²²Tajan numini nākuni Jesuu ma ña chānini ndra, ta te'en kīcha'a ndio ra ch̀katu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja chānini ndo takan? ²³¿Nda va kùu ma ña ndetiñu tiaga ña ka'an yo chi'in ma ñivi?, kùuni ndo. ¿A tiaga ndetiñu kà'an yo ña: “Cha jānai kuatiun”, kua ña kà'an yo: “Ndeta, ta kakaun ku'un”?, kùuni ndo. ²⁴Tatu töve ch̀nuni ndo ma ña kà'in, vitin ni jana'i nuu ndo ti ndicha ña ra Se'e ñivi tàchi Ndioo kùu, vati juuni iyo ndatui ña jānai kuati ñivi iyo ñu'u' ñuñivi i'ya ndia —kàti Jesuu.

Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra kūyutun:

—¿Chi'in yo'o kà'in ña na ndetaun, ta natuviun ti'vaun ta ku'un ve'un! —kàti Jesuu.

²⁵Takan kūu tajan juuni ma ora ikani, ndē'e ma ñivi ña ndēta ma ra kūyutun, ta nātuví ra ti'va ra, ta endee jàka'nu ndio ra Ndioo kuà'an ra ve'e ra. ²⁶Ta ora ndē'e na ña takan kūu, tajan tandi'i ndio na ndava kuà'an anima na, ta te'en kīcha'a ndio na jàka'nu ndio na Ndioo ña yā'a yū'vi na chi'in ma tu'un i'ya:

—Kivi i'ya, va nduva'a kuii vii ña ndē'o —kàti na.

Jesuu kàna ra ra nàni Leví

(Mt. 9:9-13, Mr. 2:13-17)

²⁷Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra, ta ikan ndē'e ra iin ra nàni Leví ña nàndi ra nàka'an ra xu'un' kuenda Roma. Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—¿Na'a, na ko'o chi'in! —kàti Jesuu.

²⁸Ta juuni ma ora ikani, ndākoo ma Leví ndisaa tiñu jà'a ra, ta tādikun ra kuà'an ra chata Jesuu. ²⁹Takan kūu ta ora yā'a yatin kivi, tajan jā'a Leví iin viko ka'nu ma nuu iyo ve'e ra kuenda Jesuu. Ta tañu ndian nàndi mesa chi'in Leví ta Jesuu, ka'iin kua'a' ma ndra nàka'an xu'un' ña ndàkata'an

chi'in Leví. ³⁰Va ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru, ndra jàkua'a tutu Ndioo, te'en kīcha'a ndra kà'an ti'ini ndra chata ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu:

—¿Ta naja chàchi ndo ta chī'i ndo chi'in ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta chi'in ndian ìyo kuati?

—Takan kàti ndra chata ndra jàkua'a chi'in Jesuu.

³¹Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma ndian ìyo va'a, tüvi chīniñu'u na ma ndra ndotor, ti ndian ku'vini kùu ma ndian chīniñu'u yi. ³²Ta yu'u ti tüvi vachī kuenda ma ndian tüvi chīniñu'u yu'u, vati vachī kuenda ma ndian ìyo kuati, ikan na ndakoo na kuati na, ta chīkoni'i ndiko na chi'in Ndioo. Ndiakan kùu ma ndian chīniñu'u yu'u —kàti Jesuu.

Chīkatu'un ndra nuu Jesuu, naja tüvi ndīta yu'u ma ndra jàkua'a chi'in ra

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³Tajan te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja ma ndra chàkunuu chata Xuva ra jàkunduta, ta chi'in ndra chàkunuu chata ndra fariseu, nduva'a jàndita yu'u ndra kuenda Ndioo ma ora kà'an ndra chi'in Ndioo? Va ma ndra jàkua'a chi'un, ¿ta naja endee chàchi ndra, ta chī'i ndra, ta töve jàndita ndra yu'u ndra? —Takan kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁴Ta te'en nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿A kùu jandita ndo yu'u ma ndian ka'lin nuu ìyo viko tànda'a ora juuni ndaaga ma ra tànda'a chi'in na?, kùuni ndo. Na kùu yi. ³⁵Va ni chaa iin kivi ña ni tava ni'i na ma ra tànda'a, ta ora ni keta ma kivi ikan, tajan kùu jandita ndio na yu'u na. —Takan kàti Jesuu nuu ndra.

³⁶Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu ndra:

—Na kùu ka'nda yo ita'vi ma ja'ma chaa, ta nataa yo yi chi'in ja'ma cha'nu, ti tu jà'a yo takan, tajan ni jativio ma ja'ma chaa. Ta yüvi yakani kùu yi, ti ma pedazu ma ja'ma chaa na tüvi va'a kīndoo yi chi'in ma ja'ma cha'nu ndia. ³⁷Ta juuni na kùu taan yo vinu chaa tichi tia'a ñii cha'nu, ti ma vinu chaa, ni jaka'ndi ra ma tia'a ñii cha'nu, ta ma takuii vinu chaa tìvi ra' chi'in ma tia'a ñii cha'nu ndia. ³⁸Yakan va ìyo yi ña taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii chaa, ta ninduvi yi

kùu kumi yi yi. ³⁹Ta nì'iin ma ndian ch'ì'i ma vinu cha'nu, na kùuni na jaña na ña ch'ì'i na ra', ta ko'o na ma vinu chaa, vati kà'an na ña va'aga ch'ì'i ma vinu cha'nu. —Takan kàti Jesuu.

Ndra jàkua'a chi'in Jesuu k'indaa ndra trigu ma kivi nindeo
(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

6 ¹Takan kùu ta iin kivi nindeo, chàkunuu Jesuu iin nuu kàa kua'a' trigu. Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra, k'icha'a ndra k'indaa ndra trigu, ta k'unda'a ndra vu, ta chàchi ndra ma chiti vu. ²Tajan te'en k'icha'a chàkatu'un ma ndra fariseu nuu ndra:

—¿Ta naja jà'a ndo iin ña tüvi ìyo yi ña ja'a ndo ma kivi nindeo? —kàti ndra.

³Tajan te'en k'icha'a nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿A tüvi chàku'uni ndo ña jà'a ma racha'nu David, ora ya'aga chàñu soko ra chi'in ndra meru ra? ⁴Ma racha'nu David k'ì'vi ra ma tichi veñu'u Ndioo, ta k'ì'in ra ma paan íi kuenda Ndioo, ta chàchi ra yi chi'in ndra meru ra, vaji ma paan ikan na kùu kachi nda ndian nikuuni yi, ti kuenda ma ndra sutuni kùu yi.

⁵Yakan va kà'in chi'in ndo ña ma ra Se'e ñivi tàchi Ndioo, juuni ìyo ndatu ra jin ma kivi nindeo kùu yi. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

Iin ra nda'a' ití

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶Takan kùu ta inga kivi nindeo, k'ì'vi tuku Jesuu ma tichi veñu'u, ta ikan k'icha'a tuku ra jàna'a ra nuu na. Ta juuni ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ití ma nda'a' chiyo kua'a. ⁷Ta ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chi'in ndra fariseu, jà'a ndra kuenda nde'o tu janda'a Jesuu ma ra nda'a' ití ma kivi nindeo, tajan kùu ni'i ndio ndra naja kua tisokuati ndra ra, kùuni ndra. ⁸Va tava cha ch'ìto Jesuu naja kua chànini ndra, yakan va te'en nàka'an ra chi'in ma ra nda'a' ití:

—Ndetà, ta kundaun ma'ñu chiña —kàti Jesuu.

Tajan ndēta ndio ra, ta chūndaa ra ma'ñu ikan. ⁹Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:

—Ni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo —kàti Jesuu chi'in ndra. —¿Nda ña kùu yi va'a ja'a yo ma kivi nindeo?, kùuni ndo.

¿A jà'a yo ña va'a a ña vä'a? ¿A tiá va'a ña jàkákú yo na a ndè'e nio ña kuvi na? —kàti Jesuu.

¹⁰Takan kūu tajan chikonuu ra nde'e ra ma ndian ka'iin xiin ra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra kukue'e nda'a': —jānakee nda'un! —kàti ra.

Tajan jānakee ra nda'a' ra, ta ora ikani, ndā'a yi. ¹¹Va inga ma ndra fariseu, nduva'a kuu kūxaan ndra ña jā'a Jesuu takan. Tajan kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra, ta kuu nani'i ndra naja kua tisokuati ndra Jesuu.

Jesuu kàchin ra ndi uchi uvi ndra kùu tatun ra

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹²Takan kūu ta iin ma kivi ikan, ndāa Jesuu iti' yuku ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. Ta ndakan niñuu kuu jāya'a ra chanikuaa ña kà'an ra chi'in Ndioo. ¹³Ta ora kūndichin inga kivi, tajan kāna ra, ndra jākua'a chi'in ra, ta kàchin ra ndi uchi uvi ta'an ndra ni kakuu chi'in ra. Ta ndrakan jākunani ra ndra tatun. ¹⁴Ta ndra'ya kùu ma ndra kàchin ra: Simón, ra jākunani Jesuu, Petu', ta André, ra yani Simón, chi'in Jandiau, Xuva, Lipe, Tolo, ¹⁵Mate, Tomá, chi'in Jandiau, ra se'e Alfeu. Simón, ra juuni kà'an na ña nàni Zelote, ¹⁶chi'in Juda, ra se'e Jandiau, ta Juda Iscariote, ra ni xikoña'a Jesuu tiá iti' nuu.

Jesuu jāna'a ra nuu kua'a' ñivi

(Mt. 4:23-25)

¹⁷Takan kūu tajan nūu ndio Jesuu ma yuku ikan chi'in ndra jākua'a chi'in ra. Ta ora kēta ndio ra iin nuu ndaa, ta chūndaa ra chi'in ndra, ta chi'in kua'a' ma ñivi kīchi inga ñuu ndia. Ìyo ndian kīchi tandi'i ñuu ña ìyo ma ñu'u' Judea, ta ìyo inga ndian kīchi iti' ñuu Jerusalén. Ta ìyo inga ndian kīchi iti' yu'u tañu'u nuu kàndii ma ñuu Tiro, ta ñuu Sidón. Tandi'i ndiakan tåndikun na chata Jesuu, ti kùuni na taso'o na ña kà'an ra. Ta juuni kùuni na ña na janda'a ra na chi'in ma kue'e ndo'o na ndia. ¹⁸Ta ma ndian ndè'e tundo'o jà'a ma tati xaan, juuni ndà'a na jà'a Jesuu. ¹⁹Ta tandi'i ma ñivi kùuni na janani na nda'a' na ra, ti cha chito na ña ora kè'e na ra, ta ndà'a na jà'a ma ndatu Ndioo ña ìyo chi'in ra.

**Jàna'a Jesuu nda ndian kùu ma ndian sii ìyo yi ña kuuni,
ta nda ndian töve**

(Mt. 5:1-12)

²⁰Tajan ndē'e ndio Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra nda'vi, na sii kuuni ndo, vati kuenda maa ndo kùu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu.

²¹'Ta juuni na sii kuuni ndyo'o ndian ndo'o tama' vitin, ti tiá iti' nuu ni keta iin kivi ña ni koo va'a ndo ti tüva ni nde'e ndo tama'.

'Ta na sii kuuni ndyo'o ndian kàchaku vitin, ti tiá iti' nuu ni keta iin kivi ña ni kuakú ndo.

²²'Ta juuni na sii kuuni ndo ora xaani ñivi ndè'e na ndo, ta tavani'i siin na ndo, ta ora kà'an ti'ini na chata ndo, ta ora kà'an na ña yüvi ndian va'a kùu ndo, cha'a' ña chinuni ndo ña kà'an yu'u ra Se'e ñivi tãchi Ndioo. ²³Na nduva'a kuii sii kuuni ndo ma kivi ikan, ti ma iti' andivi nduva'a kua'a' ta'vi ni ni'i ndo, vati juuni takan jãti'ini ma ndian kùu ñivi na ma ndra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na niku ndia.

²⁴'Nda'vi ta'an ndyo'o ndian kuika, vati ma ña chisii ndo va'a yi, va kuenda nde'veni!

²⁵'Nda'vi ta'an ndyo'o ndian chà'nini ndo ña ìyo va'a ndo, ti tükuii nayi kumani nuu ndo vitin!, kùuni ndo. Vati ni chaa iin kivi ña ni ndo'o ndo tama'.

'Nda'vi ta'an ndyo'o ma vitin, ti ni chaa iin kivi ña ni kuaku ndo jà'a ña ya'a nda'vi ni kuuni ndo!

²⁶'Nda'vi ta'an ndyo'o ora ni ka'an va'a ndisaa ma ñivi ìyo ñuñivi chata ndo, vati ma tatiempu juuni chiyo ma ndra jã'ani ña kà'an tu'un yu'u Ndioo, ta ma ñivi na ña chiyo taji'na, juuni jãka'nu na ndra, vaji ndra vatani kùu ndra ndia!

Na kuunio nde'o ma ndian xaani nde'e yo

(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷'Va ndyo'o ndian chini ña kà'in, yu'u kà'in chi'in ndo ña, na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani nde'e ndo, ta jà'a ndo tiñu va'a kuenda na. ²⁸Ta na ja'íí ndo ma ndian kànduva'a chata ndo, ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ndian kà'an ti'ini chata ndo. ²⁹Ta tu ìyo iin yo kàni xa'nda iin chiyo cha'a

so'o ndo, na ku'va ndo inga chiyo yi na kani na ndia. Ta tu ìyo iin yo nàmaa ma ja'ma isukun ndo, na jaya'a ndo nda ma kamixa nuu na ndia. ³⁰Ta nda ndian nikuuni ña chikan iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi nuu na. Ta juuni tu ìyo iin yo k'ì'in iin ña ìyo nuu ndo, na ndäkan ga ndo yi nuu na. ³¹Na ja'a ndo chi'in ma inga na, ma naja kua kùuni ndo ña ja'a na chi'in ndo ndia.

³²'Ta tu ndyo'o kùuni ndo nde'e ndo ma ndian kùuni nde'eni ndo, ¿nda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian ìyo kuati, juuni jà'a na yi ndia? ³³Ta tu jà'a ndo iin ña va'a kuenda ma ndian kùuni nde'eni ndo, ¿nda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian ìyo kuati jà'a na yi?, kùuni ndo. ³⁴Ta tu jaya'a nuu iin nakuyi nuu na va tu chito ndo ña ni ku'va ndiko na yi nuu ndo, ¿nda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian ìyo kuati juuni takan chà'a nuu na yi nuu ma ñivi na ña indukuni kùu takua kùu na, vati chito na ña ni ni'i ndiko na yi ndia?, kùuni ndo. ³⁵Va ndyo'o ìyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani nde'e ndo, ta jà'a ndo ña va'a kuenda na, ta ku'va nuu ndo ndatiñu ndo nuu na. Ta tüvi ìyo yi ña kuationo ndo ña jachikoni'i ndiko na yi nuu ndo. Tu jà'a ndo takan, tajan ni ni'i ndo iin ya'vi ka'nu, ta ni kuu ndo ndian se'e ma Ndioo ka'nu, ña ìyo nuu sukun. Vati rakan juuni jà'a ra ña va'a kuenda ndian kini, ta kuenda ma ndian tüvi jàchi'in ña kà'an ra ndia. ³⁶Yakan va na kunda'vini ndo ñivi, takua kùnda'vini ma Racha'nu Tatá yo yo.

Na tìsokuati ndo inga ta'an ndo

(Mt. 7:1-5)

³⁷'Na kà'an ndaa ndo chata inga ñivi, ikan na töve ka'an ndaa Racha'nu Ndioo chata ndo. Ta na tìsokuati ndo inga ñivi, ikan töve tìsokuati Ndioo ndo ndia. Ta na jaka'nuni ndo kuati ma ñivi, ikan na jaka'nuni Ndioo kuati ndo ndia. ³⁸Ta na ku'va ndo ña ìyo nuu ndo nuu inga ñivi, ta Ndioo ni ku'va ra ña ìyo nuu ra nuu ndo ndia. Vati kua tìndee ndo ma ñivi, kua ikan ni tìndee ma Ndioo ndo ndia. Ta takua jà'a ndo ña chà'a ndo ña chiniñu'u ñivi, juuni takan ni ku'va ra ña chiniñu'u ndo ndia. Va ma ña ni ku'va Ndioo nuu ndo nduva'a kuii va'a yi.

³⁹Takan kùu ta ora chīnu kà'an Jesuu takan, tajan te'en nāka'an tuku ra iin ku'va nuu na:

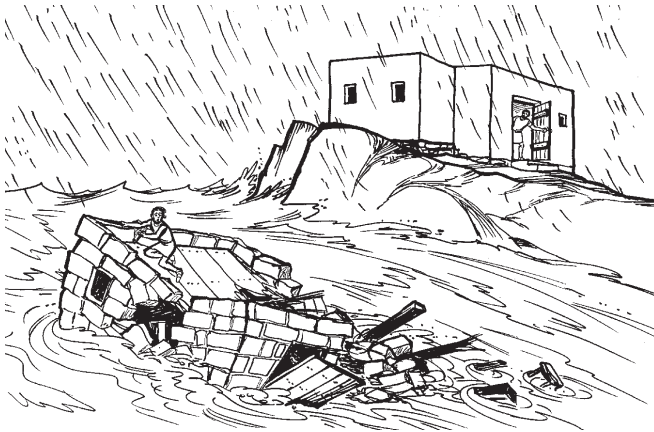
—¿A kùu jana'a iin ra kuaá iti' ku'un inga ra kuaá tuva ninduvi ta'an ndra kuaá? ¿A tüvi ni kakuita ninduvi ndra tichi iin yavi kunu?, kuuni ndo. ⁴⁰Yakan va ni'iin ndian jàkua'a chi'in iin matru, na kùu chaa na kùu na ndian ka'nuga kua maa ra. Kùu chaa na kùu na ma kua ikan, va ji'na ìyo yi ña jachinu na ma ña kùuni ra, tajan kùu, kùu na takua kùu ra.

⁴¹¿Ta naja jà'un kuenda ma iin kuati vali ña jà'a ma inga ñivi, ta töve jà'un kuenda ña ìyo kuati ka'nugaun kua ndiakan? ⁴²Ta tu töve chà'un kuenda ma kuati ìyo juuni chi'in maun, ¿ta naja kà'un chi'in inga ñivi te'en: “Yo'o yani, jaya'a ña na tavai ma kuati vali ña ìyo chi'un”?, tuva takan. ¿Ndyo'o ndian ìyo uvi nuu! Tüvi nda kuenda ma ña kà'un tuva juuni maun ìyoga kuatiun ta tüvi chà'un kuenda. Yakan va na ja'a ji'naun kuenda ma kuati ña ìyoun, ta takan kùu ja'un kuenda ma kuati vali ña jà'a inga ñivi ndia.

Ma yutun nàkoto yo ndrun cha'a' ma chiti chà'a ndrun
(Mt. 7:17-20; 12:34-35)

⁴³Ni'iin ma yutun va'a, na kùu ku'va ndrun ma chiti ña tüvi va'a. Ta ni ma yutun ña tüvi va'a, na kùu ku'va ndrun ma chiti va'a ndia. ⁴⁴Vati ta'ii'iin ma yutun, nàkoto yo ndrun cha'a' ma chiti ña chà'a ndrun. Ta juuni na kùu ku'va iin yutun iñu ma chiti yutun higu. Ta ni ma iñu ndu'va na kùu ku'va yi chiti yutun ña nàni uva ndia. ⁴⁵Ta ma ra'ii va'a, kà'an ra tu'un va'a, ti ña va'a kùu ma ña ìyo tichi anima ra. Ta ma ra kini, kà'an mamaa tu'un kini, ti ña kini kùu ma ña ìyo tichi anima ra. Vati ma ña ìyo tichi anima ra kùu yi ña va'a a ña kini chà'a yi kà'an ra yi iti' yu'u ra.

⁴⁶Takan kùu tajan te'en chikatu'un tuku ma Jesuu nuu na: —¿Ta naja “Racha'nu, Racha'nu” kà'an ndo yu'u, ta töve jà'a ndo ma ña kà'in chi'in ndo? ⁴⁷Nda ndian nikuuni ña tàndikun chatai, ta tàso'o na ña kà'in, ta jà'a na yi, ndiakan kùu na indukuni takua kùu ma ra ni jana'i nuu ndo vitin: ⁴⁸ndiakan indukuni kùu na takua kùu iin ra laba'ni ña jà'a ve'e, ña ji'na chāta kunu ra nuu ni ja'a ra yi, tajan jā'a ndio ra ma cha'a yi chata ma yuu. Ta ora kùun kua'a' savi, ta nduva'a kuii chā'nu ndio ma yuta, ta vaji chà'nu ni'i ra ma cha'a ve'e, va töve ni nduva yi, ti va'a jā'a ra cha'a yi ma chata yuu. ⁴⁹Va ma ndian chini ña kà'in, ta töve

*Iin ve'e ña chata kunu cha'a yi ta kūva'a
yi chata yuu, ta inga yi töve (6:46)*

jàchi'in na yi, indukuni kùu na takua kùu ma ra labaṅi ña jà'a ra ve'e ra nuṅu'uni, ña tüvi nī chata ra nuu jà'a ra cha'a yi. Tajan ora nduva'a kuii chā'nu ndio ma yuta, ta chāṅu nī'i ra cha'a yi, ta endee ndī'i yi kèkoyo jà'a ra! —Takan kà'an Jesuu chi'in ma ñivi, ikan na ku'va na kuenda, ta jachi'in na ma ña kà'an ra.

Jànda'a Jesuu iin ra kùu musu ma jandaru ña kīchi ñuu Roma
(Mt. 8:5-13; Jn. 4:43-54)

7 ¹Takan kùu ta ora chīnu kā'an ra nuu ma ñivi, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ñuu Capernaum. ²Ta ma ñuu ikan, ìyo iin ra capitán chà'nda tiṅu nuu ndra jandaru ñuu Roma. Ta rakan ti, ìyo iin ra kùu musu ra ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ña chani kuvi ra jà'a ña nduva'a ku'vi ra. ³Tajan ora chīto ndio ma ra capitán ña jà'a Jesuu, ta tāchi ra uvi uni ma ndracha'nu kuxini nuu ñivi judú, na ku'un ndra kundakan ndra ñamani nuu Jesuu, ña na kichi janda'a ra ma musu ra. ⁴Tajan ora chāa ndio ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ndra chi'in ra ña jànini ndra ra:

—Chìkan ndi ñamani nuṅ, ña na ku'un kutindeun ma ra capitán ñuu ndi, ti iin ra ya'a iṅu'u kùu ra. ⁵Vati ya'a kùuni ra nde'e ra yo chi'in tandi'i ñivi yo ña ìyo ñuu yo. Ta juu ra jà'a ña kūva'a ma veṅu'u ñuu ndi vitin —kàti ndra chi'in Jesuu.

⁶Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ndra, va ora chani kuyatin ndra nuu ndaa ma ve'e ra, ta tāchi ndio ma capitán iin ndra meru ra, ña na kukatitu'un ndra te'en nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na küxaun cha'a' ña tāchi ma capitán ndi, ña na kichi katitu'un ndi nuun, ña na kü'un ma ve'e ra, vati tüvi ìyo yi ña ki'viun, ni ma ve'e ra, ti iin ra nda'vini kùu ra. ⁷Yakan va cha'a' yakan kùu yi, ña nī kuuni ra kichi maa ra ka'an ra chi'un, ti ndyu'uni tāchi ra ña na ka'an ndi chi'un ña na janda'un ma musu ra chi'in tu'un yu'uniun nda ma nuu ndaun nde'veni. ⁸Vati rakan kùu ra capitán, ta juuni ìyo iin ra chà'nda tiñu nuu ra, ta juuni ìyo jandaru ra ña chà'nda ra tiñu nuu ndia. Yakan va tu ka'an ra chi'in iin ra chà'nda ra tiñu nuu, “kua'an”, ta ku'un ra. Ta ora kà'an ra chi'in inga ra, “na'a”, ta vāchi ra. Ta ora tāchi ra ma ra musu ra ña na ja'a ra iin nakuyi, ta ja'a ra yi. —Takan kāti ma ndra meru ma ra capitán nuu Jesuu.

⁹Ta ndava kuà'an anima Jesuu ora chīni ra ña kā'an ndra takan, tajan chikonuu Jesuu ndē'e ra ndian chākunuu chata ra, ta te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ni ma ñuu Israel takā'an nata'in iin ndian ya'a chīnuni takua chīnuni rakan —kāti Jesuu.

¹⁰Ta ora kēe ndiko ma ndra meru ma capitán kuà'an ndra ve'e ra, ta nāta'an ndra ma ra kùu musu ña cha ndā'a ra.

Jesuu jànataku ra iin ra se'e ña kindoo nda'vi

¹¹Ta ora yā'a ña kūu te'en, tajan kēe Jesuu kuà'an ra iin ñuu nāni Naín, chi'in ndra jākua'a chi'in ra, ta chi'in inga kua'a' ñivi ña chākunuu chi'in ra. ¹²Takan kūu ta ora cha kūyatin Jesuu ma yu'u ñuu, ta ikan ndē'e ra ña kuākuchi na iin ra chī'í. Ta rakan ti, iin ra se'e ña kīndonda'vi kùu ra. Ta uvanuu ra kùu ra ña kùu ra se'an. Ta nduva'a kua'a' ñivi ìyo ma ñuu ikan kuà'an chi'an ndia. ¹³Ta ora ndē'e Jesuu ña, ta kūnda'vini ra ña, ta te'en nāka'an ra chi'an:

—¡Na kuākun! —kāti ra chi'an.

¹⁴Tajan chājayatin ndio ra ra nuu kuà'an ma ñunda'yu, ta kē'e ra ma chatun ikan. Ta chūndaa ndio ma ndra ndiso yi. Ta te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ra chī'í:

—Yo'o xaa, yu'u kà'an chi'un ña na nandotoun —kāti ra.

¹⁵Tajan ma ora ikani nāndoto ndio ma ra chī'í, ta chūnandi ra, ta kicha'a ra kà'an ra. Tajan chā'a ndio Jesuu ra nuu ma ma'á ra. ¹⁶Ta ora ndē'e na ña jā'a Jesuu, ta ndisaa na yū'vi na, ta te'en kicha'a ndio na kà'an na ña jàka'nu na Ndioo:

—Ndicha kuii, ña ra'ya kùu iin ra ya'a ka'nu ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta vitin cha kēta ra tañu yo.

Ta ìyo inga ndian kà'an te'en ndia:

—Ndioo cha kichaa ra kuenda ña tindee ra ñivi ra —kàti na.

¹⁷Takan kūu ta ninii ñu'u' Judea, ta inga tuku ñuu kuati ña kàndii yatini xiin yi chīto na ña jā'a Jesuu.

Xuva ra jàkunduta, tàchi ra ndra kùu tatun ra nuu Jesuu
(Mt. 11:2-19)

¹⁸Ta numini chīto Xuva ra jàkunduta ña jā'a Jesuu, vati ma ndra chàkunuu chi'in ra kātitu'un nuu ra. Tajan kāna ndio ra uvi ndra, ¹⁹ta tàchi ra ndra, ña na kundakatu'un ndra nuu Jesuu, nde'o tu ndicha ña juu ra kùu ma Cristu, ra ìyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a ìyo yi ña kuantu ndra inga ra, kàti Xuva chi'in ndra. ²⁰Tajan ma ndra tàchi Xuva, chàjayatin ndra ndra nuu Jesuu, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—Xuva ra jàkunduta, tàchi ra ndi, na kichi ndakatu'un ndi nuun, nde'o tu juun kùu ma ra Cristu ña ìyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a ìyo yi ña kuantu ndi inga ra, kàti Xuva chi'in ndi —kàti ndra.

²¹Tajan juuni ma ora chikatu'un ndra takan nuu Jesuu, nduva'a kuii kua'a' ñivi jānda'a ra chi'in tundo'o ndo'o na. Jānda'a ra ndian ku'vi ndiso tati xaan, ta juuni jānda'a ra kua'a' ndian kuaá ndia. ²²Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in Xuva:

—Kua'an ndo, ta katitu'un ndo nuu Xuva ma ña ndē'e ndo, ta chīni ndo. Na kati ndo nuu ra ña ma ndian kuaá, kùu nānde'e na, ta ma ndian koxo kùu chīka va'a na, ta juuni ndà'a ndian ndo'o kue'e ta'yu, ta nda ma ndian so'o, chīni na, ta ndian cha chī'í nātaku na, ta ma ndian nda'vi chīni na ma tu'un ña jàna'a naja kua ni jakakú Ndioo na. ²³Ta juuni na sii kuuni ma ndian tōve jàchiyo na na ma iti' kuà'in —kàti Jesuu chi'in ndra.

²⁴Takan kũu ta ora kēe ndio ma ndra jàkua'a chi'in Xuva kuà'an ndra, tajan te'en kīcha'a ndio Jesuu kà'an ra cha'a' Xuva nuu ma ñivi:

—¿Yo chā'an ndo chānde'e ndo tichi ku'u ora chā'an ndo?, kùuni ndo. ¿A chānde'e ndo iin ra kàa takua kàa ma tuyoo, ña ora chàkin ni'i tati, ta ndùva yi?, kùuni ndo. ²⁵Tu yüvi takan kùu yi, ¿yo chānde'e ndo tuva takan? ¿A chānde'e ndo iin ra ñũ'u iin ja'ma va'a ña ya'a vii kàa?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi, ti ma ndian chāku'un ja'ma kàa takan, ta ìyo kuika na, ndiakan ìyo na ve'e ra kùu rey ta yüvi tichi ku'u. ²⁶Yakan va, ¿nda ra kùu ma ra chānde'e ndo tuva takan? ¿A iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra?, kùuni ndo. Juu ndicha kuii ña, rakan kùu iin ra ka'nuga kua inga ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ²⁷Ta juu ma Xuva kùu ma ra ña te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a':

Yu'u, ni tachì iin ra jà'a tiñu nui iti' nuun,
 ikan na jandova'a ra ma itiun,
 kàti yi. ²⁸Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo, ti tañu ma ñivi ìyo ñũñivi, takà'an keta iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ka'nuga kua Xuva. Va taku ma ra ìyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, rakan ka'nuga ra kua Xuva, vaji ma ra nuu ndi'inia kùu ra —kàti Jesuu.

²⁹Takan kũu ta ndisaa ma ñivi, ta chi'in ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, ora chīni na ña kà'an Jesuu, ta kùtunini na ña Ndioo kùu ra iin ra ndaa. Ta ndiakan cha jāña na ña jākunduta Xuva na niku. ³⁰Va ma ndra fariseu, chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, java jāchiyo ndra ndra nuu ma ña kùuni Ndioo ña jà'a ndra, ta töve nī cha'a ndra ña jākunduta ma Xuva ndra.

³¹Ta te'en chīkatu'un Jesuu:

—¿Yo chi'in kùu jando indukui ma ñivi ìyo ma tiempu i'ya? ¿A yo indukuni kàa takua kàa na?, kùuni ndo. ³²Kùu na indukuni kua ma ndiakuati, ña ora chūnandi na chīta na nuu ya'vi, ta kànachaa na meru na chi'in tu'un i'ya: “Tivi ndi chi'in tuvilu nuu ndo, ta tüvi nī kuuni ndo tacha'a ndo, ta chīta ndi yaa nda'vi nuu ndo, ta tüvi nī kuuni ndo kuaku ndo.” ³³Takan kùu ndo, ta ora kīchaa ndio Xuva ra jākunduta, ra tüvi chàchi, ta tüvi chī'i vinu, ta kà'an ndio ndo ña ra ndiso tati xaan kùu ra. ³⁴Ta ikan jan, kīchi ndio ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ta rakan ti ra chàchi, ta chī'i kùu ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kàti ndo ña iin ra jà'a kuati kùu ra, ta

iin ra ya'a chàta'ani ko'o kùu ra, ta meru ra kùu ma ndian tivi xini chi'in ma ndian ña nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, kàti ndo.

³⁵Va ma ndian cha chító ki'vi iti' va'a, numini cha'a' yo kuenda ña chìnituni Ndioo kùu ma ña ìyo chi'in na —kàti Jesuu.

Chà'an Jesuu ve'e ra fariseu ña nàni Simón

³⁶Tajan iin ra fariseu jāinvitaa ra Jesuu ña na ku'un ra kukachi ra ve'e ra. Ta ora cha nàndi ra chàchi ra nuu mesa, ³⁷ta iin ña tondo ìyo ma ñuu ikan, ora chítóan ña Jesuu kuàkachi ra ve'e ma ra fariseu, juuni ma ora ikani kāvanda'a ña iin viru takuui xiko, ña ya'a ya'vi ndaa, ta kuà'an ña ve'e ma ra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta ora chāa ña ikan nuu ndaa Jesuu, ³⁸ta ndaa ña chàkuan yatini nuu ndaa ra, ta kīcha'a too ma takuui tinuan cha'a ra, tajan chūnandi chitian cha'a ra, ta kīcha'a ndioan jànatian yi chi'in ixi xinian. Ta tūtuan yi, ta jākuti ndioan takuui xiko yi. ³⁹Takan kūu ta ma ra fariseu, ra jāinvitaa Jesuu, te'en kīcha'a ra chànini ra ña jà'a ña takan chi'in Jesuu: “Tuva ndicha ña ra kà'an tu'un Ndioo kùu ra, ζta naja tüvi chà'a ra kuenda ña ña tondo kùu ma ña kè'e ra?” Takan chànini ra. ⁴⁰Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ra fariseu:

—Yo'o Simón, ìyo iin ña kùuni ka'in chi'un —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an ma ra fariseu:

—Yo'o Matru, ka'an yi nui tuva takan —kàti ra.

⁴¹Tajan te'en nàka'an ndiko Jesuu chi'in ra:

—Chīyo uvi ra'ii, ndra tàvi xu'un' nuu iin ra chà'a nuu xu'un'. Iin ra tàvi xu'un' ña jākanaa ra iin kuiya java, ta inga ra tàvi xu'un' ña jākanaa ra uvi yoo. ⁴²Ta takua kūu ka'nda ndra kuenda nuu ma ra chā'a nuu xu'un' nuu ndra, yakan va jāka'nuni ra ndra cha'a' ma xu'un' tàvi ndra nuu ra. Ta vitin kùuni ña katitu'un nui, ζnda ra kùu ma ra kùuni ga ra nde'e ra cha'a' ma ña jā'a ra?, kùuniun.

⁴³Tajan te'en nàka'an ndio Simón chi'in Jesuu:

—Yu'u chànini ti ma ra tàvi tiá xu'un' nuu ra, rakan kùu ma ra kùuniga ra nde'e ra —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ra:

—Ña ndicha kùu ma ña kā'un —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴⁴Tajan iin cha'ani nuu Jesuu ndē'e ra nuan, tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in Simón:

—¿A ndè'un ña ndaa i'ya? Nda che'e kī'vī tichi ve'un ta tüvi nī cha'un takuui ña nākatai cha'i, ta ña ndaa i'ya ti nākata ña cha'i chi'in takuui tinuan ta jānatian yi chi'in ixi xinian.

⁴⁵Taku yo'o tüvi nī tutun yu'u ora kīchai ña kàña'i chi'un, va ña ndaa i'ya endee tüvi jàña ña ña tütuan cha'i nda ora kīchai ve'un. ⁴⁶Tüvi nī taun cete xini ora kīchai, va ña ndaa i'ya, jākutian takuui xiko chata cha'i. ⁴⁷Yakan va cha'a' ña'a, va kà'in chi'un ti vaji iyo kua'a' kuatian, va jànaa Ndioo yi cha'a' ña kùunian nde'an ra, va ma ndian chànini ña töve kua'a' kuati na, ta juuni töve chà'a na ña janaa Ndioo ndisaa yi, ndiakan töve kùuni va'a na nde'e na ra.

⁴⁸Takan kūu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ña'a:

—Cha nàa ma kuatiun vitin —kàti ra chi'an.

⁴⁹Takan kūu ta inga ma ndra kàchachi ka'in chi'in Jesuu te'en kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra:

—¿Nda ra kùu ra'ya ña nda kuati ñivi kùu janaa ra?

—kàti ndra.

⁵⁰Takan kūu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ña'a:

—Na ku'un va'un ve'un ti cha'a' ña chìnuniun, yakan va cha kākún. —Takan kàti Jesuu chi'an.

Ñivi ña'a tìndee Jesuu

8 ¹Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan kēe ndioo Jesuu kuàkakunuu ra kua'a' ñuu chi'in kuariya ña kuàkatitu'un ra naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu, chi'in ndi uchi uvi ndra tatun ra. ²Ta juuni kàcha'an uvi uni ñivi ña'a ña tàvani'i Jesuu tati xaan chi'in inga tuku kue'e ña ndo'o vi. Ta tañu ma ñivi ikan, kuà'an Ndiya, ña nàni Magdalena, ña tàvani'i Jesuu ucha tati xaan, ³ta juuni ikan kuà'an Juana ñasi'i ra nàni Chuza, ra jà'a tiñu nuu Herode niku, ta Susana chi'in inga tuku ñivi ña'a ña tìndee Jesuu chi'in ndatiñu ña iyo nuu vi ndia.

Iin ku'va ña jàkuuni Jesuu ka'an ra nuu ñivi chata iin ratàchi
(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴Takan kūu ta nduva'a kuui kua'a' ñivi kīchi nani ñuu kūti'vi na nde'e na Jesuu. Ta ikan jan te'en kīcha'a ra kà'an ra iin ku'va nuu na:

⁵—Ìyo iin ratàchi. Ta rakan ti kēe ra kuàtachi ra chiti trigu. Ta ma nuu chōso ra yi ìyo chiti kōyo tichi iti'. Ta chiti ikan chāñu na yi, tajan nūu ndio ma saa ta chāchi ndi'i ndri yi. ⁶Ta inga ita'vi yi kāchita yi tañu yuu. Ta ora kāna yi ta ndi'i yi nàtii ti tüvi kàchin ma nuu ndaa yi. ⁷Ta inga ita'vi ma chiti kāchita yi tañu iñu, ta ora kāna yi, jāvati ma iñu ndu'va nuu yi, yakan va nī kuu kua'nu yi ta chī'í yi. ⁸Va inga ita'vi yi kāchita yi iin nuu va'a ñu'u' ta chiti ikan va chā'nu va'a yi ta nduva'a kuii kua'a' chiti chā'a yi.

Ndisaa yakan kātitu'un Jesuu nuu na. Takan kūu tajan te'en nāka'an ni'i ra nuu ma ñivi inga cha'a':

—jMa ndian chini ña kà'in na taso'o na! —kàti ra.

Nuu jàkoto Jesuu ñivi nda cha'a' jàna'a ra ma ku'va nuu na
(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹Takan kūu tajan te'en chikatu'un ndio ma ndra tatun Jesuu nuu ra nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi. ¹⁰Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Nuu ndyo'o, chà'a Ndioo ña na koto ndo tu'un xe'e ña ìyo chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu, va chi'in inga ñivi kà'in yi chi'in maaaa ku'vani, ikan vaji najaga nande'e na va tüvi ndichin nuu na, ta vaji najaga kuni na ma ña kà'in, va na kūu kutunini na yi —kàti Jesuu.

Kātitu'un Jesuu cha'a' ma ku'va ratàchi
(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi nuu ndra:

—Ma chiti ikan kùuni yi ka'an yi ña kùu yi takua kùu ma tu'un Ndioo. ¹²Ta ma chiti kōyo tichi iti', yakan kùuni yi ka'an yi ma ndian chini tu'un Ndioo. Ta ikan jan vāchi ndio ma kui'na ta jànaa ma tu'un Ndioo ña cha ìyo anima na, ikan na töve chìnuni na ta töve kàkú na. ¹³Ta ma chiti kōyo tañu yuu kùuni yi ka'an yi ña ma ndian chini tu'un kà'in ya'a sii kùuni na ora ni'i na yi. Ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña kōyo tañu yuu ña töve ni'i va'a yi nuu kunu ma yo'o yi jà'a ma yuu. Yakan va ndiakan chìnuni na ma tu'un Ndioo tia tiempuni. Tajan kēta ndio iin kivi ña na kündeega na jachi'in na ma ña kà'an yi, ta ndākoo ndiko na yi. ¹⁴Ta ma chiti kōyo tañu iñu,

kùuni yi ka'an yi ña ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo. Va kueeni kueeni jàña na ña chìnuni na tiá cha'a' ma ndatiñu ña iyo ma ñuñivi i'ya, ta juuni ya'a chítu'un na cha'a' ma xu'un' ta naja kua kuu kakusii na chi'in ña töve va'a, ti kùuni na ndokuika na. Yakan va takan kùu ma chiti ikan, ti töve chā'a yi chiti jā'a ma ña vati. ¹⁵Va ma chiti kōyo iin nuu ñu'u' va'a, kùuni yi kà'an yi ña ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo chi'in ndisaa anima na, ta jàchi'in na ma ña kà'an yi. Yakan va ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña chā'a kua'a' va'a chiti, ta töve jàxiin na na ma iti' Ndioo.

**Jesuu kà'an ra iin ku'va ña jàkuuni ra ka'an
ra cha'a' ñu'ú kandil**

(Mr. 4:21-25)

¹⁶Ni'iin ñivi tüvi taa na ñu'ú kandil ta kasi na nuu yi chi'in iin kisi ñu'u' a kutaa xe'e na yi xuu iin chito, ti ndisaa ñivi kùtaa na yi iin nuu sukun, ikan na nondichin nuu na ndian kuànde'e nuu iyo na. ¹⁷Yakan va ni'iin nakuyi ña töve kindoo xe'e, ti ni keta yi nuu nuna, ta ni chaa iin kivi ña ni koto kachin ndi'i na yi ndia.

¹⁸Yakan va na taso'o va'a ndo ña kà'in chi'in ndo. Vati ndian iyo yi nuu, tiá kua'a' yi ni koo nuu na. Va ndian tükuii nakoo nuu, a ña chà'nini na koo nuu na, ni kindaa Ndioo yi —kàti Jesuu.

**Chàa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra,
ta ñivi ta'an ra nuu jàna'a ra**

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹Takan kùu tajan chāa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra ta ñivi ta'an ra ma ve'e nuu ndaa ra jàna'a ra. Va takua ni kuu jayatin vi vi nuu ndaa ra, ti ya'a kua'a' ñivi ka'in. ²⁰Yakan va kà'an vi chi'in iin ra ndaa ma ikan, na kuka'an ra chi'in Jesuu. Tajan te'en chā'an ra chāka'an ra chi'in Jesuu:

—Nuke'e ndaa ma'un chi'in ndra yaniun ta ñivi ta'un ña nànduku vi ñun —kàti ra chi'in Jesuu.

²¹Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu:

—Ma ndian chini tu'un Ndioo ta jàchi'in na ña kà'an yi, ndiakan kùu ma ma'i chi'in ndra yani ta ñivi ta'in —kàti Jesuu chi'in na.

Jàkutaxin Jesuu tati chi'in takuui lakuna

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²²Iin kivi kī'vi Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra tichi iin lancha. Ta ora cha ka'iin ndio ndra tichi run, tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ko'o inga chiyo lakuna —kàti ra.

Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra. ²³Takan kūu ta ora cha kàcha'an ndio ndra nuu lakuna tajan tiin ndio ñuma'na Jesuu, ta kixi ra. Ta juuni ma ora ikan nduva'a kuii kōyo savi tati chata ndra nuu ma lakuna. Ta ikan jan kīcha'a ndio ma takuui kī'vi ra tichi lancha ndra. Yakan va yū'vi ndra ti koto sa'vi run chi'in ndra. ²⁴Takan kūu tajan jāndakoo ndra Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—¡Matru! ¡Matru! Chani ka'a yo —kàti ndra chi'in ra.

Tajan ndākoo ndio Jesuu ta ndōxaan ra nuu ma savi tati chi'in lakuna, tajan kūtaxin ndio yi. ²⁵Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿Ta naja takà'an chinuni ndo ña yu'u kùu tindei ndo? —kàti ra chi'in ndra.

Takan kūu ta ndrakan ti ndava kuà'an anima ndra ña ya'a ndasii ndra. Tajan kīcha'a ndra chīkatu'un ta'an ndra chi'in juuni maa ndra:

—¿Nda ra kùu ra'ya ña nda savi tati chi'in lakuna jàchi'in ña kà'an ra? —kàti ndra.

Iin ra ndiso tati xaan ñu'u' Gerasa

(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶Takan kūu tajan kētachiyo ndra inga chiyo yu'u lakuna, ta chāa ndra ñu'u' Gerasa ña kàndii iti' nuu ñu'u' Galilea. ²⁷Tajan ora nūu ndio Jesuu ma tichi lancha, ta ikan cha jāyatīn iin ra ndiso tati xaan nuu Jesuu ña kēe ra ma tichi ñuu ikan. Ta rakan ti cha ìyo kua'a' tiempu ña tūvi ìyo ra iin tichi ve'e ta ni tūvi chàku'un ra ja'ma. Ta ìyo ra kamajandu. ²⁸Tajan chājayatin ndio ra ra nuu vāchi Jesuu, ti cha nākoto ra ra, tajan iin nanda'yu ni'i ni ra, ta te'en nāka'an ra ora chūnandi chiti ra nuu Jesuu:

—¡Na kī'viun chi'in, yo'o Jesuu ra Se'e Ndioo ra ìyo nuu sukun! Ta juuni kà'in chi'un ña na jānde'un tundo'o yu'u — kàti yi chi'in Jesuu.

²⁹Takan kāti yi chi'in Jesuu ti kāti ra chi'in yi ña na kee yi tichi kuñu ra. Vati nduva'a kuu cha kua'a' kivi kùu yi ña ìyo yi tichi kuñu ra, ta vaji chi'in karena chù'ni na nda'a' ra ta cha'a ra, ikan na kùu ku'un ra, kùuni na, va na kùu yi ti ndi'i yi chà'nda ra ta jà'a ndio yi ña na kunu ra ku'un ra tichi ku'u.
³⁰Takan kùu, tajan te'en ch̀katu'un ndio Jesuu nuu ma ra ndiso tati xaan:

—¿Naja kuànanianun? —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an yi:

—Nàni ndi Legion, vati kua'a' tati xaan kùu ndi ña ìyo ndi tichi kuñu ra'ya —kàti yi.

³¹Tajan ch̀kan ndio yi ñamani nuu Jesuu ña na ja'a ra ñamani ña na tàchi ra yi ñuñivi nuu ìyo ndian ndí. ³²Takan kùu ta takua ka'iin kua'a' kini ña kàchachi ndri yatini ma yuku ikan, tajan ch̀kan ndio yi ñamani nuu Jesuu na ku'va ra ki'vi yi tichi kuñu ndri. Tajan kāti ndio Jesuu ña va'a.
³³Tajan kēe ndio ma tati xaan tichi kuñu ra, ta ki'vi yi tichi kuñu ma kini. Ta ndrikan k̀ndakunu ndri kàcha'an ndri ta kàchita ndri iin xa'va ña ìyo yu'u lakuna. Ta ikan kà'a ndri tichi ma takuii, ta ch̀í ndri. ³⁴Ta ma ndra k̀mi ma kini, yū'vi ndra ora ndē'e ndra ña kùu takan, tajan k̀ndakunu ndio ndra kuàkatitu'un ndra nuu ma ñivi ìyo ñuu chi'in ndian ìyo kuariya. ³⁵Takan kùu tajan kēe ndio ma ñivi chānde'e na ma ña tā'an ma kini. Ta ora chāa ndio na nuu ndaa Jesuu, ta ikan ndē'e na ña nàndi ma ra ndiso tati xaan niku nduku iti' cha'a Jesuu ña isukun ra ja'ma. Yakan va nduva'a kuu yū'vi na ora ndē'e na ra. ³⁶Ta ma ndian ndē'e ma ña kùu, ndiakan k̀titu'un na naja kua ndā'a ma ra ndiso tati xaan nuu inga ñivi. ³⁷Takan kùu ta tandi'i ma ñivi ìyo ñu'u' Gerasa, k̀cha'a na j̀nini na Jesuu ña na kee ra ma ñu'u' ikan, vati ya'a yū'vi na ña ndē'e na ma ña jā'a ra. Yakan va ndāa ndio Jesuu ma tichi lancha ta kuà'an ra. ³⁸Ta ma ra kēe ma tati xaan ch̀kan ra ñamani nuu Jesuu, na ku'va ra ña ku'un ra chi'in ra. Va Jesuu tüvi nī cha'a ra ña ku'un ra chi'in ra. Tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in ra:

³⁹—Na ku'un ve'un, ta katitu'un ma ña jā'a Ndioo chi'un nuu ma ñiviun.

Takan kùu tajan kēe ndio ra kuà'an ra, ta k̀titu'un ra nuu ma ñivi ñuu ndisaa ma ña jā'a Jesuu chi'in ra.

Ña se'e Jairo, ta ña kè'e ja'ma Jesuu

(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰Takan kūu ta ora ndikoni'i ndiko Jesuu ma inga chiyo yu'u lakuna, ta maani cha ka'iin kua'a' ñivi ndātu na ra. Ti ndiakan ya'a chīsii na ña vāchi ra. ⁴¹Ta juuni ma ora ikan, chāa iin ra nāni Jairo. Ta rakan ti iin ra kùu vika ma veñu'u ñivi judúu kùu ra. Tajan rakan chūnandi chiti ra cha'a Jesuu ña chikan ra ñamani nuu ra, ña na ku'un ra chi'in ra nuu ìyo ve'e ra, ⁴²ti ikan kàndii ñase'e ra ña uchi uvi kuiya, ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ti uvaa nuan kùan se'e ra, ña chani kuvian jà'a ma kue'e ndò'an.

Yakan va ora kēe Jesuu kuà'an ra chi'in ra, tajan nduva'a kua'a' ñivi tāndikun na chata ra ña ndava tìtuu ta'an na. ⁴³Takan kūu ta tañu ma ñivi ikan, kuà'an iin ña cha ìyo uchi uvi kuiya ña ku'vian jà'a niian. Ta yakan ti cha jānaa ña ndisaa xu'un' kùmian chi'in ma ndra jà'a tatan. Ta nī'iin ndra nī kuu janda'a ña. ⁴⁴Takan kūu tajan ma ña'a i'ya chājayatian ña iti' chata Jesuu, ta kē'an ja'ma ra, ta juuni ma ora ikani chākuita ña ta'an ña nii, ta ndā'a ña. ⁴⁵Takan kūu tajan te'en kīcha'a ndio Jesuu chīkatu'un ra:

—¿Yo kē'e ja'mai? —kàti ra.

Ta kàti na ti töve yo kē'e yi.

Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu ora nāka'an ma ñivi takan:

—Yo'o Matru, ¿a tüvi ndè'un ti ya'a kua'a' ñivi tìtuu ta'an kàcha'an na xiun? ¿Ta chīkatu'un gaun ña yo kē'e ñun? —kàti Petu'.

⁴⁶Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Ìyo iin yo kē'e ja'mai ti chā'i kuenda ña kēe ndatui —kàti Jesuu.

⁴⁷Tajan ora ndē'an ña na kūu kundii xe'an nuu ra kùunian, tajan kīcha'a ña ndayuan ta chāa ña chūnandi chitian cha'a ra. Tajan kīcha'a ña kà'an ña nuu ndè'e ndisaa ma ñivi nda cha'a' kùu yi ña kē'an ma ja'ma ra ta naja kua ndā'a ña jā'a yi ora kē'an ra. ⁴⁸Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o se'yu, cha kùu ku'un va'un ti cha ndā'un jā'a ma ña chīnuniun —kàti ra.

⁴⁹Ta ni yakan takä'an chinu kà'an ra ora chāa iin ra tatun ña kīchi ma ve'e Jairo, ña te'en kà'an ra chi'in ma ra vika veñu'u:

—Cha chi'í ma ñavali se'un, yakan va nda kuenda ña jàkenaun tiempu ma ra kùu matru. —Takan kàti ra chi'in ra.

⁵⁰Va ora chīni Jesuu ma ña kā'an ma ra kùu tatun chi'in ma Jairo, tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kùu vika:

—¡Na yū'viun! Na chinuniun ma ña jà'i ta nde'un ti ndà'a ma ñase'un —kàti Jesuu chi'in ra.

⁵¹Ta ora chāa Jesuu ve'e ma Jairo, ta kī'vi ra ma tichi ve'e nuu kàndii ma ñachi'í ta kī'vi ra chi'in Petu', Jandiau, Xuva, ta tatá ña ta ma'á ña ndia, ti tüvi nī cha'a ra ña ki'vi inga ñivi chi'in ra nuu kàndian. ⁵²Ta ora ndē'e ra ña tandi'i ma ñivi ka'iin ikan kàchaku na ta nda'vi kùuni na. Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kuäku ndo ti ma ñavali i'ya tüvi nī chi'an ti kixinian kàndian —kàti Jesuu.

⁵³Takan kùu ta ma ñivi ikan java kīcha'a na chàkú ndaani na ña kà'an ra takan, ti ndisaa na cha chito na ti cha chi'an.

⁵⁴Tajan tiin ndio Jesuu ma nda'a' ña, ta te'en nāka'an ni'i ra chi'an:

—¡Chi'un kà'in yo'o xi'i ña na ndetaun! —kàti Jesuu.

⁵⁵Tajan ma ora ikani nāndoto ndikoan ta ndēta ña. Ta ikan jan kà'an ndio Jesuu ña na ku'va na ña kachian. ⁵⁶Takan kùu ta ma tatá ña chi'in ma'á ña ndava yū'vi vi ña jā'a ra takan, tajan kīcha'a kà'an ndio ra chi'in vi ña na kätitu'un vi ma ña jā'a ra nuu ni'iin ñivi.

**Tàchi Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra na kukatitu'un
ndra tu'un va'a Ndioo**
(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

9 ¹Iin kivi jākuti'vi Jesuu ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ikan chā'a ra ndatu ra nuu ndra ña na janda'a ndra tandi'i ndian ndiso tati xaan chi'in tanuu kue'e ndo'o na. ²Takan kùu tajan tāchi ndio ra ndra ña na janda'a ndra ndian ku'vi ta kätitu'un ndra nuu ma ñivi naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu. ³Ta ora juuni takāaga kee ndra ku'un ndra, ji'na te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Na kūnaa ndo ni'iin nakuyi ma iti' kuà'an ndo: ni itin, ni xu'un', ni ña kachi ndo, ni yutun vatun ndo, ta ni ja'ma ña kūsukun ndo. ⁴Yakan va ora chaa ndo ve'e iin ñivi na kindoo ndo ikan nda kati keta ora ku'un ndo inga ñuu. ⁵Tatu ìyo iin ñuu ña töve jàchi'in na ña kà'an ndo, ta töve chà'a na ña kindoo ndo ve'e na, tiá va'a na kee ndo ma ve'e ikan ta jakisi ndo yuyaka ña ka'in ndichan ndo, ikan na koto na ti xaani Ndioo ndè'e ra na chà'a ña töve jàchi'in na ña kàtitu'un ndo —kàti Jesuu.

⁶Takan kūu tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàjanda'a ndra ñivi nani kuariya ta kàtitu'un ndra naja kua kuu jakakú Ndioo na.

Nuu ch'í Xuva ra jàkunduta

(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷Tajan ch'ito ndio rey Herode tandi'i ña jà'a Jesuu. Yakan va ni töva ch'ito ra nayi chà'nini ra jà'a ra vati ìyo ndian kà'an ña Xuva, ra jàkunduta, nātaku ndiko ra, ⁸ta ìyo inga ndian kà'an ña Elía ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na kùu ra, ta tuku na kà'an na ña cha nātaku ndiko inga ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, kàti na. ⁹Tajan te'en nāka'an ndio Herode:

—¿Nda ra kùu rakan ña kà'an na ña ya'a ìyo ndatu ra, vati Xuva ra jàkunduta, mai tāchi ña na ka'nda ndra sukun ra? —chànini ra.

Yakan va Herode nànduku ra naja kua ja'a ra ta kuu nde'e ra Jesuu.

Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰Takan kūu ta ora kēta kivi ña chāa ndiko ma ndra tatun Jesuu, ta ikan jan kàtitu'un ndra tandi'i ña jà'a ndra nuu ra. Tajan tāvani'i siin ndio Jesuu ndra ña na ku'un ndra chi'in ra iin ñuu nàni Betsaida. ¹¹Va ora chā'a ndio ma ñivi kuenda ña kàcha'an ndra, tajan tåndikun ndio na kàcha'an na chata ndra, ta ikan jan ndàkimani ndiko ra na. Ta kīcha'a ndio ra kàtitu'un ra nuu na naja kua kà nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta jānda'a ra ma ndian ku'vi ndia.

¹²Takan kūu ta ora chani kuna'a tajan chājayatin ndio ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndra nuu ndaa ra. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Na jandutáun ma ñivi, ikan na ku'un na kunindee na ta kunanduku na ña kachi na iti' kuariya a iin tichi ku'u nuu ñyo ñivi, vati i'ya tūkuui na koo kacho —kàti ndra.

¹³Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Maa ndo na ku'va ndo ña kachi na —kàti ra.

Ta te'en nāka'an ndra nuu ra:

—¿Ta naja kua kuu ku'va ndi ma ña kachi na tuva u'un ta'ani paan indii, ta uvi tiaka' ni? —kàti ndra—. Kūu yi va tuva ndoun kuatun ndi nde've chi'in ma ñivi ta ku'un ndi kujata ndi ña kachi na —kàti ndra chi'in ra.

¹⁴Takan kàti ndra vati ñyo iin u'un mii ndra kùu ndra ña mamaa ndra'ii ni. Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na jakunandi ndo na kuenda uvi xiko uchi na —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁵Yakan va kua ikan jā'a ndra ña chūnandi ndisaa na.

¹⁶Tajan tiin ndio Jesuu ndi u'un paan ta uvi tiaka', ta nānde'e ra iti' andivi, ta chikan ra ta'vi Ndioo cha'a' yi, tajan chā'a ndio ra yi nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra na nata'vi ndra yi nuu na. ¹⁷Takan kūu ña ndisaa na chāchi na nda kati chitu va'a tichi na, ta jākutua na uchi uvi ga tuka chi'in ma ña chākoso.

Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi (9:10)

Kàtitu'un kachin Petu' ti Jesuu kùu ra Cristu

(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

¹⁸Iin kivi kēsiin Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. Ta ikan jan te'en kicha'a chikatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Nda ra kùu yu'u kàti ma ñivi?, kùuni ndo.

¹⁹Tajan te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Ìyo ndian kà'an ña kùun Xuva ra jàkunduta, ta ìyo ndian kà'an ña kùun Elía, ra kà'an tu'un yu'u Ndioo taji'na, ta juuni ìyo ndian kà'an ña kùun iin ndra kà'an tu'un yu'u Ndioo ña chīyo taji'na, ta iin ndrakan kùu ndra ña nātaku ndiko ndra kàti na. —Takan kàti ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu nuu ra.

²⁰—Ta ndyo'o, ¿nda ra kùu yu'u?, kùuni ndo —kàti Jesuu.

Ta te'en nàka'an ndio Petu' chi'in ra:

—Yo'o kùun ma ra Cristu ra tāchi Ndioo —kàti ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra

(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30–9:1)

²¹Ta ikan jan kàtitu'un Jesuu nuu ndra ña na kàtitu'un ndra yi nuu ñi'in ñivi. ²²Tajan te'en kà'an ra:

—Taku yu'u ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, nduva'a kuvi ni nde'e ra tundo'o, ti ni kati ma ndian cha'nu ña ra jà'a kuati kùu ra, chi'in ndra chà'nda tiñu nuu sutu, ta ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ndia. Ta ndrakan ni ka'ni ndra ra, va tichi unì kivi ni natakú ndiko ra.

²³Tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in ndisaa ma ndian ka'iin ikan:

—Tu ìyo iin yo kùuni jakua'a chi'in, na jaña na ma ña chà'nini na ja'a na, ta na tandikun na chatai nani kivi chi'in kruu na, ikan na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o nuu kruu ndia. ²⁴Ti ma ndian kùuni koo ñuñivi, töve ni kakú na, va ma ndian kuvi cha'a' tu'un kà'in, ndiakan kùu ma ndian ni kakú ta ni koo na chi'in endeeni. ²⁵Ta juuni tüvi nda kuenda yi tu iin ra'li ñi' ra tandi'i ña ìyo ñuñivi, ta ora kuvi ra, ni ku'un ra endeeni iti' andaya'. ²⁶Ta tu ìyo ndian kùkanuu na nde'e na yu'u ta chata tu'un kà'in, nda yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni kukanui nde'i ma ñivi ikan ora ni kichaa ndikoi. Ti ma ora ikan ni ndotachai jà'a ndatui chi'in ndatu ma Tatái ta chi'in ndatu tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo. ²⁷Yakan va

kùunì ña taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo vitin. Ndicha va'a ña kà'in ti ìyo ndian ka'in i'ya tüvi ni kuvi na nda kati nde'e ji'na na ña kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

Ndioo, sàma ra kua kàa Jesuu

(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸Takan kūu ora ya'a una kivi ña kā'an Jesuu takan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' yuku chi'in Petu', Xuva ta Jandiau ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. ²⁹Tajan juuni ma ora kà'an ra chi'in Ndioo, jāma ma kua kàa ma nuu ra chi'in ma ja'ma ra, ti ma ja'ma ra nduva'a kuii ndōkuichin yi ta ndōtacha yi. ³⁰Tajan kēta uvi ta'an ndra ña nàtu'un ndra chi'in ra. Ta ndrakan te'en nàni ndra: iin ra nàni Moisés ta inga ra nàni Elía. ³¹Ndrakan kūu ndra ña kāvanuu iin ña nduva'a kuii tàcha ndra. Ta ikan jan kicha'a ndra kà'an ta'an ndra naja kua ni kuvi Jesuu ta ni nde'e ra tundo'o ma ñuu Jerusalén. ³²Ta vaji nduva'a kuii ni kusu Petu' chi'in ndra meru ra, va jāndeeni ndra ma ñuma'na. Yakan va ndē'e ndra ma ña tàcha Jesuu chi'in ninduvi ma ndra ka'in chi'in ra. ³³Ta ora cha chūndachiyo Moisés chi'in Elía xiin Jesuu, tajan te'en nāka'an ndio Petu' chi'in ra:

—Matru, ya'aga va'a ña ka'in yo i'ya. Na ja'a ndi uni ta'an lomara kuenda ndo: iin yi kūu kuendaun ta inga yi kuenda Moisés ta inga yi kuenda Elía. —Takan kà'an Petu' ti ni tüvi chito ra nayi kà'an ra jà'a ña ya'a yū'vi ra.

³⁴Takan kūu ta ora juuni kà'an ra ndaa ra tajan nūu ndio iin vikonu'u ta kāvanuu yi ma ndi uni ta'an ndra jàkua'a chi'in Jesuu. Ta ora chā'a ndra kuenda ña indii ndra tichi ma vikonu'u, nduva'a kuii yū'vi ndra jà'a yi. ³⁵Tajan ma tichi vikonu'u chīni ndra tati Racha'nu Ndioo ña kà'an yi te'en:

—Ra'ya kūu Se'i ña tāchī. ¡Na jachi'in ndo ña kà'an ra! —kàti Ndioo chi'in ndra.

³⁶Ta ora yā'a ña chīni ndra ma tati ikan, tajan ndē'e ndio ndra ña ma'in nia Jesuu ndaa. Va ndrakan tüvi ni katitu'un ndra ma ña ndē'e ndra nuu ni'in ñivi.

Jànda'a Jesuu iin ra ndiso tati xaan

(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷Ta ora tuvi inga kivi, tajan vāchi nuu ndio Jesuu ma yuku chi'in ndi uni ta'an ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ma tichi iti' ikan

nduva'a kuii kua'a' ñivi chāta'an nuu ndra nuu vāchi ndra.
³⁸Tajan iin ma ra vāchi tañu ma ñivi ikan, te'en nāka'an ni'i ra
 chi'in Jesuu:

—Matru, chikain ñamani nuun ña na nde'un nayi jà'a
 chi'in ra se'i, ti uvanuuni ra ña kùu ra se'i. ³⁹Vati iin tati xaan
 kùu yi ña tiin yi ra ta jà'a yi ña na nda'yu ra, ta ch'i'i i'i ra, ta
 kèe xikiñu yu'u ra jà'a yi ta endee töve jãña numi yi ra. ⁴⁰Ta
 nda che'e kã'in chi'in ma ndra jākua'a chi'un ña na tava ndra
 ma tati xaan ikan ra, va ni kuu ja'a ndra yi —kāti tatá ma
 rayoko chi'in Jesuu.

⁴¹Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ikan:

—ñDyo'o ñivi kini ña tüvi chìnuni! ¿A takã'an koto ndo ña
 töve ni koi endeeni chi'in ndo ña jà'a ndo takan? ¿A naja ga
 kivi kùndeeni gai ma ña jà'a ndo?, kùuni ndo. ¿Nandaka ma ra
 se'un nui! —kāti Jesuu chi'in ra.

⁴²Ta ora kūyatin ndio ra nuu ndaa Jesuu, tajan ikan
 jānduva ndiko ma tati ikan ra, ta tiin ndiko yi ra. Ta Jesuu
 kã'an xaan ra chi'in tati xaan ikan, tajan kēe ndio yi ra, ta
 ndā'a ra jā'a Jesuu. Ta ikan jan chā'a ndiko ra ra nuu ma
 ra kùu tatá ra. ⁴³Takan kūu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan,
 ndava kuà'an anima na ña ndè'e na ma ña jā'a Ndioo ka'nu.

Cha'a' uvi kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Ta ora juuni yanga ndè'e na ma ña jā'a Jesuu, tajan te'en
 nāka'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

⁴⁴—Na taso'o va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo: taku ra Se'e
 ñivi tāchi Ndioo ni tiin na ra, ta ni ku'va na ra nda'a' inga ñivi
 —kāti Jesuu.

⁴⁵Takan kūu va ndrakan tüvi nī kutunini ndra ña kã'an ra,
 vati tüvi chà'a Ndioo ña na koto ndra tu'un ikan. Ta ndasii
 ndra ndakatu'un ndra naja kua kùuni yi ka'an yi nuu Jesuu
 ndia.

Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nu ga

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶Ta ikan jan kīcha'a ndio ma ndra jākua'a chi'in Jesuu
 kànita'an yu'u ndra ña nda ra kùu ma ra ka'nuga nuu ndisaa
 ndra. ⁴⁷Takan kūu ta ora chā'a Jesuu kuenda cha'a' ma ña

chànini ndra chi'in chinituni ndra, tajan tiin ndio ra iin ravali ta kũtaa ra ra iin chiyo xiin ra, ⁴⁸tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Nda yo kìn kuenda ravali i'ya cha'a' ña nakoto na yu'u, kùuni yi ka'an yi ña juuni kìn na kuenda na yu'u ndia. Ta nda yo kìn kuenda yu'u juuni kìn na kuenda ma ra tāchi yu'u ndia. Yakan va tu iyo iin yo kùuni ndoka'nuga, ji'na iyo yi ña kuu ra musu inga ñivi —kāti Jesuu chi'in ndra.

Ndian tüvi kùuni kuati chi'o juuni tĩndee na yo

(Mr. 9:38-40)

⁴⁹Takan kũu tajan te'en nāka'an ndio Xuva chi'in Jesuu:

—Matru, nda che'e ndē'e ndi iin ra kùatavani'i tati xaan ndiso ma ñivi chi'in siviun, va tava töve chàkunuu ra chi'o, yakan va nī cha'a ga ndi ña jà'a ra yi —kāti Xuva.

⁵⁰Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na vā'a jà'a ndo ña nī cha'a ndo jà'a ra yi ti ndian tüvi kùuni kuati chi'o, juuni iyo na kuenda yo ndia —kāti Jesuu.

Jesuu kùxaan ra Jandiau ta Xuva

⁵¹Takan kũu ta ora cha kēta kivi ña ni ndaa Jesuu ku'un ra iti' andivi, ta chi'in ndisaa anima ra kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén takua chànini ra niku. ⁵²Tajan tāchi ndio ra ma ndra kùu tatun ra na ku'un ndra iti' nuu ta kunanduku ndra nuu kusu ndra iin ñuu ña kàndii ñu'u' Samaria. ⁵³Va ma ndian ñu'u' Samaria tüvi nī cha'a na ve'e nuu ndoo ndra kava ndra chi'in Jesuu, ti cha chā'a na kuenda ña kuà'an Jesuu iti' ñuu Jerusalén. ⁵⁴Takan kũu ta ora ndē'e Jandiau chi'in Xuva ña jā'a na takan, tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kùuniun ña ka'an ndi chi'in Ndioo na jakoyo ra ñu'ú chata na, ikan na kayu ndi'i na ta kivi na takua jā'a Elía taji'na? —kāti ndra.

⁵⁵Tajan iin ndē'e xaani Jesuu nuu ndra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ta ndyo'o, ¿a tüvi ch̀to ndo ña chi'in ndatu kui'na kùu ma ña chàkuu ndo ña kā'an ndo takan? ⁵⁶Vati taku yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, töve vāch̀ kuenda ña jànai ñivi ti vāch̀ jakakúí na —kāti ra.

Ta ora yā'a ña kā'an ra takan, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra inga ñuu.

Ndian kùuni ku'un iti' kuà'an Jesuu

(Mt. 8:19-22)

⁵⁷Takan kūu ta ora kàcha'an ndra ma tichi iti' ikan, ndè'e Jesuu iin ra chikatu'un te'en nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, kùuni ku'in chataun nda nikuuni nuu chàniniun ku'un —kàti ra.

⁵⁸—Va'a, va ji'na kùuni katitu'in iin nakuyi nuun —kàti Jesuu chi'in ra—. Taku ma yukuii ìyo yavi nuu kixi ri ta nda saa ìyo taka ri ndia, va yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo töve ìyo iin nuu kusui —kàti Jesuu chi'in ra.

⁵⁹Takan kūu tajan te'en nāka'an tuku ra chi'in inga ma ra ndaa ma ikan:

—jNa'a chatai! —kàti Jesuu chi'in ra.

Ta te'en nāka'an ndio ra:

—Yo'o Racha'nu, va'a va tuva ku'va ji'naun ña kukuchì ma tatái —kàti ra.

⁶⁰Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na ku'vaun ña na kuchi ma ndian töve chìnuni juuni ñivi maa na ndian cha chí'í, va yo'o na ku'un kukatitu'un naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ma ñivi —kàti Jesuu chi'in ra.

⁶¹Takan kūu tajan te'en nāka'an inga tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu kùuni ku'in chataun va tu ku'va ji'naun ña kuka'in chi'in ñivi ma nuu ìyo ve'i —kàti ra.

⁶²Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na jä'un yi, ti taku ma ndra tiin su'ma yutun yata, ta ndè'e ndra iti' chata ndra, töve nda kuenda ndra. Yakan va ma tu'un ikan te'en kùuni yi ka'an yi ña ma ndian kicha'a jà'a tiñu Ndioo, töve jà'a na yi chi'in ndisaa anima na, ti chàku'uni na ma ña jà'a na niku. Yakan va ndiakan na kuu ku'un na nuu chà'nda Ndioo tiñu. —Takan kàti Jesuu chi'in ra.

Jesuu tàva ra tiñu nuu uni xiko uchi ra

10 ¹Takan kūu tajan Jesuu kächin ndiko ra inga uni xiko uchi ndra, ta ikan jan tachi ra ndra, ta uvi ta uvi ndra ña na ku'un kuee ndra iti' nuu ra ña kukatitu'un ndra tu'un Ndioo ta ñuu ta ñuu nuu ìyo yi ña ku'un ra.

²Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndicha kuii ti vitin cha ìyo kua'a' ndian kùuni chinuni tu'un Ndioo, va töve kua'a' ndian kukatitu'un yi nuu na. Yakan va na ka'an ndo chi'in Ndioo na tachi ra kua'a' ndian kukatitu'un tu'un Ndioo nuu na. ³Yakan va kua'an ndo, ti yu'u tàva tiñu nuu ndo ña na ku'un ndo tañu ñivi ña kùu na takua kùu lobo. Ti kua ikan tà'an mvechala iin tuxa'ini ora kùuni ma lobo kachi ri ndri. ⁴Ta na kùnda'a ndo yunu ni xu'un' ni inga ndichan ndo ndia. Ta tu keta ñivi nuu ndo ma tichi iti' na kùndaa ndo ka'an ndo chi'in na. ⁵Ta tu chaa ndo ve'e iin ñivi, ji'na te'en ìyo yi ña ka'an ndo chi'in na: “Na koo vii ndo ma ve'e i'ya”, kàti ndo. ⁶Ta tu ma ve'e ikan ìyo ñivi va'a, ma ña va'a ka'an ndo ni kuu yi jà'a Ndioo, va tu töve, töve ni kuu yi. ⁷Na kindoo ndo juuni ma ve'e ikan. Ta tu chà'a na ña kachi ndo ta kachi ndo. Ta tu chà'a na takuii ko'o ndo, ta ko'o ndo ra'. Vati ma ndian jàtiñu ìyo yi ña ni'i na ya'vi na cha'a' ma tiñu jà'a na. Ta na kàkunu ndo tave'e tave'e na. ⁸Yakan va ora chàa ndo iin ñuu ta ki'in na kuenda ndo, ta kachi ndo ndisaa ma ña chà'a na nuu ndo. ⁹Ta na janda'a ndo ma ndian ku'vi ìyo ñuu ikan chi'in tu'un i'ya: “Cha vèchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo”, kàti ndo chi'in na. ¹⁰Va tu chàa ndo iin ñuu, ta tüvi ki'in na kuenda ndo, na kee ndo iti' kai ta ka'an ndo te'en chi'in na: ¹¹“Nda yuyaka ñuu ndo jà'a ña tiin cha'a ndi ta i'ya jàkisi ndi yi, ikan na koto ndo ti kuenda Ndioo kàchika ndi ta kùxaan ra nde'e ra ndo. Va kùuni ndi ña koto ndo ti cha vèchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo.” Takan kàti ndo chi'in na. ¹²Yakan va kàtitu'in nuu ndo ti Ndioo ora ni keta ra ña jàndondaa ra kuati ñuñivi, nduva'ga ni jande'e ra tundo'o ma ñivi ñuu ikan kua ma ñivi ñuu Sodoma, ti töve nì ki'in na kuenda ndo chi'in ma tu'un kà'an ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Ñivi töve jàchi'in ña kà'an Jesuu ni nde'e na tundo'o

(Mt. 11:20-24)

¹³Takan kùu tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ma ñivi ikan: —;Nda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Corazín chi'in ñivi ñuu Betsaida! Vati jà'i kua'a' ndatu ka'nu ñuu ndo ta töve nì jachi'in ndo ma ña kà'in. Ta tu takan jà'i yi kuenda ma ñivi ñuu Tiro ta ñuu Sidón niku, ta ndiakan numini ni ndakoo na ma kuati jà'a na ta ki'vi na ma iti' Ndioo niku. Ta juuni

ni kuku'un na ja'ma tuun ta ni kuiin yuyaa xini na takua kùu ma costumbre ña jàna'a yi ña ya'a nda'vi kùuni na cha'a' ma kuati jà'a na. ¹⁴Yakan va ora ni chaa tiempu ña ni jande'e Ndioo tundo'o ma ñivi, tiaga kua'a' tundo'o ni nde'e ndyo'o kua ma ñivi chiyo ñuu Tiro ta Sidón niku. ¹⁵Ta kuenda ndyo'o ñivi ìyo ñuu Capernaum, ¿a ni ndaa ndito ndo ku'un ndo iti' andivi?, kùuni ndo. Va na yüvi takan kùu yi ti ndisaa ndo ni ku'un ndo nuu ñu'u' ñuñivi nuu ni kuvi ndo iti' andaya'. ¹⁶Yakan va ma ndian jächi'in ña kà'an ndo juuni jächi'in na ña kà'in, ta ma ndian tìsokuati ndo juuni takan tìsokuati na chatai ndia. Ta ma ndian tìsokuati chatai juuni tìsokuati na ma ra tächi yu'u —kàti Jesuu chi'in na.

Kìchaa ndiko ndi uni xiko uchi ndra

¹⁷Takan kùu tajan nduva'a kuii chisii ma ndi uni xiko uchi ndra kichaa ndra nuu Jesuu, ña te'en kà'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, nda ma tati xaan jächi'in yi ña kà'an ndi chi'in ma siviun —kàti ndra.

¹⁸Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ndicha ña takan kùu yi vati ndē'i ña iti' andivi kichi ma kui'na Satanaa ña kōyo ra takua kōyo iin tacha. ¹⁹Yakan va yu'u chā'a ndatu nuu ndo ña na kuañu ndo chata koo tati ta chata tisu'ma, ta juuni kuenda ña na jandi'i ndo ma ndatu ma kui'na chi'in tandi'i nuu tati xaan, ikan töve nàja'a yi chi'in ndo. ²⁰Va tüvi nuva jà'a ndo ña sii kùuni ndo cha'a' ña jächi'in ma tati xaan ma ña kà'an ndo, vati na sii kùuni ndo cha'a' ña cha taa ma Racha'nu Ndioo sivi ndo ma nuu tutu ra ma iti' andivi, ti nda ndakan ni koo ndo chi'in ra endeeni —kàti Jesuu.

Jesuu, ya'a chisii ra

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹Takan kùu ta ma ora ikani nduva'a kuii sii kùuni Jesuu, jà'a ma Tati Í Ndioo. Yakan va te'en nàka'an ndio ra chi'in Ndioo:

—Yo'o Tatá, ya'a jàka'nui ñun ti maun kùu ma ra chà'nda tiñu andivi, chi'in ñu'u' ñuñivi, vati ma tu'un xe'e ña ìyo chi'un, töve nī jana'un yi nuu ma ndian ìyo chinituni ta nuu ma ndian chito ña kà'an, ti jāna'un yi nuu ma ndian kùu takua

kùu ma ndiakwati. Yakan va ndisaa yakan takan kùu yi, ta takan kùu cha'a' ña jā'un yi.

²²Vati ma Tatái chā'a ra ndatu ra nui ña na ka'ndai tiñu cha'a' tandi'i ma ña iyo ñuñivi i'ya. Yakan va ñi'iin ñivi töve nàkoto va'a na yu'u takua nàkoto ma Tatái yu'u, ta juuni töve nàkoto na ma Tatái va yu'u nàkoto va'i ra. Ta kùu jana'i naja kàa ma Tatái nuu ma ñivi ña kùuni mai, ña na nakoto na ra —kàti Jesuu.

²³Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na sii kuuni ndian kùu nde'e ña ndè'e ndo. ²⁴Vati yu'u kàtitu'in nuu ndo ti kua'a' ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chi'in ndra kùu Rey, kùuni ndra nde'e ndra ma ña ndè'e ndo vitin, va nī kuu yi. Ta juuni kùuni ndra kuni ndra tu'un chini ndo va nī kuu yi ndia —kàti Jesuu chi'in ndra.

Iin ku'va kà'an Jesuu cha'a' iin ra ñu'u' Samaria

²⁵Iin matru jàkua'a tutu Ndioo te'en chikatu'un ra nuu Jesuu ña kùuni ra ki'in ra ku'va ra:

—Matru, ¿nayi iyo yi ña ja'i ta kùu ni'í nuu koi indeeni chi'in Ndioo? —kàti ra.

²⁶Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—¿Naja kua kà'an nuu ma tutu Ndioo ña jàkua'un? —kàti ra.

²⁷Tajan te'en nāka'an ndio ma matru ña jàkua'a tu'un Ndioo chi'in Jesuu:

—Na kuuni yo nde'o ma Racha'nu Ndioo yo chi'in ndisaa anima yo ta chi'in ndisaa ñandeo ta chi'in ndisaa chinitunio. Ta juuni na kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo takua kùunio nde'o juuni maa yo —kàti ra.

²⁸Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

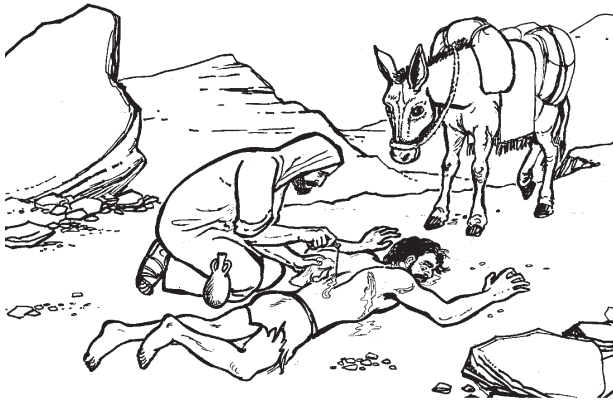
—Ya'a ga va'a kā'un. Tu ja'un ndisaa yakan ni ni'un nuu koun indeeni chi'in Ndioo.

²⁹Takan kùu ta tava kùuni ra jana'a ra nuu Jesuu ña iin ra ndaa kùu ra, kùuni ra, yakan va te'en nāka'an ndiko ra chi'in ra:

—¿Ta nda ndian kùu ma ndian kùu ta'in tuva takan? —kàti ra.

³⁰Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra chi'in iin ku'va:

—In ra judíu kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén ña kuà'an iti' ñuu Jericó. Ta ma tichi iti' ikan, kēta ndra su'u nuu ra, ta nāmaa ndra xu'un' ra chi'in ndava nda ja'ma ra ndia. Tajan nduva'a kuii kāni ndra ra ña ndava chí'í nuu ra. Ta kēe ndio ndra kàcha'an ndra. ³¹Takan kūu ta juuni ma ora ikan chika iin sutu kuà'an ra ma tichi iti' ikan ndia. Ta ora ndē'e ra nuu kàndii ra, tajan chikonuuni ra ra ta kēe ndiko ra kuà'an ra iti' nuu. ³²Ta juuni ndē'e iin ra jàtiñu veñu'u ra ndia. Ta rakan juuni chikonuu ra ndē'e ra ra, ta kuà'an ndiko ra. ³³Ta juuni ma ora ikan yā'a iin ra ñu'u' Samaria nuu kàndii ra, ta rakan ora ndē'e ra ra, nduva'a kuii kūnda'vini ra ra. ³⁴Tajan

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ma nda
ñivi kùu ma ndian va'a ga (10:30)*

chājayatin ndio ra ra nuu kàndii ra, ta kīcha'a ra nàkata ra ma nuu takue'e ra chi'in cete ta vinu, kāva ra iin ja'ma ma nuu takue'e ra, tajan jāndaa ra ra chata burru jàna ra, ta kuà'an ra chi'in ra iin ve'e nuu ni nindee ra. ³⁵Takan kūu ta ora tuvi inga kivi, tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ra xuve'e ma ora chā'a ra uvi ta'an xu'un' nuu ra: “Na kumiun ra'ya, ta tu janaun tiá xu'un' chi'in ra, ni tia'vi ndikoi nuun ora vàchì”, kàti ra. ³⁶Yakan va ndi uni ma ndra ndē'e nuu kàndii ra. ¿Nda ra kùu ma ra ta'an ra ña kūuni ga nde'e ra kùuniun? —kàti Jesuu chi'in ma matru jàkua'a tutu Ndioo.

³⁷Tajan te'en nāka'an ndio ma ra matru jàkua'a tu'un Ndioo chi'in ra:

—Ma ra kūnda'vini, rakan kùu ma ra kùu ta'an ra
—kàti ra.

Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ra:

—jKua'an ta ja'un takua jā'a ra! —kàti Jesuu chi'in ra.

Chàa Jesuu ve'e ña nàni Mata ta Ndiya

³⁸Takan kūu ta chika Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nda kati chaa ra iin ñuu. Ta iin ña'a nàni Mata ìyo ikan, chāka ña ndra ve'an. ³⁹Tajan ma Mata ìyo iin ña ta'an ña ña nàni Ndiya. Ta yakan chāa ña chūnandian nuu nàndi Jesuu ña taso'an ña kà'an ra. ⁴⁰Va tava ma Mata ya'a kūtañuan chi'in ma tiñu jà'a ña, yakan va cha jāyatian ña nuu nàndi Jesuu, ta te'en nāka'an ña chi'in ra:

—Ka'nu kooniun yo'o Racha'nu. ¿A töve chà'un kuenda ña chiniñu'i ña tindee Ndiya yu'u ti ya'a ìyo tiñu jà'i? Na ka'un chi'an na tindean yu'u, ti ya'a kutañui chi'in yi —kàtian chi'in Jesuu.

⁴¹Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o Mata, ¿a ya'a nda'vi kùuniun ña nàkaniniun cha'a' yi takan? ⁴²Vati taku ñata'un Ndiya nàndian taso'an tu'un kà'in. Ta yakan va'a ga yi kua tandi'i ma tiñu jà'un. Yakan va ma ña jà'a ña, ni'iin ñivi kùu ga namaa na yi nuan —kàti Jesuu chi'an.

Jesuu jàna'a ra naja kua kà'an yo chi'in Ndioo

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

11 ¹Iin ora ndaa Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo, tajan ma ora cha chinu kā'an ra, ta te'en chikatu'un ndio iin ra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, kùuni ndi ña jana'un nuu ndi naja kua ka'an ndi chi'in Ndioo takua jāna'a Xuva ra jàkunduta nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra —kàti ra.

²Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ora kà'an ndo chi'in Ndioo, te'en ìyo yi ña ka'an ndo:
Yo'o ra kùu Tatá ndi, ra ìyo andivi,
ma siviun ya'a ga í yi.

Na kichi ma nuu chà'ndaun tiñu nuu ndi.

Ta na ja'un takua kùuniun ma nuñu'u' ñuñivi takua jà'un yi ma andivi.

³ Ta na ku'vaun kua'a' ma paan ña chiniñu'u ndi ta'ii'in kivi.

⁴ Na jaka'nuniun ma kuati ndi, takua jàka'nuni ndi ma kuati jà'a kua'a' ñivi chata ndi. Ta koto kü'vagaun ña titunini ndi ja'a ndi ma kuati ta na jakakun ndi nuu yi.

⁵ Takan kuu ta ora chinu kã'an Jesuu takan, tajan te'en nãka'an tuku ra chi'in ndra:

—Ta tu iin yo'o iyo iin ra nàkotoun, ta chãa iin ora ña ku'un kujakate'un yuve'e ra ora java ñuu chanikuaa chi'in tu'un i'ya: “Yo'o xaa, na jaya'a nuun uni ta'an paan nui, ⁶vati já chãa iin ra nàkotoi, ña kichi nuu chika ma ve'i, ta tükuii nayi ku'vai kachi ra.” Takan katiun chi'in ra. ⁷Va tu ma ra nàkotoun te'en nãka'an ra chi'un nda nuu kãndii ra ma tichi ve'e: “Na kã'an kuatigaun nui ti cha ndãsi yuve'i ta kixi kãndii nuu chito chi'in ndiakwati se'i. Yakan va na küu ndetai ku'vai ni'iin nakuyi nuun”, kati ra. ⁸Va yu'u kãti, ti vaji küuni ra ndakoo ra ña ku'va ra ni'iin nakuyi nuun cha'a' ña kũun ma ra nàkoto ra, iyo yi ña ja'a ra yi tuva ya'a kua'a' yu'un. Tajan ndeta ndio ra ta chã'a ra tandi'i ma ña chiniñu'un. ⁹Yakan va yu'u kã'in chi'in ndo: ña na ndakan ndo ña chiniñu'u ndo nuu Ndioo, ta ku'va ra yi nuu ndo. Ta tu nãnduku ndo ra, ta nãta'an ndo ra. Ta tu jãkate'e ndo yuve'e ra, ta nuna ra yi nuu ndo. ¹⁰Vati tu chikan ndo iin nakuyi, ni ni'i ndo yi, ta tu nãnduku ndo iin nakuyi, ta nãta'an ndo yi, ta tu jãkate'e ndo yuve'e ra, ni nuna ra yi nuu ndo ndia.

¹¹Yakan va tu iyo nda ndyo'o iyo se'e ndo, ta chikan na ña kachi na nuu ndo, ta, ¿a ku'va ndo yuu ña kachi na yunuu paan? ¿A ku'va ndo koo kachi na yunuu tiaka'? ¹²Ta juuni, ¿a ku'va ndo tisu'ma kachi na tuva chikan na ndivi nuu ndo?, kũuni ndo. ¿Na küu ja'a ndo takan chi'in se'e ndo! ¹³Ta tuva ndyo'o ndian iyo kuati chito ndo ku'va ndo ña va'a nuu ma se'e ndo, nda ma Racha'nu Tatá yo, ra iyo andivi kua'a' ga ña va'ani ja'a ra chi'in ndo, ta juuni küu ku'va ra ña koo ma Tati Í Ra nuu nda ndian chikan yi nuu ra —kãti Jesuu chi'in ra.

Kãti ñivi ti chi'in ndatu kui'na jãnda'a Jesuu ma ñivi ku'vi

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴Iin kivi ndaa Jesuu jãnda'a ra iin ra kãndoo ñi'i jã'a ma tati xaan. Ta ora kãe yi jã'a Jesuu, ma ora ikani kicha'a ra

kà'an ra. Ta ma ñivi ka'lin ikan ndava kuà'an anima na ña ndē'e na ña jā'a ra. ¹⁵Ta òyo ndian kà'an ña ma kui'na Beelzebú ña chà'nda tiñu nuu tati xaan, yakán' kùán' ña chà'án' ndatuán' nuu ra'ya ña na tavani'i ra tati xaan ndiso ñivi, kàti na.

¹⁶Ta òyo inga ndian chikan ña na ja'a ra iin ndatu chi'in sivi Ndioo, ra òyo andivi, ti nànduku na naja kua kùu tisokuati na ra. ¹⁷Va tava cha chito Jesuu ti tõe va'a chà'nini na, yakan va te'en nàka'an ndio ra chi'in na:

—Tu kànita'an ñivi òyo iin ñuu juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na. Ta tu òyo ñivi òyo iin ve'eni ta kanita'an na juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na chi'in nda ma ve'e na ndia. ¹⁸Ta juuni kà'in ña tu kànita'an ñivi Satanaa chi'in juuni maa na, juuni ni ndi'i nuu na, vati na kùu kanita'an ma kui'na juuni chi'in ma ñivián'. Takan kàti chi'in ndo vati kàti ndo ña chi'in ndatu ma kui'na nani Beelzebú jànda'i ñivi ku'vi ña ndiso tati xaan. ¹⁹Tu chà'nini ndo, ña chi'in ndatu Beelzebú tàvai ma tati xaan. Tajan juuni ma ndian tàva tati xaan ndiso ma ñivi ña òyo tañu ndo, juuni maa na ni tisokuati na ndo ti tūvi va'a chà'nini ndo. ²⁰Vati tu yu'u tàvani'i tati xaan ndiso ñivi chi'in ndatu Ndioo, yakan kùuni yi jana'a yi ña cha òyo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndo.

²¹Taku iin ra'ii ña ya'a ga òyo ñandee, ña kùmi ra ve'e ra chi'in ña xaan, ma ña va'a ña ka'lin tichi ve'e ra tõe nani ta'an yi. ²²Va tu chaa inga ra ña òyo ga ñandee, rakan ni janaa ra ra ta nāmaa ra ma ña xaan ña kùndeeni ra, ta kùu ndonuu ra nuu ma ña xuña'a ra, ta nata'vi ra yi nuu inga na. ²³Vati ma ndian tūvi chàkunuu chi'in, xaani na nde'e na yu'u, ta ndian tūvi tūndee yu'u ña kàtitu'un na tu'un Ndioo, ndiakan tõe chà'a na ña koto ñivi ma tu'in.

**Chikoni'i ndiko tati xaan tichi kuñu ñivi ta vi'a ga
jànde'e yi tundo'o na
(Mt. 12:43-45)**

²⁴'Ora kèe tati xaan tichi kuñu iin ñivi, ta chàkunuu yi nuu ñu'u' ití ña nànduku yi nuu koo yi. Va takua tõe nàta'an yi nuu koo yi tajan te'en chà'nini ndio yi: “Na chikoni'i ndikoi tichi ve'e nuu kēi”, kàti yi. ²⁵Takan kùu ta ora chikoni'i ndiko ndio yi tichi kuñu na, ta ndē'e yi ña nduva'a kuii va'a kàa na takua kàa iin ve'e ma ora nàti'vi yi. ²⁶Tajan kèe ndio yi

kuà'an yi kuàjati'vi ta'an yi inga ucha ma tati xaan ña ìyoga ñàndee. Tajan induku kì'vi ndio yi tichi kuñu na, ta vi'a jànde'e yi tundo'o na ma takua ndè'e na yi ma nunuu niku.

Ya'a ga chisii ñivi ti chító na ma ña ndaa

²⁷Takan kūu ta ora juuni takä'an chinu kà'an Jesuu, tajan iin ña ndaa tañu ma ñivi ikan te'en nāka'an ni'an chi'in Jesuu:

—jYa'a ga sii kùu ma ña'a jākaku ñun, ta jākua'nu ñun!
—kàtian.

²⁸Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—jNa siiga kùuni ma ndian chini ta jächi'in na ña kà'an Ndioo! —kàti Jesuu chi'an.

Ndian jà'a kuati chikan na ña na ja'a Jesuu ndatu ra nuu na

(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹Takan kūu ta ma ñivi tiaga kua'a' na kicha'a kùti'vi na nuu ndaa Jesuu, tajan te'en kicha'a kà'an ra chi'in na:

—Ma ñivi jà'a kuati ìyo ñuñivi i'ya chikan na ña na ja'i iin ndatu nuu na. Va yu'u kàti ti tüva ga ni jana'a Ndioo ndatu nuu na, vati uvaa ma ndatu ña jà'a Jonás taji'na. Yakani kùu ma ña ni nde'e na.

³⁰Vati takua Jonás, kūu ra iin seña kuenda ñivi ñuu Nínive ña chiyo taji'na, takua ikan ni kuu yu'u ra Se'e ñivi iin seña kuenda ñivi ìyo tiempu i'ya ndia.

³¹Vati ora ni chaa tiempu ña ni tiku'va Ndioo ma kuati jà'a ndisaa ñivi, juuni ni jaketa ra iin ña'a kūu reina ña chà'nda tiñu nuu ñivi chiyo iti' xuu. Ta yakan kùu ma ña ni tachi Ndioo ña na tisokuatian ndo ora ni tiku'va ra kuati. Vati yakan kichian iin ñuu ya'a chika, tajan jächi'an tu'un Ndioo ña kà'an Rey Salomón taji'na. Va vitin yu'u kùu iin ra ka'nu ga kua Rey Salomón.

³²Yakan va ma ñivi chiyo ñuu Nínive ni jaketa ndiko Ndioo na, tajan ni tachi ra na ña na tisokuati na ñivi ìyo tiempu i'ya ora ni tiku'va ra kuati ñivi. Vati ma ñivi ñuu Nínive ndākoo na kuati jà'a na ta chikoni'i ndiko na iti' Ndioo ora kätitu'un Jonás tu'un Ndioo nuu na. Yakan va yu'u ra kätitu'un nuu ndo ka'nugai kua Jonás —kàti Jesuu.

**Jesuu kätitu'un ra iin ku'va ña kà'an yi ña ma tinuu
yo kùu yi takua kùu iin ñu'ú**

(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³Vati taku ma ndian tàa ñu'ú kandil ta tìxe'e na yi a chàsi na iin nakuyi nuu yi, töve nda kuenda yi, vati ìyo yi ña kutaa

na yi iin nuu sukun, ikan na ndondichin nuu ma ndian kì'vi tichi ve'e na. ³⁴Ti ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ma ñu'ú ña ìyo tichi kuñu yo. Ta tu va'a ìyo yi ma tichi tinuu yo, ni ndondichin iti' va'a ña kùuni Ndioo ña ku'un yo, vatu töve ìyo ña va'a ma tichi tinuu yo ni ndonaa nuu yo. ³⁵Yakan va na ki'in yo kuenda nuu yo juuni chi'in maa yo, nde'o tu ma ñu'ú ìyo chi'o jàndondichin yi nuu yo a ndonaa nuu yo jà'a yi. ³⁶Vati tu ndichin va'a nde'e ndo ta töve naa tichi tinuu ndo, ni nde'e kachin va'a ndo takua nde'e ñu'ú kandil ora jandondichin yi iti' kuà'an yo —kàti Jesuu chi'in na.

**Jesuu tìsokuati ra ndra fariseu chi'in ndra matru
jàkua'a tutu ley Ndioo**

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷Takan kùu ta ikan jan jāinvitaa iin ra fariseu Jesuu ña na ku'un ra kukachi ra chi'in ra nuu ìyo ve'e ra. Ta ora chāa ndio Jesuu ma ve'e ra, tajan kī'vi ndio ra, ta chūnandi ra yu'u mesa. ³⁸Va ma ra fariseu kīcha'a ra nàkanini ra ña naja töve nī nakata ji'na ra nda'a' ra, ta kachi ra takua ìyo costumbre ma ndra fariseu. ³⁹Takan kùu ta Jesuu tava numi nākuni ra takua chànini ra, yakan va te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Taku ndyo'o ndra fariseu, ch̀to va'a ndo tava ndo ña meku nuu ndatiñu ndo ora nākata ndo yi, ta kuñu ndo ora ch̀ti ndo ndia, va töve ndakuenda yi ti nàani ndo nākata va'a ndo ma ña kini k̀ndoo tichi anima ndo chi'in ma ña su'u ndo ndia. ⁴⁰¿Ta naja ya'a tondo xini ndo ña chànini ndo takan? ¿A t̀vi ch̀to ndo ti Ndioo kùu ma ra ña jätuvi tandi'i ña ìyo yo, nda ma iti' chata kuñu yo ta nda ma iti' tichi yi ndia? ⁴¹Ta na tindee ndo ñivi chi'in ma ña ìyo nuu ndo, ikan na nandoo anima ndo ta takan kindoo vii yi.

⁴²¡Nda'vi ta'an ndyo'o ndra fariseu, ti vaji s̀kó ndo uchi porcientu ma xu'un' kuenda Ndioo, takua kùu ma ruda chi'in minutila ta inga tuku ma yuku tàchi ndo ndia, ta t̀vi jà'a ndo ma ña ndaa kuenda ñivi takua kùuni Ndioo ña jà'a ndo, ti t̀vi kùuni ndo nde'e ndo ra! Yakan va ìyo yi ña ja'a ndo ninduvi yi takua kùuni Ndioo ña koo ndo.

⁴³¡Nda'vi ta'an ndyo'o ndra fariseu! Ti kùuni ndo kunandi ndo ma tayu ka'nu ga ña ìyo tichi veñu'u ñivi judfú, ta juuni chàta'ani ndo tu ya'a t̀ñu'u ma ñivi ndo ora chàkunuu ndo nuya'vi.

⁴⁴ ¡Nda'vi ta'an ndo chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo! ¡Vati ña va'a jà'a ndo kùuni ndo, va ma ñivi cha chà'a na kuenda ti ndra vata kùu ndo! Yakan va kùu ndo takua kùu ma nuu ñaña ña ìyo kamajandu, ti ma ñivi chàñu na chata ndo ta tüvi chà'a ndo kuenda.

⁴⁵ Takan kùu tajan iin ma ra matru jàkua'a tutu Ndioo ndaa ikan te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, ma ña kà'un, kùuni yi ka'an yi ña kà'un chata ndi —kàti ra.

⁴⁶ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—¡Nda'vi ta'an ndyo'o ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo! Vati ni nde'e ndo tundo'o ti tàchi ndo ña na jachinu ñivi tiñu ya'a ndetiñu ña na kùndee na jà'a na. Ta na töve kùuni ndo tindee ndo na chi'in yi ndia.

⁴⁷ ¡Nda'vi ta'an ndo ndyo'o matru jàkua'a tutu Ndioo, ña jàva'a ndo nuu ñaña nuu cha kùchi ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chiyo taji'na ndra chí'í jà'a juuni ma ñivi ndo!

⁴⁸ Ta chi'in ña jà'a ndo i'ya jàna'a ndo ti induku kùuni ndo chi'in ma ñivi ndo ña chiyo taji'na, ti ch̀to ndo ña chā'ni ndra na ta juuni maa ndo jà'a ndo nuu ñaña nuu kùchi ndra.

⁴⁹ Yakan va Ndioo te'en nàka'an ra chi'in ma chinituni ra: “Ni tachì ma ndra kùu tatuin chi'in ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ndo, va ma ñivi ìyo tiempu i'ya ìyo ndian ni ka'ni ndra ta ìyo inga ndian ni jande'e ndra tundo'o.” ⁵⁰ Vati ma ndian ìyo tiempu i'ya ni ndakan Ndioo kuenda nuu na cha'a' ña chā'ni na tandi'i ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chiyo nda ora jätuvi ra ñuñivi i'ya. ⁵¹ Ta juuni kà'an yi nuu ndo cha'a' ma nda tiempu chí'í Abel chi'in ma Zacaría, ra chā'ni na nuu jàka'nu na Ndioo yu'u nuu ndaa ma chito naá íí ma tichi veñu'u. Yakan va ni ndakan ma Ndioo kuenda nuu ma ñivi ìyo vitin cha'a' ña jà'a ma ñivi na, ndian chiyo taji'na.

⁵² Nda'vi ta'an ndyo'o ndra matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, ti ni nde'e ndo tundo'o cha'a' ña chā'a ndo koto ma ñivi ikan ma tu'un Ndioo, ta ni maa ndo kùuni ndo ki'vi ndo ma iti' ra, ta ni töve chà'a ndo ña ki'vi inga ñivi ña kùuni ki'vi na ndia.

⁵³ Takan kùu tajan ma ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo chi'in ma ndra fariseu nduva'a kuii kùxaan ndra ña kà'an Jesuu takan. Ta ikan jan kicha'a ndra ch̀katu'un ndra kua'a'

nakuyi nuu ra, ⁵⁴nde'o tu kà'an ra iin tu'un ña tüvi va'a, ta takan kùu ni'i ndra kua tìsokuati ndra ra.

Kàti Jesuu ti na kùu ka'an yo tu'un vata

(Mt. 10:26-27)

12 ¹Takan kùu tajan nduva'a kuii kua'a' mii ñivi kùti'vi nuu ndaa Jesuu ña ndava tìtuta'an na. Tajan te'en nāka'an ndio ra ji'na chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Na ja'a va'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma tu'un ña jàna'a ma ndra fariseu, ti töve jàchinu ndra ma ña jàna'a ndra, ti ndra jànda'viña'a ñivini kùu ndra, takua kùu ma yuchan iya ña kuva'a ma paan. ²Vati na kùu tixe'o ña jà'a yo kua'a' kivi, ta ni ma ña indii xe'e nuu yo chaa iin kivi ña ni koto kachin tandi'i ma ñivi yi. ³Yakan va tandi'i ma tu'un ña kā'an xe'e ndo, vitin ni koto tandi'i ma ñivi yi. Ta vaji chāsi va'a ndo yuve'e ndo ta kā'an xe'e ndo, juuni ni chaa iin kivi ña ni koto ñivi yi ndia —kàti Jesuu.

¿Nda yo ìyo yi ña yu'vio nde'o?

(Mt. 10:28-31)

⁴Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Taku ndyo'o ndian kùu amigui kàtitu'in nuu ndo ña töve na ja'a ndo ña yù'vi ndo ma ndian chà'ni ma kuñu ndo, vati ora cha yā'a ña jà'a na takan, na tüva inga ña kùu ja'a na chi'in ndo. ⁵Vitin ni katitu'in nuu ndo nda ra kùu ma ra ìyo yi ña yu'vi ndo: na yu'vi ndo nde'e ndo ma Racha'nu Ndioo, ti rakan ora cha yā'a chā'ni ra ndo juuni ìyo ndatu ra ña tachi ra ndo andaya' ndia. Yakan va rakan kùu ma ra ìyo yi ña yu'vi ndo. ⁶Ta juuni kùu jata yo u'un ta'an saa kuati chi'in uvi pesuni, ta vaji ndicha ña takan ndaa ndri, va Ndioo tüvi nàani ra ndri ti kùnuni ra nde'e ra ndri. ⁷Va taku ndyo'o ti nda ixi xini ndo cha kā'vi va'a Ndioo yi, yakan va na tüvi na ja'a ndo ña yù'vi ndo, ti Ndioo kùnuniga ra nde'e ra ndo kua saa kuati ikan.

Na katitu'un yo ña chìnuni yo tu'un Jesucristu nuu tandi'i ñivi

(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti tu kàtitu'un ndo ña chìnuni ndo tu'un kà'in nuu kua'a' ñivi, nda yu'u ra kùu Se'e

ñivi tāchi Ndioo ni katitu'in ña nàkotoi ndo nuu tati ña jàtiñu kuenda Ndioo ndia. ⁹Va tu kàtitu'un ndo ña töve nàkoto ndo yu'u nuu ma ñivi, nda yu'u ra kùu Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni kukatitu'in nuu ma tati jàtiñu kuenda Ndioo ña töve nàkotoi ndo ndia.

¹⁰Vati taku Ndioo ni jaka'nuni ra kuati ndo vaji kà'an ti'ini ndo chata ra Se'e ñivi ña tāchi ra, va tu kàti'ini ndo chata ma Tati Í Ndioo, töve ni jaka'nuni Ndioo ma kuati ndo. ¹¹Ta ora t̄in ñivi ndo ta kundaka na ndo tichi veñu'u a nuu iin ra kùu juez ña jàndondaa tiñu, a nuu ndra kùvetiñu, na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña naja kua kuu ka'an ndo cha'a' ndo, ¹²vati ma ora ni chaa ma ora ña ni ka'an ndo cha'a' ndo, maa ma Tati Í Ndioo, ni jana'a yi nuu ndo naja kua ìyo yi ña ka'an ndo —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ìyo ma ndian kuika

¹³Takan k̄u tajan iin ra nda tañu ma ñivi ikan te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, na ka'un chi'in ma ra yani ña na nata'vi ra ma ndatiñu ndākoo nditatá ndi chi'in —kàti ra.

¹⁴Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o xaa, ¿a chàniniun ña yu'u kùu ma juez ña ìyo yi ña ka'in naja kua ìyo yi ña nata'vi ndo ma ñu'u' ña k̄a'un takan? ¿Ta naja ch̄ikatu'un nui naja kua nata'vi ndo ma ndatiñu ndo? Yöve tiñu jà'i kùu yi —kàti Jesuu chi'in ra.

¹⁵Tajan te'en nāka'an ndiko ra chi'in ma ñivi ikan:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ña kùuni ndo kukuika ndo, vati töve nda ña kukuika yo tajan kùu koo va'a yo vaji tüvi kua'a' ndatiñu yo —kàti Jesuu.

¹⁶Takan k̄u tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu iin ku'va nuu na:

—Taji'na ch̄iyo iin ra ya'a kuika, va keta iin kuiya ña nduva'a kui kua'a' ndatiñu ra k̄ee nuu ma ñu'u' ra. ¹⁷Tajan te'en k̄icha'a ndio ra ch̄anini ra: “¿Nayi ìyo yi ña ja'a yo ña tüvi ni chata'an yaka ña t̄aan va'a yo ndatiñu yo?”, ch̄anini ra. ¹⁸Tajan te'en ch̄anini ra: “An cha ch̄ito yo nayi ìyo yi ña ja'a yo. Ni janatani yo ma yaka ìyo vitin ta java'a ndiko yo inga ña ka'nu ga, ta ikan ndakiva'a yo tandi'i ndatiñu yo ña tavani'i yo ta ndisaa kui inga tuku ma ndatiñu ña ìyo nuu yo.” ¹⁹Ta

ora cha jā'a yo yi, tajan te'en ni ka'an ndio yo chi'in juuni maa yo: “Yo'o xaa vitin cha ìyo kua'a' ña kachiun kuenda kua'a' kuiya, yakan va na sii kuuniun ta nindeun ta kachiun ta ko'un vitin.” Takān kà'an ra juuni chi'in maa ra. ²⁰Takan kūu tajan Ndioo te'en nāka'an ndio ra chi'in ra: “¿A ya'a tondo xiniun ña chàniniun takan? Yakan va yu'u kàtì chi'un ña juuni ma chanikuaa vitin ni kuvium, ta tandi'i ma ña tāan va'un na töve chitoun yo kuenda ni kuu yi.” Takān kātì Ndioo chi'in ra. ²¹Takan tā'an ma ndian ndàkiva'a kua'a' ma ña kuika kuenda na, va taku kuenda Ndioo ndian nda'vini kùu na —kàti Jesuu.

Ndioo jàkuenda ra ma ndian chìnuni tu'un ra

(Mt. 6:25-34)

²²Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra:

—Yu'u kàtì chi'in ndo ti töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña kachi ndo ta ni cha'a' ja'ma chàku'un ndo. ²³Vati ma kivi ìyo ndo ña chā'a Ndioo nuu ndo, va'aga yi kua ma ña kachi ndo, ta ma kuñu ndo va'aga yi kua ma ja'ma chàku'un ndo. ²⁴Na nde'e ndo takua ìyo ma saa ña nàni tikaka. Vati taku ndrikan tüvi tàchi ndri ta tüvi tavani'i ndri nī'iin nuu ma ndatiñu ndri, ta va'ani chà'a Ndioo ña kachi ndri vaji töve ndakuenda ndri. Tu takān jà'a ra chi'in ma saa ikan tajan kùuni yi ka'an yi ña kua'a' ga ma ña va'a ni ja'a ra chi'in maa ndo. Ndyo'o ìyo ga kuenda ndo kua saa ikan ndè'e Ndioo. ²⁵Na kùu nakanini ndo kua'a' nakuyi tuva ni kùu ja'a ndo ni ma ña valiga ña chànini ndo. ²⁶Yakan va, ¿tu kùu ja'a ndo ma ña valiga ña chànini ndo, nda kuenda ña chànini ndo cha'a' kua'a' nakuyi tuva takan?

²⁷Na nde'e ndo takua chà'nu ma ita vii ña kàa tichi ku'u. Vati ita ikan tüvi jàtiñu yi ta ni tüvi kùnu yi isa, ta va'ani vii ga kàa yi kua kàa ma ja'ma ña chàku'un ma Rey Salomón, ra ya'a ka'nu. ²⁸Yakan va tu takān jàku'un Ndioo tanuu color ma ita kàa tichi ku'u vaji ni chaa iin kivi ña kàyu yi, va chi'in ndyo'o ndicha kuii ni ku'va ra ja'ma ni ku'un ndo. Yakan va, ¿ta naja töve chìnuni ndo ña tìndee Ndioo ndo tuva takan? ²⁹Yakan va na tüvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña kachi ndo ta ña ko'o ndo. ³⁰Vati cha'a' ndatiñu ikan kùu yi ña nàkanini ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya. Va taku ndyo'o na tüvi

na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' yi, ti ìyo iin Racha'nu ña kùu Tatá ndo ña chà'a ra ma ña chiniñu'u ndo. ³¹Yakan va na nanduku ndo naja kua kùu koo ndo chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu, tajan kuu ku'va ra tandi'i ma ña chiniñu'u ndo.
—Takan kàti Jesuu.

**Jesuu kàtitu'un ra ña ni koo ña kuika ma ndian
kùu ñivi ra iti' andivi
(Mt. 6:19-21)**

³²Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:
—Va ndyo'o ndian kùu mvechala jànai, na yü'vi ndo vaji tiani ndo, vati Ndioo yo cha chā'a ra ña na koo ndo chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu ti kùnda'vini ra ndo. ³³Yakan va na xiko ndi'i ndo ma ndatiñu ña ìyo nuu ndo, ta tìndee ndo ma ndian nda'vi, ikan na ni'i ndo ya'vi ndo ma iti' andivi. Ta na jändolocho ndo ma ña kuika ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, vati ndòcha'nu yi ta kùtikixin yi. Ta ma andivi ti na kùu ki'vi ma ndian su'u ta ni ma tikixin. ³⁴Vati ma ña kuika ña kàya ndo ma iti' andivi a ma ñuñivi i'ya, ikan nuu kàya ndo yi kùu ma nuu indii anima ndo.

**Nuu jàna'a Jesuu ña ìyo yi ña yati koo
yo ora ni kichi ra inga cha'a'**

³⁵'Yakan va na koo tu'va ndo ora ni kichi inga cha'a'. ³⁶Na koo tu'va ndo takua ìyo ma ndian kùu musu ña ndàtu na ma ra kùu chito'o na, nde'o nda ora ni kichaa ra ña kuà'an ra nuu ìyo viko tanda'a, ta jakate'e ra yuve'e, ta numini nuna na yi nuu ra. ³⁷Na sii kuuni ma ndra kùu musu ña ndàtu va'a ndra, ra kùu chito'o ndra nde'o nda ora ni kichaa ra, ta nàta'an ra ndra ña ndito ndra. Yu'u cha chito va'i ti juuni ma ra kùu chito'o ndra ni ka'an ra chi'in ndra ña na kunandi ndra yu'u mesa, ta kuti'i ra ña kachi ndra. ³⁸Yakan va na sii kuuni ma ndian kùu musu ña nàta'an ndito ma ndian kùu chito'o na na, vaji ora java ñuu a ora ni tuvi. ³⁹Yakan va na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo, ti tu iin ma ra chito'o ma ve'e chà'a ra kuenda nda ora ni ki'vi ma ndra su'u ve'e ra, na kù'va ra ña ki'vi ndra ve'e ra, ta su'u ndra ndatiñu ra. ⁴⁰Ta nda maa ndo ìyo yi ña koo tu'va ndo ti töve chito ndo nda ora ni kichaa ndikoi yu'u ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo —kàti Jesuu.

Ìyo musu va'a, ta ìyo musu tüvi va'a

(Mt. 24:45-51)

⁴¹Takan kũu tajan te'en chĩkatu'un ndio Petu' nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kà'un ma tu'un i'ya kuenda ndyu'uni a kuenda ndisaa ñivi ndia? —kàti ra.

⁴²Tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu chi'in ra:

—¿Nda ra kũu ma musu ña ndàkoo ma chito'o ña jàtiñu va'a?, kũuni ndo, ¿a ma ra ìyo tu'va chi'in ma tiñu jà'a ña chà'a ra ña kachi ma ndian kũu ñivi ma ra kũu chito'o ra?, kũuni ndo. ⁴³Na sii kuuni ma ra kũu musu ña ìyo tu'va ra chi'in ma tiñu jà'a ra ora chàa ma ra kũu chito'o ra. ⁴⁴Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña nuu ma musu ikan ni ku'va ma chito'o ra tiñu nuu ra ña na kuxini ra nuu ndisaa ma ndatiñu ra. ⁴⁵Va tu ma musu ikan kĩa'a ra ndòxaan ra nuu inga ma ndra musu ta nuu ma ñivi ña'a ndia. Ta kĩa'a ndio ra chàchi ra ta ch'i ra nda kati chini ra ti chànini ra ña ni kuyanga ma chito'o ra, kũuni ra. ⁴⁶Va töve chā'a ra kuenda ña ma kivi a ma ora ña töve ìyo tu'va ra ni kichaa ma chito'o ra, ta ni jande'e ra tundo'o ra, takua jà'a ma Racha'nu chi'in inga ma ndian töve jàtiñu va'a. ⁴⁷Va ma ra musu ña cha chito ra nayi kũuni ma chito'o ra ña jà'a ra ta töve jà'a ra yi, rakan nduva'a kuii ni jande'e ra tundo'o ra. ⁴⁸Va ma ra musu ña jà'a ra kuati ti tüvi chito ra nayi kũu ma tiñu va'a ña kũuni ma chito'o ra ña jà'a ra, ta jà'a ra iin ña tüvi va'a, rakan ni nde'e ra tiani tundo'o. Ta ma ra musu ña chà'a ma chito'o ra kua'a' tiñu nuu ra ni ndakan ra nuu ra ña na ja'a va'a ra yi ndia. Ta ma ra musu ña ya'a kũndeeni ma chito'o ra ndè'e ra, tiaga kua'a' tiñu ni ndakan ma chito'o ra ña na ja'a ra.

Nuu kàti Jesuu ña na yā'a kanita'an ma ñivi chi'in ta'an na

(Mt. 10:34-36)

⁴⁹Vati yu'u vachi jande'i tundo'o ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya, ta nduva'a kũuni ña na kĩa'a yi chi'in na ma vitini. ⁵⁰Va ji'na ìyo yi ña nde'e ji'nai tundo'o ta nduva'a nàkanini cha'a' yi ña nda ora kũu yi ña na chaa ma kivi ikan. ⁵¹¿A vachi jandomani ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya?, kũuni ndo. Na yüvi takan kũu yi, vati vachi tavani'i siin ndo. ⁵²Yakan va nda vitin ta iti' nuu, takan ni koo yi: vati tu ìyo u'un ta'an ñivi iin ve'e, ndiakan ni

kee siin na ti ni kanita'an uni na chi'in uvi na, ta uvi na chi'in uni na. ⁵³Ta ma tatá na ni kanita'an ndra chi'in juuni se'e ndra, ta se'e ndra ni kanita'an na juuni chi'in tatá na. Ta ma ñivi kùu ma'á na ni kanita'an vi juuni chi'in se'e vi ta ñivi se'e vi ni kanita'an vi juuni chi'in ma'á vi. Ta ña ka'nu vi kanita'an vi chi'in chanu vi, ta chanu vi chi'in ña ka'nu vi —kàti Jesuu.

Cha ch̀to ñivi naja kua ki'in na ku'va ma tiempu

(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁵⁴Ta te'en k̄icha'a tuku Jesuu kà'an ra chi'in ñivi ikan:

—Tu nde'e ndo ña ya'a ka'vi kàa ma viko andivi, ta kati ndo ti ni kuun ma savi, ta ndicha ti takan ni kuu yi. ⁵⁵Ta ora chàkin tati chiyo iti' sur, ta kàti ndo ti ya'a ni'ni ni ja'a yi, ta ndicha ti takan ni ja'a yi. ⁵⁶Ndyo'o ñivi kini, tuva ch̀to va'a ndo naja kua jà'a ma tiempu andivi chi'in nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ¿ta naja töve ch̀to ndo k̄'in ndo ku'va ma kivi ìyo ma tiempu i'ya?

Na nanduku ndo naja jandomani ndo ma ñivi tüvi va'a ìyo chi'in ndo

(Mt. 5:25-26)

⁵⁷Yakan va, ¿ta naja tüvi kùu ja'a juuni maa ndo ma ña chànini ndo ña kùu ña va'a? ⁵⁸Vati tuva ìyo iin yo t̄sokuati ndo, ta ku'un na chi'in ndo nuu ndra kùu vetiñu, na kunumi ndo jandondaa ndo kuati ikan chi'in ndra kùu vetiñu ji'na, ña ti'i na ndo nda'a' ra kùu juez, vati tu tüvi ja'a ndo takan, ni ku'va ma ra kùu juez ndo nda'a' ndra jandaru ña kùmi ra, ta ndrakan t̄i' ndra ndo vekaa. ⁵⁹Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti na k̄ee ndo ma vekaa ikan, nda kati tia'vi ndi'i ji'na ndo ma kuati jà'a ndo. —Takan kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

Kàtitu'un Jesuu ña sàma yo kua ìyo yo

13 ¹Takan k̄u ta juuni ma ora ikan ch̄aa iin ndra judú nuu ndaa Jesuu. Ta ndrakan k̄àtitu'un ndra nuu ra naja kua jà'a Pilatu ña ch̄a'ni ra ñivi judú k̄ichi iti' ñu'u' Galilea ma nuu sòkó na kiti jàna na kuenda Ndioo. ²Tajan te'en n̄aka'an ndio Jesuu chi'in ñivi ka'lin ikan:

—¿Naja kua chànini ndo? ¿A chànini ndo ña ch̄a'ni ra na ti ìyo ga kuati na kua inga ñivi ìyo ñu'u' Galilea?, kùuni ndo. ³Va na

yüvi takan kùu yi. Ta tu ndyo'o töve kùuni ndo ndakoo ndo kuati jà'a ndo ta ki'vi ndo ku'un ndo iti' Ndioo, ni naa ndo indukuni takua nāa ndiakana. ⁴ A chàku'uni ndo naja kua kēkoyo ma torri ña nāni Siloé ma ora ña kāchi'í cha'un uni ta'an ñivi jà'a yi? Ta, ¿a ndē'e na tundo'o cha'a' ña chíyo ga kuati na kua ma ñivi chíyo ma ñuu Jerusalén?, kùuni ndo. ⁵ Na yüvi takan kùu yi. Ta tu ndyo'o töve kùuni ndo ndakoo ndo ma kuati jà'a ndo ta chikoni'i ndo chi'in Ndioo indukuni ni naa ndo takua nāa na ndia —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' yutun higu ña töve chà'a chiti

⁶ Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:
—Tatiempu chíyo iin ra tāchi iin yutun higu ma ñu'u' ra. Tajan rakan chā'an ra chānde'e ra tuva cha chà'a run chiti, va tūvi nī nata'an ra nī'iin vu nuu run. ⁷ Yakan va te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra musu ña jàkuenda ma ñu'u' ra: “Cha uni kuiya kùu yi ña kichì nde'i run ta tükuii nde'i nī'iin chiti run. Va'a ga na ka'ndaun run ti jàtañu ka'a ni run nuñu'u' ta töve na chà'a run”, kàti ra. ⁸ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra musu ra chi'in ra: “Yo'o racha'nu, na ndakoun run jin tu iin kuiya i'yanía, vati ni jalanguai ñu'u' cha'a run ta ni tain abono, ⁹ nde'o tu takan ku'va run chiti. Ta tu küuni run tajan ni ka'nda ndioi run”, kàti ra chi'in ma ra chà'nda tiñu nuu ra.

Jànda'a Jesuu iin ña chata ti'i ma kivi nindeo

¹⁰ Iin kivi nindeo ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ñivi judíu. ¹¹ Ta ma tichi veñu'u ikan ndaa iin ña cha ìyo cha'un uni kuiya ña ku'vian jà'a ña ti'i chata ña, vati iin tati xaan kùu yi ña jàti'i yi ña ña endee kùu kundaa va'a ña jà'a yi. ¹² Takan kùu ta ora ndē'e ma Jesuu ña, tajan kāna ra ña ta te'en kicha'a ra kà'an ra chi'an:

—Vitin va cha ndā'un —kàti ra chi'an.

¹³ Tajan jündii ra nda'a' ra chata ña, ta ma ora ikani chūndaa va'a ña ta ndā'a ña jà'a ra, tajan kicha'a ña jàka'nuan Ndioo. ¹⁴ Va ma ra chà'nda tiñu ma veñu'u ikan, nduva'a kùxan ra ña jànda'a ma Jesuu ña iin kivi nindeo. Tajan rakan te'en nāka'an ra chi'in ma ñivi ka'iin ikan:

—Ìyo iñu kivi ña jàtiñu yo ta'ii'iin jamana, na kichi nda'a ndo ma kivi ikan, ta töve na ja'a ndo ña kichi ndo nduku ndo ña nda'a ndo ma kivi nindeo —kàti ra chi'in na.

¹⁵Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndyo'o ndian uvi nuu, ɔa tūvi nāsama ndo ma burru jàna ndo a jundiki jàna ndo ta chàndaka ndo ndri nuu ko'o ndri takuii ma kivi nindeo? ¹⁶Va ma ña'a i'ya kùan ñivi Abraham, ìyo yi ña nda'a ña vaji kivi nindeo kùu yi ti ma kui'na kuxini ña nàni Satanaa ña cha ìyo cha'un uni kuiya kùu yi ña jànde'e yi tundo'o ña chi'in ma kue'e ikan —kàti Jesuu.

¹⁷Tajan ma ora kà'an Jesuu takan, ta nduva'a kuii kùkanuu ma ndian xaani ndè'e ra, va tandi'i ma ñivi ña ka'iin ma ikan, nduva'a kuii chisii na nde'e na ma tiñu ka'nu ña jà'a Jesuu.

Jesuu, kà'an ra iin ku'va cha'a' chiti yukú mostaza

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸Ta te'en nāka'an ma Jesuu:

—ɔNda chi'in induku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu ta nda chi'in kùu jando indukui yi?, kùuni ndo. ¹⁹Taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni yi chi'in ma chiti yukú mostaza ña tàchi yo, vati chà'nu sukun yi takua kàa inga yutun na'nu ña nda saa kùu ja'a ri taka ri nuu vati soko run —kàti Jesuu.

Jesuu, kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' yuchan iya

(Mt. 13:33)

²⁰Tajan te'en nāka'an ndiko ma Jesuu:

—ɔNda chi'in jàndo indukui nuu chà'nda ma Ndioo tiñu?, kùuni ndo. ²¹Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni yi chi'in ma yuchan iya ña jàkanuu ñivi ña'a chi'in kua'a' yuti ora ni ja'a vi paan, ikan na nandaa ma yuchan.

Ma yuve'e tuu nuu kì'vi yo nuu ndaa Ndioo

(Mt. 7:13-14, 21-23)

²²Tajan kēe ndio Jesuu kuàjana'a ra tu'un Ndioo nani ñuu ta nani kuariya ña ìyo iti' kuà'an ñuu Jerusalén. ²³Tajan iin ma ra ndaa ma ikan te'en kicha'a chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ɔa tiani ma ñivi kùu ma ndian jàkakú Ndioo?, kùuniun —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu:

²⁴—Jani'i ndo ta kùu ki'vi ndo ma yuve'e tuu, vati yu'u kàti chi'in ndo ti kua'a' na ni kuuni na ki'vi na, va na kùu yi ti ya'a tuu yi. ²⁵Tajan ora ndòto ndio ma ra chito'o ma ve'e

ta chāsi ndio ra yi, ta ndyo'o ndian ni ndoo iti' chata ve'e, te'en ni ka'an ndo chi'in ra: “Yo'o racha'nu na nunaun yuve'e nuu ndi”, ni kati ndo. Ta rakan ni kati ra: “Na töve nàkotoi ndo ta ni töve ch̀toi ndanu kichi ndo”, ni kati ra. ²⁶Ta ikan jan te'en ni kicha'a ndio ndo ka'an ndo: “Cha chāchi ndi ta chī'i ndi chi'un, ta jāna'un nuu ndi ma kai nuu ìyo ndi”, ni kati ndo. ²⁷Ta rakan te'en ni naka'an ra chi'in ndo: “Na tüvi ch̀toi ndanu kichi ndo, yakan va na kesiin ndo xiin ta na ku'un ndo ti maaaa ndian kini kùu ndo”, ni kati ra. ²⁸Tajan ikan ni kuaku ndo ña ndava nda nu'u ndo ni kari'u ora ni nde'e ndo ma Abraham, Isaac ta Jacob chi'in tandi'i inga ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ka'lin ndra nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta ndyo'o ti java chata ve'e ni kindoo ndo. ²⁹Vati ora ikan ni kichi kua'a' ñivi ìyo ninii ka'nu ñu'u ñuñivi, ña ni kuiin na kachi na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu. ³⁰Yakan va kua'a' ndian kùu ma ndian nuu ndi'inia vitin, ni kuu na ndian nunuu. Ta kua'a' ndian kùu ma ndian nunuu vitin, ni kuu na ndian nuu ndi'inia —kàti Jesuu.

Jesuu chàku ra cha'a' ñivi ìyo ñuu Jerusalén

(Mt. 23:37-39)

³¹Takan kùu tajan juuni ma ora ikan, chāa iin ndra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Na ku'un inga chiyo ti Herode kùuni ra ka'ni ra ñun —
kàti ndra.

³²Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndiko ndo nuu ndaa ma rakan ña ya'a vata ta katitu'un ndo nuu ra, ti vitin ta itaan kùu yi ña ni tavanil'i tati xaan ndiso ñivi ta ni janda'i ñivi ku'vi ndia, ta nda isaa kùu yi ña ni chinu jà'i yi, kàti ndo chi'in ra. ³³Yakan va ìyo yi ña ku'in ma iti' i'ya vitin, itaan ta isaa, vati na vā'a kuvi iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo inga ñuu tuva yüvi ñuu Jerusalén kùu yi. ³⁴Nda'vi ta'an ndyo'o ñivi ìyo ñuu Jerusalén, ña endee chà'ni ndo ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta juuni endee jàndikun ndo ta chà'ni ndo chi'in yuu tandi'i ndra tāchi Ndioo ña kàtitu'un ndra tu'un ra nuu ndo. Vati yu'u nduva'a kua'a' cha'a' kùuni tindei ndo nuu ma tundo'o takua jà'a tiatan' chi'in tiun kuati se'e ri ña tìxe'e ri ndri tichi ndichin ri. Takan kùuni ja'i chi'in ndo niku va ni kuuni ndo.

³⁵Yakan va yu'u kàtì chi'in ndo vitin ti na tüva ni koo Ndioo chi'in ndo ñuu ndo, ta tüva ni nde'e ndo yu'u ndia, nda kati keta ma kivi ña ñyo yi ña ka'an ndo te'en nui: “Ya'a íí ra vàchi chi'in sivi Racha'nu Ndioo”, ni kati ndo —kàti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu

14 ¹Takan kuu tajan iin kivi nindeo, chā'an Jesuu chākachi ra ve'e iin ra chà'nda tiñu nuu ñivi fariseu. Va inga ma ndian fariseu ka'lin ma ikan jàkuenda na Jesuu, ²nde'o tu janda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu ña ndaa yatini nuu ra. ³Tajan te'en kicha'a chikatu'un ndio Jesuu nuu ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chi'in nuu ndra fariseu:

—¿Naja kua kati ma tutu ley Ndioo, a va'a ña jànda'a yo ndian ku'vi ma kivi nindeo, a vā'a? —kàti Jesuu.

⁴Va taxiin kīndoo ndra. Ta ikan jan jūndii ndio Jesuu nda'a' ra chata ma ra kù'vi, tajan ndā'a ndio ra jā'a ra. Ta kà'an ndio Jesuu chi'in ra ña na ku'un ra ve'e ra. ⁵Takan kuu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:

—Taku ndyo'o ndra fariseu, ¿a tüvi tàva ndo jundiki a burru jàna ndo ma tichi soko ka'nu ma ora kòyo ndri ma tichi yi ma kivi nindeo?, kùuni ndo.

⁶Va ora kā'an Jesuu takan chi'in ndra, endee tükuii nani kà'an ndra.

Jesuu jàna'a ra naja kua jà'a yo ora chà'an yo nuu ñyo viko tanda'a

⁷Ta ora ndē'e Jesuu ña kàchin na tayu ka'nu tiá ña kùnandi na yu'u mesa nuu ñyo viko tanda'a, tajan te'en jākuninaa ra na chi'in tu'un i'ya:

⁸—Ora ñyo iin ndian jàmvitaa ndo nuu ñyo viko tanda'a, na kùnandi ndo tayu ka'nu tiá ña ndaa ikan, ti koto chaa iin ra jàmvitaa na ña ka'nuga kua ndyo'o, ⁹ta ora ni nde'e ma ra jainvitaa ndo ra, ta rakan te'en ni ka'an ndio ra chi'in ndo: “Na kundachiyo ndo nuu tayu chiña ti ni kunandi inga ra'ya”, kàti ra chi'in ndo. Ta ndyo'o ñyo yi ña kundachiyo ndo ikan, vaji kanuu ndo. Ta ku'un ndio ndo kukunandi ndo tayu ka'lin nuu ndi'inia. ¹⁰Yakan va ora jàmvitaa na ndo, na kunandi ndo ma tayu ka'lin nuu ndi'inia, tajan ora ni nde'e ndio ma ra jainvitaa ndo ndo, tajan te'en ni ka'an ndio ra chi'in ndo:

“Ndyo'o meru, na ku'un ndo kukunandi ndo ma tayu ka'nuga ña ndaa ndakan.” Tajan ora ni kuni ma ndian ka'in xiin ndo ña kà'an ra chi'in ndo, ta ni tiñu'u ndio na ndo. ¹¹Vati ma ndian chà'ta'ani jaka'nu juuni maa', ndiakan Ndioo ni jakukanuu ra na. Va ma ndian jànda'vi juuni maa', ndiakan ni jaka'nu Ndioo na.

¹²Takan kuu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ra jā'a viko ikan:

—Ora ni ja'un iin viko ka'nu, na jāmvi'taun ni merun ni ñiviun ni ndra yaniun, ta ni ndian kuika ndia. Vati tu takani jà'un, ni ka'nda ndiko na kuenda nuun, ora ni jainvitaa na ñun ña ku'un iin viko ña ni ja'a na tiá iti' nuu. ¹³Yakan va ora ni ja'un iin viko, va'a ga ña jainvita'aun ma ndian nda'vi chi'in ndian ku'vi ndian kuaá ta chi'in ndian koxo. ¹⁴Tu takani jà'un nduva'a ku'i sii ni kuuniun cha'a' ma ña jā'un chi'in na, ti vaji na kuu ku'va ndiko na ma ña chā'un nuu na, va ora ni nataku ndiko ma ndian va'a, Ndioo ni ku'va ra ña ka'nu nuun cha'a' ma ña jā'un kuenda na.

**Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' ñivi kùuni ki'vi
nuu chà'nda Ndioo tiñu**

(Mt. 22:1-10)

¹⁵Takan kuu ta iin ma ra nàndi yu'u mesa, te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Na sii kuuni ndian ni ku'un kachi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —kàti ra.

¹⁶Tajan Jesuu te'en nāka'an ra iin ku'va nuu ra:

—Iin ra chiyo taji'na, jà'a ra iin viko ka'nu. Ta rakan ti tāchi ra ma ra musu ra ña na ku'un ra kujainvitaa ra kua'a' ñivi. ¹⁷Takan kuu ta ora cha iyo va'a tandi'i ma ña ni kachi na, tajan tāchi ndiko ra ma ra musu ra ña na ku'un ra kujandakutu'un ra ma ñivi jainvitaa ra ña na kichi na ti cha iyo va'a yi. ¹⁸Va ta'ii'iin ndiakan kàtitu'un na ña iyo inga tuku tiñu ni ja'a na. Taku ora chāa ndio ra nuu iyo ma ra nunuu, te'en nāka'an ra chi'in ma ra musu ikan: “Na kuu ku'in ti já jātai iin ñu'u', ta iyo yi ña ku'in kunde'i yi. Yakan va chikain ñamani nuun ña na ka'nu kooniun ti na kuu ku'in”, kàti ra.

¹⁹Ta inga tuku ra va te'en nāka'an ra chi'in ma musu: “Já jātai u'un ta'an yunta, ta iyo yi ña ku'in kuki'in ku'va ndri nde'o

tu va'a jàtiñu ndri. Yakan va chikain ñamani nuun ña na ka'nu kooniun ti na küu ku'in", kàti ra. ²⁰Ta ma inga ra te'en nāka'an ra chi'in ra: "Já tānda'i, yakan va ka'nu kooniun ti na küu ku'in", kàti ra. ²¹Takan küu tajan chikoni'i ndiko ma musu kuà'an ra nuu ìyo ma ra chà'nda tiñu nuu ra. Ta kātitu'un ndi'i ra yi nuu ra. Va nduva'a kuii kūxaan ra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ra: "Na ku'un kunandukun vaji ndian nda'vi chi'in ndian cha'a pe'lu chi'in ndian kuaá a ndian kukue'e nda ni kuuni ma iti' kai, ta nda yu'u ñuu ndia. Ta kundakaun na kichi na nde've chi'un", kàti ra. ²²Takan küu ta nunuuni te'en nāka'an ndiko ra chi'in ma ra chito'o ra: "Yo'o racha'nu, cha jā'i ma ña kātitu'un nui, ta juuni takā'an kutu ma tichi ve'e", kàti ra. ²³Tajan te'en nāka'an tuku ma ra chito'o ra chi'in ra: "Na ku'un ndikoun kunandukun tiá ma ndian nda'vi ña jàtiñu iti' tichi ku'u ta na janiniun inga ñivi ña na kichi na chi'un ma ve'i, ikan na kutu yi", kàti ra chi'in ra. ²⁴Yakan va yu'u, kàti nuu ndo ti nī'iin ma ndian jāinvitai ma nunuu na küu ga kachi na ma ña jā'i —kàti Jesuu.

Ndetiñu ta kùu kuu yo ñivi jàkua'a chi'in Jesuu

(Mt. 10:37-38)

²⁵Takan küu tajan nduva'a kuii kua'a' ñivi chàkunuu chi'in Jesuu. Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ra chi'in na:

²⁶—Tu ìyo iin ndian kùuni ki'vi iti' kuà'in, ìyo yi ña kuuniga na nde'e na yu'u kua kùuni na nde'e na tatá na, ma'á na, ñasi'i na, se'e na, yani na ñivi ta'an na, ta naani na ña kùuni na nde'e na juuni maa na. Takan ìyo yi ña ja'a na ta kùu kuu na ndian jàkua'a chi'in. ²⁷Tu ìyo iin ma ndian töve va'a ña ku'un na iti' kuà'in vaji ndava ìyo yi ña kuvi na cha'i, na küu kuu na ndian jàkua'a chi'in ndia. ²⁸Ta tu ìyo iin yo kùuni ja'a iin ve'e, ji'na ìyo yi ña tavani'i ji'na ndo kuenda ta ikan nde'e ndio ndo tu keta ma xu'un' ndo, tajan ja'a ndio ndo yi. ²⁹Ta indukuni kùu yi tu cha kicha'a ndo jà'a ndo ma cha'a ve'e, ta na kētaga ma xu'un' ndo ña jàchinu ndo yi, ni kuakú ndaa ma ñivi ndo chi'in tu'un i'ya: ³⁰"Nde'e ndo naja kua kàa ve'e kundu ña jàva'a rakan, ti nī chinu jà'a ra yi", kàti na. ³¹Ta juuni tu ìyo iin ra kùu rey ña kùuni ra kanita'an ra chi'in inga rey ña chà'nda tiñu inga ñuu, va iin rey ìyo uchi mii jandaru ra ta inga ra ìyo oko mii jandaru ra, za tüvi ìyo yi ña kunandi ra

ja'a ji'na ra kuenda, nde'o tu kùu kanita'an ra chi'in ma ra kùu rey ña vachi chi'in oko mii jandaru?, kùuni ndo. ³²Ta tu kùu ja'a ma ra kùu rey ña ìyo uchi mii jandaru kanita'an ra chi'in ra, kuuni ra, tajan ni tachi ndio ra uvi uni ma ndra tatun ra na kujandondaa ndra tiñu nuu inga ma ra kùu rey ora juuni vèchi chikaga ra chi'in ma jandaru ra ña na tüva kanita'an ndra. ³³Yakan va tu kùu ndakoo ndo ndisaa ma ña ìyo nuu ndo, ta kùu kuu ndo ma ndra jàkua'a chi'in.

**Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ñií ña naja kua kuu
yi tuva jàña yi ña u'vá yi**
(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴'Yakan va taku ma ñií va'a yi, va tu naa ña u'vá yi, ta na kùuga kuu u'vá yi inga cha'a'. ³⁵Ma ñií ikan tüva nda kuenda yi ni kuenda ñu'u' ta ni kuenda abono tajan chàta yo yi. Yakan va ndyo'o ndian ìyo chinituni, na taso'o ndo ña kà'in —kàti Jesuu chi'in na.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' mvechala ña kuànaa
(Mt. 18:10-14)

15 ¹Tajan ndisaa ma ndian nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta inga ndian jà'a kuati cha jāyatin na na nuu nda Jesuu ña kùuni na taso'o na ña kà'an ra. ²Takan kùu tajan ma ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, te'en kicha'a ndra kà'an ndra chata Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—Ra'ya ya'a ga chàta'ani ra ndikita'an ra kachi ra chi'in ma ndian jà'a kuati —kàti ndra.

Ma mvechala ña kuànaa (15:1)

³Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra iin ku'va nuu ndra:

⁴—Tu ìyo nda ndyo'o ìyo iin cientu mvechala jàna, ta jàkuanaa ndo iin ri tichi ku'u nuu chàkunuu ndo kùmi ndo ri, ja tüvi ndakoo ndo ndi kumi xiko cha'un kumi ndri ta ku'un ndio ndo kunanduku ndo ma kiti kuànaa nda kati nata'an ndo ri?, kùuni ndo. ⁵Ta ora cha nāta'an ndio ndo ri, tajan nduva'a kuii chīsii ndio ndo ña ndava chiso chata ndo ri. ⁶Ta ora chàa ndio ndo ve'e ndo, tajan jàti'vi ta'an ndo ndian nàkoto ndo ta ndian ìyo yatin xiin ve'e ndo, ta te'en nàka'an ndio ndo chi'in na: “Na sii kuunio ti ma mvechala jànai ña kuànaa jā'i cha nāta'an ndikoi ri”, kàti ndo chi'in na. ⁷Yu'u kàti ti indukuni kua ikan kùu yi chi'in iin ndian jà'a kuati tuva ndàkoo na ma ña jà'a na ta ki'vi na iti' Ndioo. Nduva'a kuii sii ni kuuni Ndioo ìyo andivi cha'a' ra kua cha'a' inga kumi xiko cha'un kumi ñivi ña tüva chiniñu'u na ki'vi na iti' Ndioo, ti ñivi va'a kùu na kùuni na —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' xu'un' ña kuànaa

⁸Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Taji'na chiyo iin ña ìyo uchi ta'an xu'un' kaa nuu, ta jàkuanaa ña iin yi. Yakan va ma ña jà'a ña kùu ña taa ña iin ñu'ú kandil ma tichi ve'an, ta kīcha'a ña nàti'vian nda kati nata'an ña yi. ⁹Tajan ora cha nāta'an ña yi, tajan jàti'vi ta'an ña ndisaa ma ndian nàkotoan chi'in ndian ìyo xiin ve'an, tajan te'en kīcha'a ndioan kà'an ña chi'in na: “Na sii kuunio ti cha nāta'in ma xu'un' ña kuànaa jā'i”, kàtian. ¹⁰Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti juuni nduva'a kuii sii ni kuuni ndian tati jà'a tiñu nuu Ndioo ora ndakoo iin ra kuati jà'a ra ta chikoni'i ra iti' Ndioo —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' iin ra kuànaa se'e

¹¹Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu na:

—Taji'na chiyo iin ra ìyo uvi ta'an ndra se'e ra. ¹²Tajan ma rayoko tiá te'en nāka'an ra chi'in ma tatá ra: “Yo'o tatá, kùuni ña ku'vaun ma ndatiñu ña ìyo yi ña ndaki'in”, kàti ra. Tajan ma tatá ndra nāta'vi ra ma ndatiñu ra nuu ninduvi ndra. ¹³Tajan chāa ndio iin kivi ña xiko ndio ma ra tivaa tiá ma ndatiñu ra. Ta chi'in ma xu'un' nī'i ra ña xiko ra yi kēe ra kuà'an ra iin

ñuu nuu chika ña endee ndi'i ma xu'un' ra jānaa ra ti tüvi nī chito ra kumi ra yi. ¹⁴Ta ora cha ndi'i ndio ma xu'un' jānaa ra, tajan nduva'a kuii chīyo iin tama' nuu ñuu ikan ta yā'a ndio ra soko. ¹⁵Tajan kuà'an ndio ra kuà'anduku ra tiñu jà'a ra nuu iin ma ra ìyo ikan. Ta ikan jan rakan tāchi ndio ra ra na ku'un ra kujakuenda ra kini jàna ra ña ka'iin iti' tichi ku'u. ¹⁶Ta rakan ti ya'a chisoko ra ña ndava kùuni ra kachi ra ña kini chàchi ndri ta tüvi nda yo chà'a yi nuu ra. ¹⁷Tajan chā'a ndio ra kuenda ña te'en kicha'a ra chānini ra chi'in juuni maa ra: “Ta ndisaa ndra musu jàtiñu chi'in tatá yo, ndava chàkoso ndayu chàchi ndra, ta maa yo i'ya ndava chì'o soko ña tüvi ni'o ña kacho.” ¹⁸Yakan va chānini ra: “Va'a ga chikoni'i ndiko yo ve'e ma tatá yo ta te'en kà'an yo nuu ra: Yo'o tatá, cha chitói ti iin kuati ka'nu kùu ma ña jā'i chi'un ta chi'in Ndioo ndia. ¹⁹Yakan va na kuàtiñun yu'u takua chàtiñu ma ndra kùu musun ta tüva ìyo yi ña ka'un ña ra se'un kùì.” Takan chānini ra ña ni ka'an ra chi'in ma tatá ra. ²⁰Tajan chikoni'i ndio ra kuà'an ra iti' ve'e ma tatá ra.

²¹Tajan ora ndē'e ma tatá ra ña yatinia vāchi ra, tajan nduva'a kuii kūnda'vini ra se'e ra ta kāndakunu ndio ra chāta'an ra nuu ra, ta ikan kāña'a ra chi'in ma se'e ra ta chūnumi ndaa ra ra. ²¹Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma ra se'e ra chi'in ra: “Yo'o tatá, cha chitói ti iin kuati ka'nu kuu ma ña jā'i chi'un ta chi'in Ndioo ndia. Yakan va tüva ìyo yi ña ka'un ña ra se'un kùì”, kàti ra. ²²Va ma tatá ra te'en nāka'an ra chi'in ma ndra kùu musu ra: “¡Numini kuki'in ndo ma ja'ma va'a ga ta na jaku'un ndo yi ra! Ta juuni na kunda'a ndo iin xe'e ta ti'i ndo yi nda'a' ra chi'in ndichan ña kundii cha'a ra. ²³Ta juuni na kuki'in ndo iin jundiki vali ta ndu'u ga ta ka'ni ndo ri, ti ni ja'i iin viko ka'nu ta ni kacho, ²⁴vati ma ra se'i ña kichaa vitin kùu ra takua kùu iin ra cha chi'í kuendai va vitin cha nātaku ndiko ra, cha jākunai ra ta vitin cha nāta'an ndikoi ra.” Takan kūu ta ora chīnu kà'an ndio ra takan tajan kicha'a ndio ndra jà'a ndra viko kuenda ra.

²⁵Ta ora chāa ma ra chava'a se'e ra ña jàtiñu tichi ku'u yatini ma nuu ìyo ve'e, tajan ikan chīni ra ña chita ma yaa ta tàcha'a na, ²⁶ta ikan jan kāna ra iin ma ra musu ma tatá ra, tajan chikatu'un ndio ra nuu ra ña nayi kuu ma nuu ìyo ve'e. ²⁷Tajan te'en nāka'an ndio ma ra musu ikan chi'in ra. “Ma ra yaniun cha kichaa ndiko ra. Yakan va ma tatáun tāchi ra

ña na kutiin ndra ma jundiki vali ta ndu'uga ta chā'ni ndra ri ti ma ra yaniun kīchaa ndito ra”, kàti ra. ²⁸Va ma ra yani ra chava'a nī kuuni ra ki'vi ra ma tichi ve'e ti ya'a kàyuni ra. Yakan va ma tatá ra kēe ra ma tichi ve'e ta chājanini ra ra ña na ki'vi ra ma tichi ve'e nuu ìyo ma viko. ²⁹Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma tatá ra: “Yo'o tatá, cha ch̀to va'un ti cha ya'a kua'a' kuiya k̀u yi ña jàtiñui chi'un, ta ndisaa ma ña k̀un chi'in jà'i yi, ta t̀kuii nda ora kuva'un vaji iin tixu'u vali nui ña jà'i iin viko chi'in ma ndra amigui. ³⁰Ta vitin kīchaa ma ra se'un ña chājanaa ka'ani xu'un' chi'in ñivi ña'a tondo, ta cha'a' rakan chā'niun ma jundiki vali ña ndu'uga ña ìyo nuun.” Takan kàti ra chi'in ma tatá ra.

³¹Tajan ma tatá ra te'en nāka'an ndio ra chi'in ra: “Yo'o se'yu, cha ch̀toi ti ndisaa tiempu ìyoun chi'in, yakan va tandi'i ma ña ìyo nui juuni ña'un k̀u yi ndia. ³²Va vitin iin ña va'a k̀u yi tu ja'a yo iin viko. Ta sii kuunio ti ma ra yaniun k̀u ra takua k̀u iin ra cha ch̀i' kuenda yo va vitin cha nātaku ndiko ra. Cha jākunaa yo ra niku va vitin cha nāta'an ndiko yo ra.” Takan kàti ma tatá ra chi'in ra —kàti Jesuu.

**Jesuu k̀titu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra
musu ña jānaa ndatiñu chito'o**

16 ¹Takan k̀u tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Taji'na ch̀yo iin ra kuika, ta rakan ti juuni ch̀yo iin ra chà'nda tiñu nuu ma ndra k̀u musu ra ndia. Ta ikan jan ìyo iin yo ch̀akatitu'un nuu ma ra k̀u chito'o ma ra k̀u musu ña chà'nda tiñu, janaa ka'ani ra xu'un' ra. ²Ta ikan jan kāna ndio ma ra chito'o ra ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra: “Cha ch̀toi ti yöve tiñu ndaa k̀u ma ña jà'un kuendai. Yakan va na ja'a yo kuenda cha'a' ma tiñu jà'un ti t̀va ni jatiñun kuendai”, kàti ra. ³Tajan te'en kīcha'a ndio ma ra musu ra chānini ra ora kā'an ra takan chi'in ra: “¿Naja kua ja'a yo ña ma ra k̀u chito'o yo tāva ra yo tichi tiñu jà'a yo i'ya, ta t̀vi ñànde'o ña jàtiñu yo nuu ma ñu'u', ta k̀nuu yo ndakan yo tunda'vi ve'e ñivi? ⁴Aan, cha ch̀to yo nayi ni ja'a yo ora ni kindaa ma ra chito'o yo tiñu jà'a yo, ikan na ku'va ñivi na koo yo ve'e na”, k̀uni ra. ⁵Tajan kāna ndio ra ta'ii'in ma ndian tàvi nuu ma chito'o ra. Ta ora chāa ndio na nuu ra, tajan te'en chikatu'un ndio ra nuu iin ma ra

tàvi nuu ma chito'o ra: “¿Naja tàviun nuu ma chito'i?” kàti ra. ⁶Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra: “Tàvì iin cientu litru cete nuu ra”, kàti ra. Tajan te'en nāka'an tuku ma ra musu kuxini ikan chi'in ra: “I'ya ìyo ma tutu cha'a' ma ña tàviun, na kunandiun ta taun nuu yi ña tàviun uvi xiko uchi nia. Ta takan ta'nda ma kuendaun”, kàti ra. ⁷Tajan te'en chikatu'un tuku ra nuu inga ma ra tàvi: “¿Ta yo'o, naja tàviun nuu ra?” kàti ra. Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra: “Tàvì iin cientu karia trigu nuu ra”, kàti ra. Tajan te'en nāka'an ndio ma ra musu kuxini chi'in ra: “I'ya ìyo ma tutu cha'a' ma ña tàviun. Na kunandiun ta taun ña tàviun kumi xikonia nuu ra, ta takan ta'nda kuendaun”, kàti ra. ⁸Tajan ma ra kùu chito'o ma musu kuxini ña töve va'a jàtiñu, chā'a ra kuenda ña ya'a yati jàtiñu ma ra musu ikan kuenda juuni maa ra, vati tiá yati ma ndian ñuñivi nde've jàtiñu na kuenda juuni maa na kua ma ñivi chìnuni tu'un Ndioo.

⁹Yakan va yu'u Jesuu, kàtitu'in nuu ndo ña na kuàtiñu ndo ma ña kuika ndo ña töve va'a ña ìyo ma ñuñivi i'ya, ikan na kùu ni'i ndo amigu ndo. Ta ora ndi'i ma ña kuika ndo kuu ni'i ndo inga ra kùu tindee ndo nuu ni koo ndo endeeni iti' andivi. ¹⁰Yakan va tu jàtiñu va'a yo ma tiñu ta'ani ña chà'a ma chito'o yo nuu yo indukuni ni jatiñu va'a yo kuenda ra ora ni ku'va ra ma tiñu ka'nuga nuu yo. Va tu töve jàtiñu va'a yo ora chà'a ra ma tiñu ta'ani nuu yo, indukuni töve ni jatiñu va'a yo tu ku'va ra iin tiñu ka'nuga nuu yo ndia. ¹¹Yakan va tu töve jàtiñu va'a ndo chi'in ma ña kuika ndo ña ìyo chi'in ndo ma ñuñivi i'ya, juuni töve ni ku'va Ndioo ma ya'vi ka'nu nuu ndo iti' andivi, ti töve ìyo tundeeni ra chi'in ndo. ¹²Ta tu töve jàtiñu va'a ndo chi'in ma tiñu tatu chā'a na nuu ndo ma ñuñivi i'ya, indukuni töve ni ku'va Ndioo ña koo ña'a maa ndo ndia.

¹³Ta juuni na kùu ja'a iin ra musu tiñu nuu uvi ndra kùu chito'o ra, ti ni kuuni ra nde'e ra iin ra ta ni kuxaani ra nde'e ra inga ra. Yakan va na kùu jachi'in ra ña kà'an iin ra ta ja'a ra ña kà'an inga ra, ti töve indukuni chànini ndra. Ta juuni na kùu kuunio nde'o Ndioo tuva kùunio nde'o ma xu'un' ndia —kàti Jesuu.

¹⁴Ta takua ma ndra fariseu ya'a kùuni ndra nde'e ndra ma xu'un', yakan va ora chīni ndra ña kà'an Jesuu ndisaa ma tu'un i'ya, tajan kīcha'a ndra chàtu'un ndra Jesuu. ¹⁵Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o kùu ma ndian jà'ani ndo ña kùu ñivi va'a nuu nde'e tandi'i ñivi, va Ndioo takua cha chà'a ra kuenda naja kua chà'nini ndo, ña jàka'nu ndo ma ña iyo nuu ndo, yakan va Ndioo ya'a xaani ra ndè'e ra ma kuàja'a ndo.

Ni koo ñivi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu

¹⁶'Nda tiempu kēta Xuva takani cha iyo ma Ley taa Moisés chi'in ma tutu Ndioo ña kàti yi naja kua kùuni Ndioo ña jà'a yo. Nda ora ikan, kàtitu'un ndi tu'un va'a Ndioo ña jàna'a yi ña cha chà'ta'an nuu chà'nda ra tiñu. Ta vitin ya'a ga kua'a' ñivi nànduku na naja kua kuu ki'vi na nuu iyo ra. ¹⁷Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti taku andivi ta ñu'u' ñuñivi ni naa yi, va ma tu'un kà'an nuu ma tutu Ndioo töve ni naa yi, nda kati jachinu ji'na yi ma ña kà'an yi.

Jàna'a Jesuu ña na vä'a ndàkoo yo ñasi'o

(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸'Taku tu iin ra'ii ndàkoo ra ñasi'i ra ta tànda'a ra chi'in inga ña'a, iin kuati jà'a ra kuenda Ndioo. Ta ma ra tànda'a chi'in iin ña'a ña cha ndàkoo ii, juuni iin kuati kùu yi ndia.

Iin ra kuika chi'in ra nàni Lázaru

¹⁹'Taji'na chiyo iin ra kuika ña chāku'un ra ja'ma ya'a va'a ta ya'vi. Ta rakan ti tandi'i kivi jà'a ra viko ta nduva'a vii jàkututu ra ndia. ²⁰Ta juuni chūnandi iin ra nda'vi ña nàni Lázaru ma nuu ñu'u' yuve'e ra. Ta rakan iin ra ya'a kua'a' ndi'i lakua iyo kuñu ra. ²¹Ta ma ra ndà'vi i'ya chūnandi ra ikan ti kùuni ra kachi ra ma che'e yu'u ma ra kuika ña chita xuu mesa. Ta nda ma ina cha jàyatín ndrì ndrì nuu nàndi ra ña yùvi ndrì nuu ma ndi'i kàa ra. ²²Va kēta iin kivi ña chí'í ma ra nda'vi ikan. Ta ma ndra kùu tati jà'a tiñu nuu Ndioo ndàka ndio ndra ra kuà'an ndra nuu ni koo ra chi'in racha'nu Abraham ma andivi. Takan kuu ta chāa iin kivi ña juuni chí'í ma ra kuika, ta kuchi na ra ndia.

²³'Ta ora ndè'e ndio ma ra kuika tundo'o ma andaya', ta ikan jan ndōni'i ra nuu ra ta chika ndè'e ra ña ndaa Lázaru chi'in Abraham ma andivi. ²⁴Ta ikan jan te'en kànachaa ni'i ra: “Yo'o tatá Abraham, na kunda'viniun yu'u, ta tachiun ma Lázaru na jatii ra xini nda'a' ra chí'in takuii ta kichi

*Ma rakuika ndaa ma andaya' chikan ra
ña na tindee ma Lazaru ra (16:19)*

janani ra yi nuu yai, ikan na ndovichin yi, vati ya'a ndè'i tundo'o tichi ñu'ú i'ya”, kàti ma ra kuika. ²⁵Tajan te'en nāka'an ndio ma Abraham chi'in ra: “Yo'o se'yu, na kuku'uniun ña ma nuu ñu'u' ñuñivi nuu kīchiun, nduva'a kuii va'a chiyoun, ta Lázaru ti mamaa tunda'vini chākunuu ra. Ta vitin chisii ra ìyo ra i'ya, ta yo'o ndè'un tundo'o. ²⁶Ta juuni ìyo iin xa'va ka'nu ma'ñu yo, ña ni ma ndian ka'iin i'ya na kūu keta chiyo na iti' chiña, ta ni ndian ka'iin chiña na kūu keta chiyo na iti' te'en ndia”, kàti Abraham.

²⁷Tajan te'en nāka'an tuku ma ra kuika chi'in ra: “Tu takan kūu yi chikain inga ñamani nuun, yo'o tatá Abraham, ña na tachiun ma Lázaru na ku'un ra ñuñivi nuu ìyo ma tatái, ²⁸vati ma ikan ìyo u'un ta'an ndra yani, na katitu'un ra nuu ndra na chikoni'i ndiko ndra chi'in Ndioo, koto nde'e ndra tundo'o takua ndè'i tundo'o i'ya”, kàti ra. ²⁹Tajan te'en nāka'an Abraham chi'in ma ra kuika: “Cha ìyo tutu Ndioo tāa Moisés chi'in ndra ta juuni ìyo tu'un tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia, ndisaa ña kà'an nuu tutu ikan, na jakua'a ndra yi ta jachi'in ndra ña kà'an yi”, kàti Abraham.

³⁰Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kuika chi'in ra: “Ndicha ña takan kùu yi yo'o tatá Abraham, va tu nataku ndiko iin ra ndíí, ta keta ra ka'an ra nuu ndra, ni chinuni ndra ta jaña ndra ma kuati jà'a ndra”, kàti ma ra kuika chi'in ma Abraham. ³¹Va ma Abraham te'en nāka'an ra chi'in ra: “Tu töve jàchi'in ndra ma tu'un tãa ma Moisés chi'in tu'un tãa ndra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chíyo taji'na, indukuni töve ni jachi'in ndra ma ña kà'an iin ra ndíí tuva nataku ndiko ra ta keta ra nuu ndra.” Takan kàti ma Abraham chi'in ma ra kuika —kàti Jesuu.

In kuati ka'nu kùu yi tuva kuà'an yo iti' töve va'a

(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

17 ¹Takan kùu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Taku ma nuu ñu'u' i'ya ya'a ga ìyo kua'a' ma ndian jà'a kuati, va nda'vi ta'an ma ra jàna'a ma kuati nuu inga na vati ni nde'e ra tundo'o. ²Va'a ga tuva ku'ni na iin yuu mulinu sukun ra ta jaku'un na ra tichi tañu'u, koto jana'a ra kuati nuu ma ndiakwati i'ya. ³Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo. Tu iin ndian ta'an ndo ja'a na kuati chata ndo, na ka'an ndo chi'in na ti yüvi ña va'a ma ña jà'a na. Ta tu jachi'in na ma ña kà'an ndo, ta ìyo yi ña jaka'nuni ndo ma kuati na. ⁴Ta tu ucha cha'a' jà'a na kuati chata ndo iin kivi ta ucha cha'a' kuàka'an na nuu ndo ña na jaka'nuni ndo ma kuati na ti tüva ja'a na yi, ta ìyo yi ña jaka'nuni ndo na —kàti Jesuu.

**Kàtitu'un Jesuu ti tu chìnunio ña kà'an
ra ni koo tundeeni ra chi'in yo**

⁵Takan kùu tajan te'en kīcha'a kà'an ndio ma ndra tatun Jesuu nuu ra:

—Na tindeun ndi, ikan na chinuni ndi tiá ma tu'un Ndioo —kàti ndra chi'in Jesuu.

⁶Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu iin ku'va chi'in ndra: —Tu chìnuni ndo vaji ita'vi takua ndi'i ma chiti yuku mostaza, kuu ka'an ndo chi'in yutun morera nda ikan: “Ña kundachiyoun chiña ta ku'un kundaun tichi tañu'u ikan”, kàti ndo chi'in run. Ta ndicha ña ni jachi'in run ña kà'an ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

**Jesuu jàna'a ra iin ku'va cha'a' ña naja
kua ìyo ndian kùu musu Ndioo**

⁷Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in na:

—Tu ìyo nda ndyo'o ìyo iin ra kùu musu ndo ña já kīchaa ra ña chā'an ra chāta'vi ra ñu'u' a chākumi ra mvechala jàna ndo, ɔa ni ka'an ndo chi'in ra ña na ya'a ra ta kunandi ra kachi ra?, kùuni ndo. ⁸Na töve ndicha ña ni ja'a ndo takan ti java te'en ni ka'an ndo chi'in ra: “Na ja'un ña kuxini ndi ta taun yi nuu mesa, ta nda ora chinu kachi ndi tajan kunandiun kachiun ta ko'un ndia”, ni kati ndo chi'in ra. ⁹Ma ña ni ja'a ndo chi'in ra kùu yi ña tüvi ni ku'va ndo ta'vindioo nuu ra cha'a' ma ña jā'a ra, vati ma tiñu tāva ndo nuu ra. ¹⁰Taku ndyo'o ora cha jàchinu ndo ma tiñu tāchi Ndioo ña jà'a ndo, te'en ìyo yi ña ka'an ndo: “Na tüvi ìyo yi ña tiñu'un ndi, ti ma tiñu jā'a ndi kùu ma ña ìyo yi ña ja'a ndi”, kàti ndo —kàti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra uchi ta'an ndra ku'vi jà'a kue'e ta'yu

¹¹Ta ma tichi iti' nuu kuà'an Jesuu ma ñuu Jerusalén, yā'a jì'na ra ñu'u' Samaria chi'in ñu'u' Galilea. ¹²Ta chā'an ndio ra nuu kàndii iin kuariya ta ikan ndē'e ra uchi ta'an ndra ndo'o kue'e ta'yu ña ndē'e chika ndra ra. Yakan va nuu ka'iin ndra chika, te'en kānachaa ndra ra:

¹³—Yo'o Tatá Jesuu, na ja'un ñamani nuu ndi ta kunda'viniun ndyu'u —kàti ndra.

¹⁴Tajan ora ndē'e Jesuu nuu ka'iin ndra ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndo kujana'a ndo ndo nuu ma ndra sutu ti cha ndā'a ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta chi'in ña chikani ndra kuà'an ndra ta chā'a ndra kuenda ña cha ndā'a ndra. ¹⁵Tajan iin ma raku'vi ña ìyo tañu ndra ora chā'a ra kuenda ña cha ndā'a ra, ta chīkokani ndiko ra kuà'an ra nuu ndaa Jesuu, ña nduva'a kuii ni'i kānachaa ra ña jàka'nu ra Ndioo. ¹⁶Tajan ora chāa ndio ra nuu ndaa Jesuu ta chūnandi chiti ra nuu ra nda kati nani te'e nuu ra nuu ñu'u'. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—Na ta'vindioun cha'a' ña jānda'un yu'u —kàti ra chi'in Jesuu. Ta rakan yūvi ra judú kùu ra ti ra ñu'u' Samariani kùu ra.

¹⁷Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ka'iin ikan:

—Cha ch̀to va'i ti uchi ta'an ndra jānda'i. ¿Ndanu ìyo ma inga iín ta'an ndra? ¹⁸¿Naja tüvi vāchi inga ma ndra judú ta jaka'nu ndra Ndioo ña uvanuu ma ra ñu'u' Samaria kīchaa?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ma ñivi.

¹⁹Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndetā ta ku'un ve'un, ti cha'a' ña ch̀nuniun kùu yi ña cha ndā'un —kàti Jesuu chi'in ma ra Samaria.

Tu'un jāna'a naja kua ni kichi nuu chà'nda Ndioo tiñu

(Mt. 24:23-28, 36-41)

²⁰Tajan te'en kīcha'a ch̀katu'un ma ndra fariseu nuu Jesuu:

—¿Nda ora ni kīchaa nuu chà'nda Ndioo tiñu? —kàti ndra.

Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu na kùu nde'o yi ma ora ni kīchaa yi. ²¹Yakan va ma ora ikan na kùu ka'an ñivi ña i'ya kùu nuu ìyo Ndioo ra chà'nda tiñu a ikan, vati ndicha kuii ña cha ìyo yi tañu ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

²²—Ni chaa iin kivi ña ni kuuni ndo nde'e ndiko ndo yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ma ora ni kichi inga cha'a'. Va kumaniga kèta yi. ²³Vati ìyo ñivi ni ka'an: “I'ya ndaa ra”, a “Ndakan vāchi ra”, ni kati na. Va koto tāndikun ndo ku'un ndo chata na. ²⁴Vati ma kivi ni kichi ndiko yu'u, ra Se'e ñivi tāchi Ndioo jandondichin ma ora ni koyoi takua jà'a ma tacha ora kòyo yi ña jandondichini yi iti' andivi a nda nikuuni. Takan ni ndotacha jà'a yu'u, ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ora ni kichi ndikoi inga cha'a'. ²⁵Va ìyo yi ña nde'e ji'nai tundo'o, ta tüvi kùuni ma ñivi ìyo ma tiempu i'ya nde'e na yu'u. ²⁶Vati ma tiempu ni kichi ndiko yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, indukuni ni ja'a ma ñivi takua jà'a na tiempu ch̀yo Noé. ²⁷Va ma tiempu ikan, ch̀chi na ta ch̀i' na ta tānda'a na. Tajan nunuu ni chāa ndio ma kivi ña kī'vi ndio Noé ma tichi varku ra ta kùun ndio ma savi ta tandi'i ñivi töve kī'vi ma tichi varku ch̀i' ndi'i kuii na. ²⁸Ta indukuni jà'a na tiempu ch̀yo Lot ndia, ti ma ñivi

chàchi na, chî'i na, ta jàta na ndatiñu ta xìko na yi, ta tàchi na ta jàva'a na ve'e na, ²⁹va ora kēe ndio ma Lot ma ñuu Sodoma, tajan Ndioo nunuu ni jākoyo ndio ra ñu'ú chi'in azufre ma iti' andivi chata na, ta takan jā'a ra ña chā'ni ndi'i ra na. ³⁰Takan ni kuu ma ora ni keta kivi ña ni kichi ndiko ra Se'e ñivi tachi Ndioo.

³¹Vati ma kivi ikan tu ìyo nda ndyo'o ka'iin ndo siki ve'e ndo, na kî'vi ndo ni ña tãvani'i ndo ndatiñu ndo ña ka'iin tichi yi. Ta nda ndyo'o kàchika tichi ku'u ma ora ikan, tiá va'a ña na kü'un ndo ve'e ndo ndia. ³²Na kuku'uni ndo naja kua tã'an ñasi'i Lot ña chî'an. ³³Ma ora ikan tu nanduku ndo naja kua kakú ndo, ni kuvi ndo, va tuva kuvi ndo cha'a' ma Racha'nu Ndioo, ni koo ndo chi'in ra endeeni.

³⁴Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti ma chanikuaa ora ikan tu uvi ta'an ndra kàndoyo ndra kixi ndra tichi iin ve'eni, iin ra va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo ña ku'un ra chi'in ra, ta inga ra töve. ³⁵Ta tu uvi ta'an ñivi ña'a iin ndikoni vi, iin ña va ni kàni'i ma Racha'nu Ndioo kuà'an ña chi'in ra, ta inga ña töve. ³⁶Ta indukuni kùu yi tu uvi ta'an ndra'ii jàtiñu ndra ku'u, iin ra va ni kàni'i ma Racha'nu Ndioo ku'un ra chi'in ra, ta inga ra töve —kàti Jesuu chi'in ndra.

³⁷Tajan te'en chikatu'un ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿ta ndanu ni kuu yi takan? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Taku nuu kàndii ma ña chî'í, ikan kuti'vi ma chii chàchi ndri —kàti Jesuu.

**Jesuu, kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ña'a kīndoo
nda'vi ta cha'a' iin ra juez ra jàndondaa kuati**

18 ¹Takan kūu tajan te'en kīcha'a Jesuu jàna'a ra iin ku'va nuu na, cha'a' naja kua ìyo yi ña ka'an na chi'in Ndioo ndisaa tiempu koto jàña na ña jà'a na yi:

²—Taji'na chiyo iin ra kùu vesi ña jàndondaa tiñu. Ta rakan ti tükuii jàka'nu ra Ndioo, ta tüvi tìñu'u ra ñivi ndia.

³Ta juuni ma ñuu ikan ìyo iin ña'a kīndoo nda'vi. Ta yakan ti ìyo iin kuati chi'an, yakan va nani kivi chà'an ña chàti'an kuati nuu ma ra vesi, ta yakan te'en kà'an ña: “Yo'o racha'nu, na tindeun yu'u ta jàndondaun ma kuati jà'a inga ñivi chi'in”,

kàtian. ⁴Ta cha kua'a' tiempu kùu yi ña chāti'an kuati nuu ra ta tükuii kùuni ra jachi'in ra ma ña kà'an ña. Va juuni maa ra te'en chànini ra: “Vaji töve jàka'nui Ndioo ta töve tiñu'i ñivi, ⁵va tava ma ña'a kindonda'vi i'ya endee töve jàña ña ña kichi ti'an kuati nui, yakan va va'a ga ña na jandondai ma kuatian koto jasanianian xini chi'in ma tiñu jà'i, ta jakayunian yu'u.”
Takan chànini ra —kàti Jesuu.

⁶Tajan te'en nāka'an ndio ma Racha'nu Jesuu chi'in na:
—Ndisaa ña'a kùu ma ña chànini ma ra vesi kini ña jàndondaa kuati. ⁷Yakan va tu ma ra kùu vesi ña jàndondaa tiñu jà'a ra yi vaji yüvi ra va'a kùu ra, kùuni yi ka'an yi ña nduva'a ga va'a ni ja'a ma Racha'nu Ndioo yi chi'in yo tuva chikan yo yi nuu ra nàni kivi ndia. Ta Ndioo, ça ni kuyanga ra ku'va ra ma ña chikan ndo nuu ra?, kùuni ndo. ⁸Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u kà'in chi'in ndo juuni numini ni ka'an Ndioo cha'a' ndo tuva takan ja'a ndo. Va ma ora ni kichaa ndiko ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, nde'o tuva juuni nata'an ga ra ma ndian chìnuni tu'un ra —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra fariseu ta cha'a' iin ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma

⁹Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu ma ñivi inga cha'a', vati ìyo ndian kàti ña kùu na ndian va'a, va tüvi ndicha, ti tüvi kùuni na nde'e na ta'an na:

¹⁰—Ìyo uvi ta'an ndra'ii ña chā'an ndra chāka'an ndra chi'in Ndioo tichi veñu'u ka'nu. Va iin ra kùu ra fariseu ta inga ra kùu ra, ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma. ¹¹Tajan ma ra fariseu chūndaa ra ta te'en kicha'a ra kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' ra tichi ma veñu'u ka'nu: “Yo'o Racha'nu chà'i ta'vindioo nuun, vati tüvi jà'i takua jà'a inga na ña su'u na ta kini na ta k'vi na chi'in ña'a yüvi ñasi'i na. Ta juuni chà'i ta'vindioo nuun, ti tüvi jà'i takua jà'a ma ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma ña ndaa ikan ndia. ¹²Vati yu'u jànditai yu'i uvi cha'a' iin jamana ta chà'i uchi porcientu ma xu'un' jàkanai nuun ndia.” Takan kàti ma ra fariseu ña kà'an ra chi'in Ndioo.

¹³Takan kùu ta ma ra nàka'an xu'un' kindoo ra ndaa ra yatini ma ikan ta ni tüvi kàni'i ra ma nuu ra ña nde'e ra iti' andivi, ta kàni ra pechu ra ti ya'a nda'vi kùuni ra tajan te'en

kīcha'a ra kà'an ra chi'in Ndioo: “Yo'o Racha'nu Ndioo na kunda'viniun nde'un yu'u, vati ch̀toi ti iin ra jà'a kumatini k̀i”, k̀ti ra. ¹⁴Takan k̀u yakan va yu'u k̀ti chi'in ndo ti ma ra nàka'an xu'un' ora k̀e ra kuà'an ra ve'e ra cha jānaa Ndioo kuati ra, va ma ra fariseu t̀ve. Vati ma ndian jàka'nu juuni maa, ni jakukanuu Ndioo na, ta ma ndian k̀an nda'vi cha'a' nuu Ndioo, ni jaka'nu Ndioo na.

Jesuu jà'í ra ndiakwati

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵Ta juuni ka'iin ñivi ikan ña chàndaka na ndiakwati se'e na, na jundii Jesuu nda'a' ra xini na, va ora ndē'e ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ña takan jā'a na, tajan te'en kīcha'a ndio ndra k̀an xaan ndra nuu ma ndian chàndaka ma ndiakwati nuu Jesuu:

—Na k̀ndaka ndo se'e ndo nuu ndaa Jesuu —k̀ti ndra.

¹⁶Tajan kāna ndio Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—jNa jā'a ndo takan! Ku'va ndyo'o ña na kichi ma ndiakwati nui, ta na k̀si ndo nuu na, ti ma ñivi iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni k̀a na kua k̀a ma ndiakwati.

¹⁷Yakan va ndicha va'i ña k̀in chi'in ndo ti tu t̀ve ch̀nuni ndo tu'un Ndioo takua ch̀nuni ndiakwati ka'iin i'ya, na k̀u ki'vi ndo koo ndo chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —k̀ti Jesuu chi'in ndra.

Iin ra kuika nàtu'un ra chi'in Jesuu

(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸Takan k̀u ta iin ra chà'nda tiñu nuu ñivi judú te'en ch̀katu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Matru va'a, jnaya iyo yi ña ja'i ta k̀u ni'i nuu koo nditoi endeeni chi'in Ndioo? —k̀ti ra.

¹⁹Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—jTa naja k̀un ña k̀i Matru va'a? Ta uvanuuni ra va'a k̀u ra ña iyo ra, ta rakan k̀u ra Ndioo. ²⁰jA cha ch̀toun naja kua k̀an ma tu'un Ndioo? Ma tu'un Ndioo te'en k̀an yi —k̀ti Jesuu chi'in ra. —Na ki'viun chi'in ña'a yüvi ñasi'un, na k̀niun, na sü'un na k̀un tu'un vata chata inga ñivi, ta na tiñu'un tatáun chi'in ma'un —k̀ti ra.

²¹Tajan rakan te'en nāka'an ndio ra chi'in Jesuu:

—Ndisaa yakan cha jā'i yi nda ora kūi ravali —kàti ra.

²²Ta ora chīni Jesuu ma ña kā'an ra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Uvanuunia nakuyi kumani ña jà'un: na xiko ndi'un ma ña ìyo nuun ta jachaun ma xu'un' nuu ndian nda'vi. Takan ìyo yi ña ja'un ta kuu ni'un ña kuikaun iti' andivi. Ta ora cha jā'un yi, tajan na kichiun ta ku'un chatai —kàti Jesuu chi'in ra.

²³Takan kūu ta ora chīni ndio ra ma ña kā'an Jesuu, tajan nduva'a kuui nda'vi kùuni ra, ti ya'a kuika ra. ²⁴Ta ora ndē'e Jesuu ña nda'vi kùuni ra, tajan te'en nāka'an ra chi'in ñivi ka'iin ikan:

—Ya'aga ndetiñu kuenda ndian kuika ña kì'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu. ²⁵¿A nde'un iin cha'a' ña kì'vi iin camellu xe'e iin kutiku? Ta takua iin ra kuika na kùu ki'vi ra nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

²⁶Ta ma ndian chīni ña kā'an Jesuu te'en kīcha'a na chīkatu'un na nuu ra:

—Aan, ¿ta nda ndian kùu ma ndian ni kakú tuva takan?, kùuniun —kàti na.

²⁷Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in na:

—Ma ña ndetiñu kuenda ma ñivi, kuenda ma Ndioo töve ndetiñu kùu yi —kàti Jesuu.

²⁸Takan kūu tajan te'en nāka'an Petu' chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu taku ndyu'u ndākoo ndi ndisaa ña ìyo nuu ndi, ta tāndikun ndi chataun —kàti Petu' chi'in Jesuu.

²⁹Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ti nda ndian nikuuni ña ndākoo na ve'e na ñasi'i na yani na tatá na ta se'e na cha'a' ña kuàkatitu'un na naja kua koo ñivi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu, ³⁰ni ni'i na tiá kua'a' ya'vi na ñuñivi i'ya ta juuni ni ni'i na ya'vi na tiá iti' nuu ndia, ti ni ni'i na nuu koo ndito na endeeni chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —kàti Jesuu.

Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹Takan kūu tajan kāna ndio Jesuu ndi uchi uvi ma ndra jākua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Vitin ni ko'lo ñuu Jerusalén, vati ikan ni chinu ma ña kā'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ndisaa ña taa ndra cha'a' ña ni ta'an ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo. ³²Vati ma ñivi judú ni ku'va na ra nda'a' ñivi vachi inga ñuu. Ta ndiakan ni kuàtu'un na ra, ta ni ka'an ti'ini na chata ra, ta ni tivisii na ra, ³³tajan kani na ra ta ka'ni na ra, va tichi uni kivi ni nataku ndiko ra tañu ñivi ndii —kàti Jesuu.

³⁴Va ma ndra jàkua'a chi'in ra tükuii nī kutunini ndra ma ña kā'an ra, ta ni tüvi chìto ndra nda kuenda kùu ma ña kā'an ra chi'in ndra, vati na chà'a Ndioo ña kutunini ndra ma ña kà'an ra.

Jànda'a Jesuu iin ra kuaá ìyo iti' ñuu Jericó

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵Ora cha kuàkuyatin Jesuu ma ñuu Jericó, ta ikan ndè'e ra ña nàndi iin ra kuaá yu'u iti' nuu kuà'an ra ña chikan ra tunda'vi. ³⁶Yakan va ora chini ra ña ya'a kua'a' ñivi, tajan chikatu'un ndio ra nuu ma ñivi ña nayi kùu ma ikan. ³⁷Tajan kàtitu'un na nuu ra ña Jesuu ra ñuu Nazaret kùu ra ña yà'a ra ma ikan. ³⁸Tajan te'en kicha'a ra kànachaa ra:

—Yo'o Jesuu tata racha'nu David, na kunda'viniun yu'u —kàti ra.

³⁹Ta ma ndian kuà'an iti' nuu kà'an xaan na chi'in ra ña na taxiin koo yu'u ra, va vi'a kànachaa ra te'en kà'an ndiko ra:

—Yo'o Jesuu tata racha'nu David, na kunda'viniun yu'u —kàti ra.

⁴⁰Tajan chūndaa ndio Jesuu ta tachi ra na ña na kuki'in na ra. Tajan ora chāa na chi'in ra yatin ma nuu ndaa ra, tajan te'en kicha'a Jesuu chikatu'un ra nuu ra:

⁴¹—¿Nayi kùuniun ña ja'i chi'un? —kàti Jesuu.

Tajan te'en nāka'an ma ra kuaá chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, kùunĭ ña na janda'un tinui ikan na kuu nde'i —kàti ra.

⁴²Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Na ndondichin nde'un ti cha'a' ña chìnuniun kùu yi, ña cha ndā'a ma tinuun —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴³Tajan ña juuni ma ora ikani kùu nande'e ra, tajan kicha'a ndio ra jàka'nu ra Ndioo, ta tándikun ra kuà'an ra chata Jesuu. Ta ndisaa ma ñivi ndè'e ña kùu chi'in ra juuni kicha'a na jàka'nu na Ndioo ndia.

Jesuu kà'an ra chi'in ra nàni Zaqueo

19 ¹Tajan kī'vi ndio Jesuu ma tichi ñuu Jericó. Ta chàkunuu ra ikan. ²Ta ma ñuu ikan ti ìyo iin ra kuika nàni Zaqueo. Ta rakan ti ra kùxini nuu ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra. ³Ta rakan ti kùuni ra nakoto ra Jesuu, va na kùu nde'e ra ra, ti ya'a kua'a' ñivi ta ya'a ndiki ra ndia. ⁴Yakan va yā'a nduu ra kuà'an ra iti' nuu, ta ikan ndāa ra nuu iin yutun nàni sicómoro ña ndaa yatini nuu ni ya'a Jesuu, ikan ti na kuu nde'e ra ra. ⁵Ta ora yā'a ndio Jesuu ma ikan, tajan ndē'e ndaa ra nuu yutun nuu nàndi ra, tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Zaqueo, na nuun, vati kivi i'ya ni ndoi nuu ìyo ve'un —kàti Jesuu chi'in ra.

⁶Tajan numini nūu ndio ra ma nuu yutun, ta chūnumi ra ra ti ya'a chīsii ra ña kà'an Jesuu takan. Tajan chāka ndio ra ra kuà'an ra ve'e ra. ⁷Ta ora ndē'e ma ñivi ña kuà'an Jesuu chi'in ra, tajan tūkuui va'a kūuni na, ta kīcha'a na kà'an ndaa na chata Jesuu ña naja kuàkindoo ra ve'e iin ra jà'a kuati, kàti na. ⁸Tajan ndēta ndio ma Zaqueo ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in ma Racha'nu:

—Yo'o Racha'nu, java ma ndatiñu ña ìyo nui, ni ku'vai yi nuu ma ndian nda'vi, ta tu ìyo nda ndian jānda'viña'i, nda kumi cha'a' ni jachikoni'i ndikoi yi nuu na inga cha'a' —kàti ra.

⁹Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Vitin va cha kīchaa ña ni kakú ñivi ìyo ve'e i'ya ti juuni ñivi Abraham ra chíyo taji'na kùu ra'ya ndia. ¹⁰Vati ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, vāchi nanduku ra ñivi ìyo ñuñivi i'ya, ta vāchi jakakú ra ndian cha ìyo tiempu ña kuànaa ndia.

**Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ña naja kua jàtiñu yo
chi'in uchi ta'an xu'un' kaa**

(Mt. 25:14-30)

¹¹Ta ndava tāsò'o ma ñivi ña kà'an Jesuu, yakan va kīcha'a tuku ra nàtu'un ra iin ku'va nuu na, vati cha chìto ra ña chani chaa ra ma ñuu Jerusalén. Ta cha'a' yakan kùu yi ña chànini na ña chani kuyatin kīchaa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu na.

¹²Yakan va te'en kīcha'a nāka'an Jesuu yi nuu na:

—Taji'na, chiyo iin ra ya'a ññu'u. Ta rakan ti kēe ra ku'àan ra inga ñnuu nuu chika, vati ikan ni ku'va na tiñu nuu ra ña ni kuu ra Rey ta ka'nda ra tiñu, tajan kichaa ndiko ra. ¹³Ta antea ña ni kee ra ku'un ra, tajan kāna ra uchi ta'an ma ndra musu ra, ta ta'ii'iin ndra chā'a ra iin ma xu'un' oro ña ya'a ya'vi ndaa. Tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra: “Na jatiñu va'a ndo chi'in ma xu'un' ña chā'i nuu ndo, ta nda ora ni kichaa ndikoi, tajan ku'va ndiko ndo yi chi'in ña jākanaa yi nui”, kàti ra chi'in ndra. ¹⁴Va tava ma ñivi ñuu ra, ti ya'a tixin na nde'e na ra, yakan va tāchi na iin ndra kùu tatun ña kuàkatitu'un ndra nuu ma rey, ta te'en kà'an na nuu ma tatun: “Na tüvi kùuni ndi ña kùu ra Rey ndi, ta ka'nda ra tiñu nuu ndi.” Takan kàti na chi'in ma tatun.

¹⁵Va nī kuu yi takua chànini na ja'a na, vati nì'i ra tiñu ña kùu ra Rey nuu na, tajan ora cha kùu ra rey ta chikoni'i ndiko ra ñuu ra. Ta ora chāa ndio ra ma ñuu ra, tajan tāchi ndio ra tiñu chata ma ndra musu ña chā'a ra xu'un' nuu ña na kichi ndra vati kùuni ra koto ra naja jākanaa ii'iin ndra chi'in ma xu'un' chā'a ra nuu ndra. ¹⁶Tajan chāa ma ra nunuu, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ma rey ikan: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui ña jatiñui chi'in yi ta jākanaa yi nda uchi cha'a' tiá”, kàti ra. ¹⁷Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chi'in ra: “Cha chitoy ti ya'a ga va'a ra musu kùun, ta cha'a' yakan kùu yi ña ìyo tundeeni chi'un. Yakan va vitin ni ku'vai tiñu ka'nu ga nuun ña na ka'ndaun tiñu nuu uchi ta'an ñuu”, kàti ma ra kùu Rey chi'in ra. ¹⁸Tajan inga tuku ra chāa nuu ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ra: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui ña jatiñui chi'in yi ta jākanaa yi nda u'un cha'a' tiá”, kàti ra. ¹⁹Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chi'in ra: “Nuu yo'o ni ku'vai tiñu ña na ka'ndaun tiñu nuu u'un ta'an ñuu”, kàti ra chi'in ra.

²⁰Ta inga tuku ra chāa nuu ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ra: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui, ndākiva'i yi tichi iin pañitu, i'ya ìyo ma xu'un'”. ²¹Nī kuuni jatiñui chi'in yi vati ndasiñi nde'i ñun, ti cha chitoy ña ya'a xaun, vati nàmaun ndatiñu ña tāchi inga ñivi ta jàti'viun ña tüvi nī tachiuñ”, kàti ra. ²²Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chi'in ra: “Yo'o ra musu ña tüvi va'a chànini. Cha'a' ma tu'un kā'un chiña, ni tiso kuatì ñun. Vati juuni maun kà'un ña

yu'lu kùu iin ra tüvi va'a jà'a, ta ña nàmai xu'un' nuu ma ñivi ta tüvi jàtiñui, ta cha'a' ña kà'un ña nakuisoi ndatiñu nuu tüvi jàtiñui. ²³Yakan va tu chitoun ña takan kùu yi, ¿ta naja tüvi nī chati'un yi tichi vanku niku, ta ora kichaa ndikoi nuu iyo ve'i, ikan na jachikoni'i ndikoun yi nui chi'in ma xu'un' siki yi niku? Va tüvi nī ja'un takan”, kàti ra. ²⁴Tajan te'en nāka'an tuku ma ra kùu Rey chi'in ndian ka'iin ikan: “Na namaa ndo ma xu'un' ikan nuu ra, ta ku'va ndo yi nuu ma ra jākanaa uchi cha'a' tiá”, kàti ra. ²⁵Tajan te'en nāka'an ma ñivi ikan chi'in ra: “Yo'o racha'nu, na tüvi va'a ma ña kā'un, vati rakan cha jākanaa ra kua'a' xu'un' chi'in ma xu'un' chā'un nuu ra”, kàti na. ²⁶Tajan te'en nāka'an ma ra kùu Rey: “I'ya kà'in chi'in ndo ti ma ñivi jàtiñu va'a tiaga kua'a' ma ndatiñu na ni koo, va ma ñivi töve jàtiñu va'a, ni kindaa Ndioo ma tiñu jà'a na vaji töve kua'a' yi. ²⁷Ta ma ndian töve kùuni ña kui Rey niku, kuàki'in ndo na ta kundaka ndo na kichi na i'ya, ta ka'ni ndo na nui.” Takan kàti ra.

Jesuu kì'vi ra ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸Ta ora chinu kā'an Jesuu tu'un ikan, tajan kēe ndiko ra kuà'an ra ma iti' ñuu Jerusalén. ²⁹Tajan ora cha kùyatín ra nuu kàndii ma ñuu Betfagé chi'in ñuu Betania nuu iyo yuku Olivu, tajan tāchi ndio ra uvi ta'an ma ndra jākua'a chi'in ra ñuu ikan, va ji'na te'en kā'an ra chi'in ndra:

³⁰—Na ku'un ndo kuariya ña kàndii ikan ta ora chaa ndo ma ikan, ikan nata'an ndo iin burru ndikun ña nī'iin na takā'an koso. Na ndachi ndo ri ta kundaka ndo ri kichi ndo nui nde've. ³¹Ta tu iyo ndian chikatu'un nuu ndo ña naja ndàchi ndo ri, ta kati ndo ti ma racha'nu chito'o ndo chiniñu'u ri kàti ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

³²Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta nāta'an ndra ndisaa yi takua kātítu'un Jesuu nuu ndra. ³³Tajan kīcha'a ndra ndàchi ndra ma burru, ta ora ndē'e ma ra chito'o ri ndra, ta te'en kīcha'a chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja ndàchi ndo ma burru jànai? —kàti ra.

³⁴Tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in ra:

—Ndàchi ndi ri ti ma racha'nu chiniñu'u ri —kàti ndra chi'in ra.

³⁵Tajan jūndii ndio ndra ja'ma ndra chata ri ta kēñu'u ndra ri chāa ndra nuu ndaa Jesuu. Ta ikan jāndaa ndra ra chata ri. ³⁶Tajan kuàkua'an Jesuu, ta kua ikan chàkin ma ñivi ikan ja'ma na ma iti' kuà'an ra. ³⁷Tajan ora cha kūyatin ra iti' nuu inuu ma yuku Olivu, tajan ndisaa ma ndian chìnuni ña kuà'an chata ra, te'en kīcha'a na kànachaa na ña chisii na. Ta jàka'nu na Ndioo cha'a' ndisaa ndatu ña ndè'e na jā'a ra:

³⁸—;Ya'a ga í kùu ma ra kùu Rey ña kīchaa chi'in ndatu ma Racha'nu Ndioo! ;Ta na koo vii ma Racha'nu ìyo iti' andivi! ;Ta na jaka'nu yo ra cha'a' ma ña jā'a ra! —kàti na.

³⁹Ta iin ma ndra fariseu, ña kuà'an tañu ma ñivi ikan, te'en kīcha'a ndra kà'an ndra nuu Jesuu:

—Matru, ;na ka'un nuu ma ndian kàkichi chataun, na taxiin kuu yu'u na! —kàti ndra.

⁴⁰Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Yu'u kàtitu'in nuu ndo ti tu jakutaxin ma ñivi vāchi chatai, nda ma yuu kàndoyo chiña ni jaka'nu yi yu'u ndia —kàti ra.

⁴¹Ta ora cha kūyatin ndio Jesuu ma ñuu Jerusalén, ta te'en kīcha'a ra chàku ra cha'a' ma ñivi ñuu ikan, ora ndē'e ra yi:

⁴²—Ndyo'o ñivi ìyo ñuu Jerusalén tu kutunini ndo ña na nani'i ndo naja kua koo vii ndo chi'in Ndioo cha'a' ña ìyo ra i'ya chi'in ndo jitu ma kivi vitin, va na kuu ga yi ni vitin, ta ni iti' nuu, ti cha tīndixe'e Ndioo yi nuu ndo. ⁴³Vati ni keta iin kivi ña ni koo kuati chi'in ndo ti ma ndian xaani nde'e ndo ni ja'a na iin muru naja kua kandii ñuu ndo, ta ni kuikonuu ndio na ndo ta kanita'an na chi'in ndo. ⁴⁴Yakan va ni ka'ni ndi'i na ndo, ta takan ni janaa na ma ñuu ndo ña ni'iin ga yuu ìyo cha'a' ve'e ndo tüva ni kindoo yi, vati töve kì'in ndo kuenda ma Racha'nu Ndioo ora cha kīchaa ra ña kùuni ra jakakú ra ndo —kàti Jesuu chi'in ma ñivi ñuu Jerusalén.

**Jesuu tàva ra ndian xiko tichi kora veñu'u ka'nu
ndian judú ñuu Jerusalén**

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵Ta ora yā'a ña kā'an Jesuu takan, tajan ki'vi ndio ra ma tichi kora veñu'u ka'nu ndian judú, ta kīcha'a ndio ra jàkunu ra ma ndian xiko chi'in ndian jàta ña ka'iin ma ikan chi'in tu'un i'ya:

⁴⁶—Nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ti ve'e i'ya kùu ve'e Ndioo, nuu kà'an na chi'in ra kàti yi. Va ndyo'o, jàndaku ndo yi iin ve'e ndrasu'u —kàti Jesuu chi'in na.

⁴⁷Ta tandi'i kivi jàna'a Jesuu nuu ma ñivi ma tichi veñu'u ka'nu ikan, ta ma ndra sutu cha'nu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in tandi'i ndracha'nu ña ìyo ma ñuu ikan nànduku ndra naja kua ja'a ndra ta kuu ni'i ndra kua ka'ni ndra Jesuu. ⁴⁸Va nī kuu ni'i ndra naja kua ja'a ndra ti ndisaa ma ñivi tàso'o na ña kà'an Jesuu, ta chīsii na ña jàna'a ra nuu na.

Jesuu tüvi nī ka'an ra ndanu nī'i ra ndatu ra

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

20 ¹Iin kivi ndaa Jesuu tichi kora veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ña jàna'a ra nuu ma ñivi naja kua kuu yi ña jàkakú Ndioo ñivi. Ta ora ikan chāa ma ndra sutu cha'nu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in inga ndra cha'nu ma ñuu. ²Ta te'en kīcha'a chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿Yo tāchi nūn ña jà'un te'en? Ta, ¿yo chā'a ndatu nuun? —kàti ndra.

³Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ji'na kùunī ña katitu'un ndo nui iin ña ni ndakatu'in nuu ndo ndia: ⁴¿Yo tāchi Xuva ña jàkunduta ra, a Ndioo, a ñivi? —kàti Jesuu.

⁵Tajan te'en kīcha'a ndio ndra nātu'un xe'e ta'an ndra:

—Tu katio ña Ndioo tāchi ra, ta kati ra ña, ¿ta naja nī chinunio ma ña kà'an ra tuva takan? ⁶Ta tu kàtio ña ñivi tāchi ra ni ka'ni ma ñivi yo chi'in yuu najaka, vati ndisaa na cha chàndatu na ña Xuva kà'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra ña nātu'un ta'an ndra.

⁷Tajan nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu ña na töve chito ndra yo tāchi ra ña jàkunduta ra ñivi. ⁸Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ta ni yu'u na kàti nuu ndo yo chā'a ndatu nui ña jā'i te'en —kàti ra chi'in ndra.

Kà'an Jesuu iin ku'va cha'a' ndra tüvi va'a jàtiñu

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹Tajan te'en kīcha'a Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ma ñivi:

—Taji'na chīyo iin ra tāchi kua'a' yoku'u uva. Ta rakan ti jakilaa ra yi nuu ndra jàtiñu chi'in ra. Ta kēe ndio ra kuà'an ra

iin nuu chika kua'a' tiempu. ¹⁰Tajan ora cha kēta ma tiempu ña chīti ma uva, tajan tāchi ndio ra iin ra kùu musu ra ña na ku'un ra kuki'in ra java ma ña xuña'a ra nuu ndra. Va nī ni'i ra yi ti java kāni ndra ra, ta tāchi ndiko ndra ra nuu ma ra kùu chito'o ra. ¹¹Ta ikan jan tāchi ndiko ra inga ma ra kùu musu ra nuu ndra, va juuni tüvi nani ni'iin ra, ti java kāni ndra ra, ta tāchi ndiko ndra ra nuu ma ra kùu chito'o ra. ¹²Ta tāchi ndiko tuku ra inga ra nuu ndra, ta rakan va jātakue'e ndra ta jākunu ndra ra.

¹³Tajan te'en nāka'an ndio ma ra chito'o ma ñu'u' chi'in juuni maa ra: “Aan cha chito yo ma ña ni ja'a yo. Ni tachi yo ma ra kùu se'o, vati rakan kùu ma ra ni tiñu'u ndra najaka, ti ra se'e maa yo kùu ra.” Takan chānini ra. ¹⁴Tajan tāchi ndio ra se'e ra kuà'an ra. Ta ora ndē'e ma ndra jàtiñu ña vāchi ra, ta te'en kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra: “Ra vāchi ikan kùu ma ra ni kindoo chi'in ndisaa ma ñu'u' i'ya, yakan va na ka'nio ra ta kindoo yo chi'in ndisaa ña'a ra”, kàti ndra. ¹⁵Tajan tiin ndio ndra ra, ta tāvani'i ndra ra iti' yu'u ma yoku'u uva. Ta ikan chā'ni ndra ra.

Ta ikan te'en chīkatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—¿Ta nayi ni ja'a ma ra kùu chito'o ma yoku'u uva chi'in ma ndra jàkuenda vu?, kùuni ndo. ¹⁶¿A ni ku'un ra ta ka'ni ra ma ndra jàtiñu chi'in ra, ta jakilaa ra yi nuu inga ndra?, kùuni ndo —kàti Jesuu.

Tajan ora chīni na ña kā'an ra takan tajan te'en nāka'an na:

—¿Ndioo na kü'va ra ña na kuu yi takan! —kàti na.

¹⁷Tajan nānde'e ndio Jesuu nuu na ta te'en nāka'an ra:

—Ndicha ña ni kuu yi takan ti nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Ma yuu ña jāchiyo ma ndra labañi ña kùva'a ve'e,

yakan kùu ma yuu ka'nuga kuenda Ndioo kua ndisaa yi.

¹⁸Yakan va tu koyo ma ñivi chata ma yuu ikan, ni kuche'e na takua ta'an chi'in iin ko'o ora kè'ne yi. Ta juuni tu koyo ma yuu ikan chata ma ñivi, ni kuche'e ndi'i na, ta ni ndakuu na yuyaka.

**Chīkatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a' ma xu'un' nāka'an
ma ñuu ka'nu Roma nuu na**

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

¹⁹Tajan juuni ma ora ikani kùuni ma ndra jākua'a tutu Ndioo chi'in ndra sutu cha'nu tiin ndra Jesuu, vati cha chā'a

ndra kuenda ña kā'an ra ma ku'va ikan chata ndra. Va nī kuuni ndra ja'a ndra yi ti ndasii ndra nde'e ndra ma ñivi chàkuu chi'in ra. ²⁰Tajan tāchi ndio ma ndra sutu cha'nu iin ndra na kuja'a ndra kuenda nuu chàkuu Jesuu ta na taso'o ndra ma ña kà'an ra. Tajan ora chāa ndra nuu ndaa Jesuu, ta jā'ani ndra ña ndra ndicha kùu ndra. Ta kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in Jesuu ña na ka'an ra iin tu'un ña tüvi va'a, ikan na kuu ni'i ndra kua tisokuati ndra ra nuu ma ndra kumitiñu. ²¹Tajan te'en chīkatu'un ndio ndra nuu ra:

—Yo'o Matru, cha chīto ndi ti ma ña kà'un chi'in ma ña jàna'un ña ndaa kùu yi, ta indukuni kì'un kuenda ndisaa ma ñivi, vati ndicha ña jàna'un iti' va'a Ndioo nuu na. ²²Yakan va, ɶa va'a ña tia'vi ndi xu'un' nuu ma ra kuvienu ñuu ka'nu Roma, a vā'a? —kàti ndra.

²³Va ma Jesuu cha chā'a ra kuenda ña kùuni ndra janda'viña'a ndra ra chi'in ma tu'un kà'an ndra, yakan va te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—ɶTa naja kì'in ndo ku'va yu'u? ²⁴Na jaya'a ndo iin xu'un' nui nde'o yo na'na, ta yo sivi kùu ma ña ìyo nuu yi —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ndra:

—Na'na ta sivi ma ra kuvienu ra ìyo ñuu ka'nu Roma kùu yi —kàti ndra.

²⁵Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma ra kùu kuvienu ìyo ñuu ka'nu Roma nuu ra, ta na ku'va ndo ma ña kùu ña'a Ndioo nuu Ndioo —kàti Jesuu chi'in ndra.

²⁶Ta nī ni'i ndra naja kua ja'a ndra ta tiin ndra Jesuu, vati tüvi nī ka'an ra nī'iin tu'un vata. Yakan va taxiin kīndoo ndra ña ndava yū'vi ndra jā'a ma ña kā'an Jesuu.

Chīkatu'un ndra Saduceu naja kua nàtaku ndiko ñivi ndií
(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷Ta iin ndra Saduceu chānde'e ndra nuu ndaa Jesuu, vati töve chīnuni ndra ña nàtaku ndiko ma ndian ndií. Ta te'en kīcha'a chīkatu'un ndra nuu Jesuu:

²⁸—Yo'o Matru, racha'nu Moisés tāa ra iin tutu taji'na ña kà'an yi ña tu iin ra'ii chī'í ra ta tüvi nī chiyo nī'iin se'e ra chi'in ñasi'i ra, tajan ìyo yi ña ndaki'in ma ra yani ma ra chī'í ma ña kīndonda'vi ta tanda'a ra chi'an. Ta takan ni koo se'e

ma ra chí'í jà'a ma ra yani ra, kàti yi. ²⁹Ta chíyo ucha ta'an ndra ña kùu ndra yani ndra. Ta ma ra nunuu ji'na ra tãnda'a chí'an, ta tüvi nĩ chíyo se'e ra chí'an. Ta chí'í ra. ³⁰Ta ikan jan tãnda'a inga ma ra uvi ña kùu yani ra chí'an. Ta indukuni chí'í ra ta nĩ chíyo nĩ'iin se'e ra chí'an ndia. ³¹Tajan tãnda'a ma ra uni chí'an, ta indukuni tüvi nĩ chíyo se'e ra chí'an, ta chí'í ra ndia. Ta juuni kua ikan tüvi nĩ chíyo nĩ'iin se'e ma ndi ucha ta'an ndra chí'an ta chí'í ndra ndia. ³²Tajan kēta ndio iin kivi ña nda maa ña chí'í ndia. ³³Tajan ora ni keta ma kivi ña nàtaku ndiko ma ñivi chí'í, ¿nda ndra ni kuu iian ndakan, tuva ndi ucha ndra tãnda'a chí'an?, kùuniun —kàti ndra chí'in Jesuu.

³⁴Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in ndra:

—Taku ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya ma ndra'ii chí'in ma ñivi ña'a tãnda'a na, ³⁵va ma ñivi kāchin Ndioo ña koo chí'in ra andivi ni janataku ndiko ra na tañu ñivi ndíí. Yakan va ma ndian ni chaa ikan a ña'a' a ra'ii, töva ni tanda'a vi ta töva ni ku'va na ndian kuu se'e na ña koo ii na ndia, ³⁶vati ikan tüva ni kuvi na ti ni kuu vii na takua kùu ma tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo. Ta juuni ni kuu na se'e ra ti cha nàtaku ndiko na kuenda ra ndia. ³⁷Vati maa ma Moisés jàna'a ra nuu yo ña nàtaku ndiko ma ñivi ndíí. Ora chā'an ra chānde'e ra nuu kàyu ma iñu ndu'va yati ikan kā'an ra nuu ma Racha'nu Ndioo te'en: “Yo'o Racha'nu Ndioo, ra kùu ra jakuenda Abraham, ta Isaac chí'in Jacob.” ³⁸Vati ma Racha'nu Ndioo kùu ra jàkuenda ma ndian nditoni, ta yüvi kuenda ndian ndíí, vati kuenda Ndioo ndisaa ma ñivi kùu ndito na —kàti Jesuu chí'in ndra.

³⁹Tajan iin ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ña ka'iin ma ikan, te'en nāka'an ndra chí'in Jesuu:

—Ya'a ga va'a kà'un yo'o matru —kàti ndra.

⁴⁰Yakan va nĩ'iin ga ndra tüva nĩ kuuni ndra ndakatu'un ndra nĩ'iin nakuyi nuu Jesuu ora kā'an ra takan.

Kàtitu'un Jesuu ña tata Rey David kùu ra

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹Tajan te'en chíkatu'un ndio Jesuu nuu ndra:

—¿Ta naja kà'an ma ñivi ña tata racha'nu David kùu ma Cristu? ⁴²Vati taku nuu ma tutu Salmu juuni maa ma racha'nu David te'en kà'an ra:

Ma Racha'nu Ndioo te'en nāka'an ra chi'in ma ra kùu
chito'i Cristu:

“¡Na'a ta kunandiun chiyo kua'i ti i'ya ni ku'vai ma ndatui
nuun,

⁴³nda kati kanindoyoi ma ndian xaani nde'e ñun iti' cha'un!”,
kàti Racha'nu Ndioo. ⁴⁴Yakan va kùuni yi ka'an yi, ti vaji tata
David kùu Cristu, va juuni chito'o David kùu ra ndia —kàti
Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

Jesuu tìsokuati ra ndra matru jàkua'a tutu Ndioo

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra
nuu ndè'e ndisaa ñivi:

⁴⁶—¡Na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ndra matru
jàkua'a tutu Ndioo! Ti chàta'ani ndra kakunuu ndra chi'in
ja'ma kani ma nuya'vi, ikan na tiñu'u ma ñivi ndra. Ta juuni
nànduku ndra ma tayu ka'nuga kunandi ndra ma tichi veñu'u
ñivi judú a nuu ìyo viko ndia. ⁴⁷Ta juuni ndrakan kùu ndra
ña sù'u ndra ndatiñu
ma ñivi kìndonda'vi, ta
jà'ani ndra ña jakani
ndra ma ña nàkuatu
ndra nuu ka'iin kua'a'
ñivi, ikan na kuuni na
ña yüvi ndrasu'u kùu
ndra. Ndisaa ndrakan
ni nde'e ndra kua'a' ga
tundo'o. —Takan kàti
Jesuu chi'in ndra jàkua'a
chi'in ra.

*Nuu sòkó ñanda'vi xu'un'
kuenda Ndioo (21:1)*

Nuu sòkó ñanda'vi xu'un' kuenda Ndioo

(Mr. 12:41-44)

21 ¹Tajan nàndi Jesuu ndè'e ra naja kua ti'i ma ndian
kuika xu'un' tichi chatun nuu sòkó na yi kuenda
Ndioo. ²Ta nunuuni ndè'e ra ña chàa iin ña kìndoo nda'vi, ta
tì'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi. ³Yakan va ora ndè'e Jesuu
ña tì'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi, tajan te'en nāka'an ndio
ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti ma ña nda'vi ikan kua'a' ga xu'un' sòkóan kua tandi'i na. ⁴Va ma ndian kuika ti vaji ndicha va'a ña kua'a' xu'un' ti'i na, va ña chàkosonia kùu yi. Yakan va kua'a' ga sòkóan ti chà'a ña tandi'i ma xu'un' kùmian —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kekoyo veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén
(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵Tajan iin ndra jàkua'a chi'in Jesuu kà'an ndra ña ya'a vii kàa ma veñu'u jà'a ma yuu ka'nu ña ndaa cha'a yi ta chi'in ma ña kùkutu yi chi'in ña sòkó na ndia, kàti ndra. Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra ora chini ra ña kà'an ndra:

⁶—Ndicha ña takan kàa yi vitin va ni keta iin kivi ña ndisaa ma ña ndè'e ndo ña ìyo vitin, ni'iin ga yuu tüva ni kindoo chata ta'an yi, ti ni kekoyo ndi'i yi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi
(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷Tajan te'en kicha'a tuku ma ndra jàkua'a chi'in ra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o Matru, ¿ta nda ora ni kicha'a yi? ¿Ta nda seña kùu ma ña ni nde'o ora chani kicha'a yi? —kàti ndra.

⁸Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo koto janda'viña'a ma ñivi ndo. Vati ni kichi kua'a' ñivi ña ni kuàtiñu na ma sivi chi'in tu'un i'ya: “Yu'u kùu Cristu, ta vachi katitu'in nuu ndo ña chani kuta'an ora ña ni naa ñuñivi”, ni kati na. Va koto kù'un ndo chata na ti ndian vata kùu na. ⁹Ta na yü'vi ndo ora ña ni ka'an ñivi ña ìyo kuati ndanikuni ma nuu ñu'u' ñuñivi, vati ji'na kuii yakan kùu ma ña ni kuu. Ti ma kivi ikan kùmaniga chaa ma tiempu ña ni naa yi.

¹⁰Vati Jesuu te'en nàka'an ndiko tuku ra nuu ndra:

—Ni kanita'an iin ñivi ìyo ñuu chi'in inga ñivi ìyo inga ñuu. Ta inga tuku ñu'u' iin ñuu chi'in inga tuku yi. ¹¹Ta juuni ni kichi ña ya'a ni'i ni taan nuñu'u' ñuñivi ndia. Ta ni koo kua'a' tama' chi'in tundo'o ndanikuni. Ta iti' andivi ni nde'o kua'a' ña ni kuu chi'in kua'a' seña ña ni jayu'vi yo ndia.

¹²Ta antea ña ni kuu yakan takan, ni tiin na ndo ta tisokuati na ndo, ta ni ku'va na ndo nuu ndra kumitiñu, ikan na kundaka na ndo ña nde'e ndo tundo'o tichi veñu'u, ta ni ti'i na ndo tichi vekaa, ta juuni ni ku'va na ndo nuu inga ndra chà'nda tiñu cha'a' ña chìnuni ndo tu'in ndia. ¹³Ta ora ni ta'an ndo ña'a tajan ni ni'i ndio ndo naja kua kuu katitu'un ndo tu'in nuu ma ñivi. ¹⁴Yakan va na näkanini ji'na ndo cha'a' ma ña ni ka'an ndo cha'a' maa ndo ma ora ikan, ¹⁵vati yu'u ni ku'vai ma tu'un ka'an ndo chi'in na ma ora ikan, ti ni ka'an ndo iin tu'un ndaa ña na küuga ka'an ma ñivi xaani ndo chata ndo ma ora ikan. ¹⁶Ta juuni ma tatá ndo chi'in ma'á ndo ni xikoña'a vi ndo nuu ma ndra kumitiñu. Ta indukuni ni ja'a ma ndra yani ndo, chi'in amigu ndo ndia. ìyo iin nda ndyo'o ni ka'ni na ndia. ¹⁷Ikan jan ndisaa ñivi ni kuxaani na nde'e na ndo cha'a' ña chìnuni ndo tu'in. ¹⁸Va vaji takan ni ta'an ndo, va Ndioo tüvi ni ku'va ra ña kunaa nī'iin ma ixi xini ndo. ¹⁹Ta ma ndian ni kundeni nda kati ya'a ma kivi ikan, ni jakakú Ndioo na.

²⁰Ta ora ni nde'e ndo ña chikonuu jandaru ma ñuu Jerusalén, ikan va ni ku'va ndio ndo kuenda ña chani kuyatin kivi ña ni naa yi. ²¹Yakan va ndisaa ndyo'o ta ndian ìyo ñu'u' Judea ma ora ikan, na kunu ndo kukakú ndo iti' yuku. Ta ndian ìyo ñuu Jerusalén, na kee na tichi yi ma ora ikani, ta ndian jàtiñu tichi ku'u, na chikokani na ma ñuu na ma ora ikan. ²²Vati ma kivi ikan kùu ma kivi ña ni jande'e ma Racha'nu Ndioo tundo'o kuenda ma ñuu Jerusalén. Ta takan ni jachinu ma tutu Ndioo ma ña kà'an yi. ²³¡Nda'vi ta'an ma ñivi ña'a ña kivi ikan tu ñù'u se'e vi, ta ìyo ndiakwati ña chàxin ndika vi! Vati ma ñuu Jerusalén i'ya ni nde'e yi kua'a' tundo'o chi'in ndisaa ñivi ìyo tichi yi ndia, ti xaani Ndioo nde'e ra na. ²⁴Ta ìyo ñivi ni kivi ma ora kùu kuati jà'a ma ndra jandaru ta ìyo ndian ni tiin ma jandaru, ta kundaka ndra na ku'un ndra tandi'i nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ma ndian yüvi judíu, ni janaa na ndian ìyo ñuu Jerusalén. Ta takan ni ja'a na, nda kati keta kivi ña ni kati Ndioo ña cha kũuni, tajan ni jaña ndio na ña ja'a na yi.

**Kàtitu'un Jesuu naja kua ni kichi ndiko ma ra Se'e
ñivi tãchi Ndioo**

(Mt. 23:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵'Tajan ma iti' andivi ni nde'e na kua'a' nakuyi ña ni jayu'vi na, ti ni sama ma nikandii kua kàa yi chi'in yoo ta chele ndia. Ta ma ñivi ìyo ma tiempu ikan, ya'a ni jakanuu chinituni jà'a ña ya'a kàyu jà'a ma tañu'u ora chàsiki ra.

²⁶Yakan va ma ora ikan ndava ni kunaa ma ñivi ja'a ña yu'vi na ora ni nde'e na ña takan ni kuu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Vati nda ma nikandii chi'in yoo ta chi'in ma chele ni kanda yi ma tiempu ikan. ²⁷Ta ora cha yā'a ndio ña kūu ndisaa yakan, tajan ni nde'e ndio ndo ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, ña ni kichi ra tichi viko chi'in kua'a' ndatu ra chi'in ña tàcha ra. ²⁸Yakan va ora ni nde'e ndo ña takan ni kuu, na ndoni'i ndo nuu ndo ta sii kuuni ndo, ti chani keta ora ni kakú ndo jà'a Ndioo —kàti Jesuu.

²⁹Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, ta te'en kàti tuku ra iin ku'va nuu na:

—Na nde'e ndo naja tà'an ma yutun higu chi'in inga tuku yutun. ³⁰Vati ora ndè'e ndo ña kèta nda'a' yuta' run, ta cha chìto ndo ti chani kuta'an ma tiempu ni'ni. ³¹Yakan va ora ndè'e ndo ma tundo'o ña kàtitu'in nuu ndo, ta cha chìto ndo ti chani kuyatin ma ora ña ni kichi ka'nda ndiko Ndioo tiñu nuu ñuñivi i'ya.

³²'Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ti antea ña kuvi ma ñivi ìyo tiempu i'ya, ji'na ni nde'e na tundo'o takua kà'in chi'in ndo i'ya. ³³Ta ni keta iin kivi ña ni naa andivi chi'in ñuñivi ndia, va ma tu'un kà'in tüvi ni naa yi.

³⁴'Ta yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ti koto kü'va ndo anima ndo ña na ndondava yi ja'a ña kàan yo ko'o yo kua'a' ndixi, a chà'nini yo cha'a' ndatiñu ña nì'o ñuñivi i'ya a nda kuati ni kuuni ña tiin yo. Takana ìyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu ndo ³⁵koto iin ketani ma kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu takua kùu iin trampa. Vati ni kichi ra kuenda tandi'i ñivi ìyo nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ti ma kivi ikan ni kuu yi takua kùu iin trampa ña ora jàna'ini na jà'a yi. ³⁶Ta yakan va na jakuenda va'a ndo ndo ta na ka'an ndo chi'in Ndioo ndisaa kivi, ikan na kuu

kakú ndo nuu tundo'o ña ni nde'e ndo, ta kuu jana'a ndo ndo nuu ra Se'e ñivi tachi Ndioo ora ni kichaa ndiko ra —kàti Jesuu.

³⁷Yakan va Jesuu jàna'a ra ora ndichin ma tichi veñu'u, ta ora chanikuaa chà'an ra chàkusu ra iin yuku ña nàni Olivu.

³⁸Ta nani na'a chà'an ma ñivi cha tàso'o na ña kà'an ra ma tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.

Nuu kùti'vi ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu

(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

22 ¹Ora cha kuàta'an viko ña chàchi na paan ña töve kì'vi yuchan iya tichi yi, ña kùu ma kivi viko pakua, ²tajan nànduku ndio ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo naja kua ja'a ndra ta tiin ndra Jesuu ta ka'ni ndra ra. Va nì kùu yi ti ndasii ndra ndè'e ndra ma ñivi. ³Takan kùu, tajan ma kui'na chà'nda tiñu ñá' nàni Satanaa, kì'vi ndioán' anima Juda Iscariote. Ta rakan ti iin ra kùu iin ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùu ra. ⁴Ta ikan jan rakan chà'an ra chānde'e ra nuu iyo ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ndra jandaru kùmi veñu'u ka'nu ikan. Tajan kicha'a ndio ra nàtu'un ra chi'in ndra naja kua ni ja'a ra ta ku'va ra Jesuu nuu ndra. ⁵Tajan ora kà'an ra takan ta nduva'a kuii chisii ndra ta chā'a ndio ndra tu'un ña ni ku'va ndra xu'un' nuu ra. ⁶Tajan ma Juda kàti ndio ra chi'in ndra ti va'a, ta ikan jan kicha'a ndio ra nànduku ra naja kua ja'a ra ta ku'va ra Jesuu nuu ndra ora tüvi nde'e ñivi.

Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

⁷Ta ora cha kēta kivi viko ña chàchi na paan ña tüvi kì'vi yuchan iya tichi. Ma kivi ikan, chà'ni na iin mvechala kuenda ma viko pakua ti sòkó na ri nuu Ndioo, ikan na jaka'nuni ra kuati na. ⁸Tajan Jesuu te'en nàka'an ndio ra chi'in Petu' ta Xuva:

—Kua'an ndo kuàjandova'a ndo ña kuxinio kivi viko pakua —kàti ra chi'in ndra.

⁹Tajan te'en chikatu'un ndio ndra nuu ra:

—¿Ndanu kùuniun ña kuja'a ndi ma ña kacho? —kàti ndra.

¹⁰Tajan te'en nàka'an Jesuu:

—Ora ki'vi ndo ma tichi ñuu ikan, ta ikan nata'an ndo iin ra ndiso iin kii takuui. Ta tandikun ndo ku'un ndo chata ra, nda kati chaa ra ve'e nuu ni ki'vi ra. ¹¹Ta ikan na ka'an ndo chi'in ma ra chito'o ve'e ña ma matru ndi chikatu'un ra ña ndanu ndaa ma ve'e nuu ni kuxini ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra, kàti ndo. ¹²Tajan juuni maa ra ni jana'a ra nuu ndo iin ve'e ìyo nda siki inga ve'e ña cha ìyo va'a yi, ikan na ku'un ndo kuj'a'a ndo ma ña kuxinio —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹³Takan kuu tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta nī'i ndra ndisaa yi takua kātitu'un Jesuu nuu ndra, ta ikan jā'a ndio ndra ma ña ni kuxini ndra ma kivi viko Pakua.

¹⁴Ta ora cha kēta ma ora ña ni kachi ndra, tajan chūnandi ndio Jesuu chi'in ndra kùu tatun ra mesa, ¹⁵tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—ÿa'a ga kùuni jaka'nui viko i'ya chi'in ndo antea ña chàa ora ni nde'i tundo'o ta kuvì! ¹⁶Vati yu'u kàti chi'in ndo ti töva ni jaka'nui viko i'ya chi'in ndo, nda kati chaa jì'nai nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

¹⁷Ta ora chinu kā'an ndio ra takan, tajan kī'in ndio ra iin kopa ma vinu, ta nāka'an ra Ndioo cha'a' ra', ta te'en nāka'an ra:

—Na ki'in ndo ma kopa i'ya ta ndisaa ndo nako'o ra', ¹⁸vati yu'u kà'in chi'in ndo ña tüva ni ko'i ma vinu i'ya chi'in ndo inga cha'a', nda kati chaa ndikoi ko'i chi'in ndo nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

¹⁹Ta ora cha yā'a ña jā'a ra takan, tajan kī'in tuku ra iin paan, ta nāka'an tuku ra Ndioo cha'a' yi, ta chà'nda kuati ra yi ta chā'a ra yi nuu ta'ii'iin ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na kachi ndo paan i'ya ti ña'a kùu ma kuñui ña ni ku'vai kùu yi cha'a' ma kuati ndo. Takan ìyo yi ña ja'a ndo koto naani ndo yu'u —kàti ra chi'in ndra.

²⁰Ta ora chinu chāchi ndra, tajan indukuni jā'a ra chi'in ma kopa vinu ndia. Ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ko'o ndo ma vinu i'ya ti niì kùu ra', vati cha ndòva'a iin tu'un chaa nuu Ndioo jā'a ra' ti chani katì niì cha'a' kuati ndo ta ni kuvì ndia. ²¹Va ma ra ni xikoña'a yu'u nàndi ra chi'in ma mesa i'ya ndia, ²²vati taku ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo vāchi ra vāchi nde'e ra tundo'o takua kā'an Ndioo

chi'in ra. ¡Va nda'vi ta'an ma ra ni xikoña'a yu'u, vati ni nde'e ra tundo'o! —kàti Jesuu.

²³Ta ikan chikatu'un ta'an ndra ña nda ra kùu ma ra ni xikoña'a Jesuu.

**Ndra jàkua'a chi'in Jesuu nàtu'un ta'an ndra
ña nda ndra kùu ma ndra ka'nuga**

²⁴Iin ora kicha'a ma ndra jàkua'a chi'in ra kànita'an yu'u ndra ña nda ra kùu ra ni kuu ma ra ka'nuga. ²⁵Takan kùu ta ora chini Jesuu ma ña kà'an ndra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Cha chito ndo ti iyo ndra kùu rey chà'nda tiñu nuu ñivi yüvi judú. Ta vaji ya'a jànde'e ndra tundo'o ma ñivi ora chà'nda ndra ma tiñu, va chàta'ani ndra ora kà'an ma ñivi ti maaaa tiñu va'a kùu ña ja'a ndra. ²⁶Va ndyo'o, na tüvi iyo yi ña ja'a ndo takan, vati taku ma ra kuxini ma nuu ndo iyo yi ña kuu ra nuu ndi'inia. Ta juuni iyo yi ña jakuu ra tiñu nuu ndo ndia. ²⁷Tava kùu iin ra nàndi chàchi nuu mesa ta iyo iin ra kùu musu ra, cha chito va'a ndo ti ma ra nàndi chàchi nuu mesa kùu ma ra kuxini. Va taku yu'u vaji ra kuxini kùu, va juuni ra kùu musu ndo kùu ndia.

²⁸Va taku ndyo'o ti endee iyo ndo chi'in vaji ndè'i tundo'o va töve nī jaña ndo yu'u. ²⁹Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u ni ku'vai ña na ka'nda ndo tiñu takua chā'a ma tatái ña na ka'ndai tiñu ndia. ³⁰Ti ndyo'o ni kachi ndo ta ko'o ndo chi'in nuu mesa nuu ni ka'ndai tiñu, ta juuni ni ndaa ndo tayu, ta ikan jàkutuni ndo kuati ma uchi uvi grupu ma ndian judú.

**Kàti Jesuu ña Petu' ni ka'an ra ña tüvi nàkoto ra ra
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)**

³¹Tajan te'en kicha'a nāka'an ma Racha'nu chi'in Petu':

—Yo'o Petu' na taso'o va'un ña ni ka'in chi'un. Ma Satanaa ma kui'na kuxini, cha jächikán' ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ti kùunián' ki'án' ku'va ndo nde'o tu ndicha ña jächi'un ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo, ³²va yu'u chikain ñamani nuu Ndioo cha'un, ikan na tüvi jañaun ña chīnuniun ja'a ma kui'na. Tajan ora cha chikoni'i ndikoun ña cha jà'un kuati, na tindeun inga tuku na takua kùu yaniun chi'in ñata'un, na kundee na chinuni va'a na ña kà'in ndia —kàti ra.

³³Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, yu'u ìyo va'i ña ku'in chi'un tichi vekaa a nda kuvì chi'un ndia —kàti ra.

³⁴Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Petu', yu'u kà'in chi'un tu juuni ma chanikuaa vitin antea ña nda'yu ma lo'o uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nakotoun yu'u —kàti Jesuu chi'in ra.

Nuu cha kuàkuyatin ora ña ni nde'e Jesuu tundo'o

³⁵Takan kūu tajan te'en chikatu'un tuku Jesuu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿A chàku'uni ndo ora tächì ndo ña sòkaa ndà'a ndo ña ni yunu ni xu'un' ta ni ndichan tüvi cha'a ndo? ¿A kūmani iin nakuyi nuu ndo ma ora ikan? —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan te'en nāka'an ndra:

—Töve —kàti ndra.

³⁶Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—Vitin va nda ndyo'o ìyo yunu ndo, na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o ìyo xu'un' ndo na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o tüvi ìyo machiti ndo na xiko ndo ma ja'ma isukun ndo ta jata ndo iin yi. ³⁷Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo ti takan ìyo yi ña ta'in. Vati ma tutu Ndioo kà'an yi ña ni nde'e ma ñivi yu'u takua ndè'e na ma ndian jà'a kuatini. Yakan va ndisaa ma ña kà'an ma tutu Ndioo cha'i, takan ni kuu yi —kàti Jesuu.

³⁸Tajan te'en nāka'an ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, i'ya ìyo uvi ta'an machiti —kàti ndra chi'in ra.

Tajan te'en nāka'an ra:

—Cha küunì ña ka'an ga ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu ìyo Jardin Getsemaní

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹Tajan kēe ndio Jesuu ma ñuu ta kuà'an ra kuàka'an ra chi'in Ndioo ma yuku nàni Olivu, takua takani jà'a ra. Ta ndita'an ma ndra jàkua'a chi'in ra kuà'an ndra chata ra ndia.

⁴⁰Ta ora chāa ndio Jesuu ma ikan tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na ka'an ndo chi'in Ndioo ikan tüvi ku'va ndo anima ndo ña jà'a yi kuati —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁴¹Tajan jāchika ndio ra ma nuu ka'lin ndra ta chūnandi chiti ra, ta te'en nāka'an ra chi'in Ndioo:

⁴²—Yo'o Tatá, kùuni ña na jakakun yu'u nuu ma tundo'o ña ni nde'i. Va tüvi kùuni ña ja'un ma ña kùuni, vati na kuu yi tava kùuni maun —kàti Jesuu.

⁴³Ta ora kā'an Jesuu takan, tajan ma ora ikani kīchi iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo iti' andivi ña chā'a yi ñandee ra.

⁴⁴Tajan tañu ma ña tana ku'vi ra jà'a ña ya'a u'vi anima ra, tajan tiá ni'i kīcha'a tuku ra kà'an ra chi'in Ndioo ña ndava chāti ma takuii tiin ra nuñu'u' takua chāti ma nio ora ya'a kua'a' ra' chīta ra'.

⁴⁵Takan kūu ta ora ndēta ndio ra ña kà'an ra chi'in Ndioo, tajan kēe ndio ra kuànde'e ra nuu ka'lin ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ora chāa ndio ra ikan, ta nāta'an ra ndra ña kixi ndra kàndoyo ndra, ti ni kundee ndra ma ñuma'na jà'a ña ya'a nda'vi kùuni ndra. ⁴⁶Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—¿Ta naja ya'a kixi ndo kàndoyo ndo? ¡Na ndakoo ndo ta ka'an ndo chi'in Ndioo, koto ku'va ndo anima ndo ña ja'a yi kuati! —Takan kàti Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra.

Nuu tiin na Jesuu

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷Ta juuni kà'anga Jesuu ndaa ra ora ndē'e ra ña chākoyo kua'a' ñivi nuu ndaa ra. Ta Juda, iin ra indii tañu ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra kùu ma ra yosonuu nuu ma ndra jandaru chi'in ma ñivi. Tajan, rakan chājayatin ra ra nuu ndaa Jesuu ta chūnumi ndaa ra ra, ta tütu ra sitin ra. ⁴⁸Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Juda, ¿a chi'in ña tütun sitin, chi'in yakan xikoña'un ma Se'e ñivi tāchi Ndioo? —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴⁹Tajan ora chīni ma ndra ka'lin chi'in ra ma ña kā'an ra, tajan te'en kīcha'a ndra chīkatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kanita'an ndi chi'in ndra chi'in machiti? —kàti ndra.

⁵⁰Tajan iin ma ra jàkua'a chi'in Jesuu tāvani'i ra machiti ra ta chā'nda ra iin so'o chiyo kua'a ma ra kùu musu ma sutu chà'nda tiñu. ⁵¹Ta ora ndē'e Jesuu ña takan jà'a ra ta te'en nāka'an ra:

—¡Na jaña ndo ña kànita'an ndo! —kàti ra.

Tajan jānani ndio Jesuu ma nda'a' ra so'o ma ra kùu musu ma sutu ta jānda'a ra yi. ⁵²Ta ikan jan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra sutu chà'nda tiñu ta chi'in ma ndra jandaru jàkuenda veñu'u ka'nu ta chi'in inga tuku ndracha'nu ña vèchi tiin Jesuu:

—¿A rasu'u kùu ña vèchi tiin ndo yu'u chi'in machiti ta chi'in yutun?, kùuni ndo. ⁵³Ti tu ndicha ña rasu'u kùu, ta, ¿naja tüvi nī tiin ndo yu'u ma tichi veñu'u ka'nu ora jāna'i nuu ndo nani kivi ma ikan? Ndicha kuii ña takan jà'a ndo ma ora naa, ti vitin kùu ma ora ña chā'a Racha'nu Ndioo ña kuu ndo'iin anima ndo chi'in ma kui'na ña jà'a ndo takua kùuni maa ndo —kàti Jesuu.

Petu' kàti ra ti töve nàkoto ra Jesuu

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴Tajan tiin ndio ndra Jesuu ta ndāka ndra ra kuà'an ra chi'in ndra nuu ìyo ve'e ma sutu chà'nda tiñu. Ta ikan jan, tāndikun ndio Petu' kuà'an ra chata ra chikani chikani. ⁵⁵Ta ma nuke'e nuu ìyo ve'e ma sutu chà'nda tiñu ikan, jāta'an ma ndra jandaru ñu'ú jāvandaa ma nuke'e chūnandi ndra tūmi ndra yi. Tajan ora ndē'e ma Petu' ña tūmi ndra ma ñu'ú, ta ndīta'an ra chāa ra chūnandi ra tañu ndra tūmi ra yi ndia. ⁵⁶Ta nunuuni chāa iin ña kùu musu ma sutu cha'nu, tajan ora ndē'an ma Petu' ña nāndi ra tūmi ra ma ñu'ú, tajan chūndaa ña ndē'e ndicha ña ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ndian ka'iin ikan:

—Juuni ra'ya kùu iin ra chàkunuu chi'in Jesuu ndia —kàtian.

⁵⁷Va Petu' te'en nāka'an ra:

—Ka'nu kooniun yo'o ma'á, va ma ra kà'un chiña na tüvi nàkotoi ra —kàti ra chi'an.

⁵⁸Ta nunuuni ndē'e iin ra'ii ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o kùu iin ra jàkua'a chi'in Jesuu —kàti ra.

Tajan Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¿Yüvi yu'u kùu! —kàti ra.

⁵⁹Takan kūu ta nunuuni ora cha yā'a iin ora tajan chāa inga tuku ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ndian ka'iin ikan:

—Ndicha kuii ña ra'ya kùu iin ra chàkunuu chi'in Jesuu vati juuni ra ñu'u' Galilea kùu ra —kàti ra.

⁶⁰Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in ra:

—Yo'o tatá, na tüvi nàkotoi nda ra kùu ma ra kà'un —kàti ra.

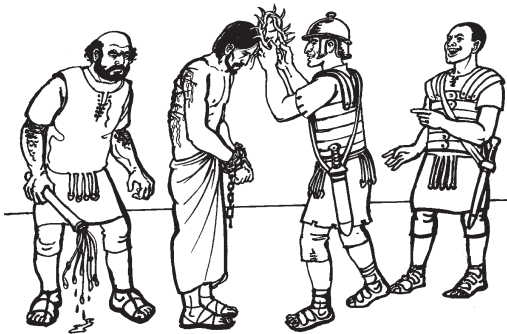
Tajan juuni kà'anga Petu' nàndi ra ora nānda'yu iin lo'o.

⁶¹Ta ikan jan chikoni'i Jesuu xini ra ndē'e ra nuu ma Petu', tajan chāku'uni ra ma ña kā'an ma Racha'nu chi'in ra ña: “Antea ña nda'yu lo'o ma vitin uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nàkotoun yu'u.” Takan chāku'uni ra ma ña kā'an Jesuu chi'in ra. ⁶²Tajan kēe ndio Petu' ma ikan, ta nduva'a kicha'a ra chàku ra ti ya'a nda'vi kùuni ra.

Nuu chàkunda na Jesuu

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³Takan kùu ta ma ndra jàkuenda Jesuu chàtu'un ndra ra ta kàni ndra ra. ⁶⁴Ta chàsi ndio ndra tinuu ra chi'in ja'ma ta kàni ndra ra, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

Nuu chàkunda ndra Jesuu ta kàni ndra ra (22:63)

—jKa'an, nde'o yo kàni ñun! —kàti ndra.

⁶⁵Ta juuni kànduva'a ndra ra chi'in inga tuku tu'un kini ndia.

Tisokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶Ta ora kùndichin inga kivi tajan kùti'vi ndio ma ndracha'nu ña chà'nda tiñu nuu ñivi judú chi'in ndra sutu

cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu ta chi'in inga ndra jàkua'a tutu Ndioo. Tajan tiin ndio ndra Jesuu, ta ndāka ndra ra kuà'an ra chi'in ndra nuu ndra kumitiñu. Ta ora chāa ndio ndra ma ikan chi'in ra tajan te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

⁶⁷—¿A ndicha ña yo'o kùu ma ra Cristu? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Tu katì nuu ndo ña ndicha ña takan kùu yi ta na töve ni chinuni ndo ma ña kà'in. ⁶⁸Ta tu ndakatu'in iin tu'un nuu ndo, chitói ña na töve ni naka'an ndiko ndo yi nui, ta ni tüvi ni jaña ndo yu'u ndia, ⁶⁹va nda vitin ta nda iti' nuu, ni kunandi ma ra Se'e ñivi chiyo kua'a Racha'nu Ndioo, ra ìyo kua'a' ndatu —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁷⁰Tajan te'en kīcha'a ndisaa ndio ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A ndicha va'a ña yo'o kùu ma ra se'e Ndioo? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Ndicha kùu yi ña ma kua kà'an ndo chiña takan kùu —kàti Jesuu.

⁷¹Ta ikan jan te'en nāka'an ndra chi'in ma ndra meru ndra:

—¿Nda kuenda ña chiniñu'yo yo tiá ma ndian kùta'an chi'o tuva ndisaa yo cha chini yo ña kà'an ra chata Racha'nu Ndioo? —kàti ndra.

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

23 ¹Tajan ndēta ndio ndisaa ndra ta chā'an ndra chi'in Jesuu nuu chà'nda Pilatu tiñu. ²Ta ora chāa ndio ndra ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan te'en kīcha'a ndra tisokuati ndra Jesuu nuu ra:

—Nāta'an ndi ra'ya ña jànda'viña'a ra ñivi ma ñuu ndi. Ta kàti ra ti na tüvi ìyo yi ña tia'vi ndi ma xu'un' nuu ma ra kuvienu ma ñuu ka'nu Roma. Ta juuni kàti ra ña Cristu, ra chà'nda tiñu nuu ndi kùu ra. Takàn kàti ra —kàti ndra.

³Tajan te'en chikatu'un ndio ma Pilatu nuu ra:

—¿A ndicha ña yo'o kùu ma ra chà'nda tiñu nuu ñivi judúu? —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Maun kà'an ña takan kùu yi —kàti Jesuu.

⁴Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma Pilatu chi'in ma ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu ta nuu ma ñivi ndia:

—Tükuii nàta'in nì'iin kuati ña jā'a ra, ta kùu nì'ì kua tisokuatì ra —kàti Pilatu chi'in ndra.

⁵Ta ikan jan te'en kīcha'a na kànachaa na tiá nì'i:

—Ninii ka'nu ñu'u' Judea jàkanuu ra xini ñivi chi'in ma tu'un kà'an ra. Kīcha'a ra jā'a ra yi chi'in ñivi ìyo ñu'u' Galilea, ta vitin juuni takan vāchi jakanuu ra xini ñivi ìyo ñu'u' Judea i'ya ndia. —Takan kàti na chi'in Pilatu.

Jesuu yà'a ra nda'a' Herode

⁶Ta ora chīni ndio Pilatu ña kā'an na ma tu'un Galilea, ta ikan jan chikatu'un ndio ra nuu ma ñivi tuva ra ñu'u' Galilea kùu Jesuu. ⁷Ta ora kàti ndio na ña ndicha ña takan kùu yi, tajan tāchi ndio ra ra nuu Herode, ra chà'nda tiñu ma ñu'u' Galilea. Ta ma tiempu ikan ti juuni ìyo Herode ma ñuu Jerusalén ndia. ⁸Takan kùu ta ora ndē'e ndio Herode ma Jesuu ta nduva'a kuii chīsii ra, ti cha ìyo kua'a' tiempu ña kùuni ra nde'e ra ra ña na ja'a ra iin ndatu nuu ra, vati iin ra ña ya'a va'a kà'an ma ñivi chata, kùu ra. ⁹Tajan kīcha'a ndio Herode chikatu'un ra kua'a' tu'un nuu ra, va tükuii nani kā'an ra. ¹⁰Ta ma ndra sutu chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo vi'a nì'ì kīcha'a ndra tisokuati ndra ra. ¹¹Ta ikan jan, Herode chi'in ndra jandaru ra kīcha'a ndra chàkunda ndra Jesuu. Ta jāku'un ndio ndra iin ja'ma vii ña kàa takua kàa ja'ma ra kùu rey ma Jesuu kuenda ña na kuàtu'uni ndra ra. Ta ora chīnu jā'a ndra takan, tajan tāchi ndiko ma Herode ra nuu Pilatu. ¹²Ta ma Pilatu chi'in Herode, ña na kùu nde'e ndra ta'an ndra ma tiempu ikan, juuni ma kivi ikan jaamigu ndra.

Nuu kàti Pilatu ña na ka'ni na Jesuu

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39–19:16)

¹³Ta ikan jan jāti'vi ta'an ndio ma Pilatu ma ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ndra kumitiñu ta chi'in tandi'ì ñivi ñuu, ¹⁴ta te'en nāka'an ra chi'in na:

—Maa ndo kīchi ndaka ndo ra'ya nui, ta kàti ndo ti jàkanuu ra xini ma ñivi ñuu. Ta ndè'e chi'in tinuu ndo ña chikatu'un xain nuu ra, va tükuii nì nata'in nì'iin kuati ña kùu tisokuatì ra

ma takua kà'an ndo nui nda che'e. ¹⁵Ta ni Herode töve nī nata'an ra nī'iin kuati chata ra ndia, ti tu ndicha ña ìyo kuati ra na tüva ìyo yi ña tachi ndiko ra ra nui. Yakan va cha chito ndo ti töve ìyo nī'iin kuati ra ña kùu ka'nio ra cha'a' yi. ¹⁶Yakan va tundo'oni ni jande'i ra. Jaña ndikoi ra na ku'un ra —kàti Pilatu chi'in na.

¹⁷Vati ta'ii'iin kuiya ora ìyo ma viko ikan, ìyo yi ña jachi'in ma Pilatu ña kà'an ma ñivi, ta tàva ra iin ra indii vekaa takua takani ìyo ma costumbre.

¹⁸Ta ikan jan te'en kicha'a tuku na kànachaa na:

—¡Na ka'niun Jesuu nuu kruu, ta na jañaun Barrabás!
—kàti na.

¹⁹Takan kùu ta ma Barrabás ti cha'a' ña jàkanuu ra xini ñivi ta cha'a' ña chà'ni ra kùu yi ña indii ra ma tichi vekaa.

²⁰Va tava Pilatu kùuni ra jaña ra Jesuu, yakan va nāka'an ndiko ra chi'in na ña va'a ga ña na jaña ra Jesuu, kàti ra. ²¹Va ma ñivi te'en kicha'a na kànachaa ni'i ga na:

—¡Na kuvi ra nuu kruu! ¡Na kuvi ra nuu kruu! —kàti na.

²²Ta ikan jan cha'a' uni te'en nāka'an tuku Pilatu chi'in na:

—¿Ta nda cha'a' kùu yi ña tìsokuati ndo ra tuva takan?
Vati yu'u tükuii nī nata'in nī'iin kuati ra ña ìyo yi ña kuvi ra cha'a', yakan va tundo'oni ni jande'i ra ta jañai ra —kàti Pilatu chi'in na.

²³Va ora chīni na ña kā'an ra te'en, ta vi'a ni'i kīcha'a na kànachaa na, ta kà'an na ña na kuvi ra nuu kruu. Ta takan endee kà'an na nuu ra nda kati kundee na ña jà'a ra ma ña kùuni na. ²⁴Ta ikan jā'a ndio Pilatu ma ña chīkan na nuu ra, ²⁵tajan tāvani'i ndio ra Barrabás, ra indii tichi vekaa jà'a ña jàkanuu ra xini ñivi ta ra chà'ni kùu ra. Ta tī'i ra Jesuu nda'a' ma ndra jandaru ma takua kùuni na.

Jesuu, chùtakaa ra nuu kruu

(*Mt. 27:32-34; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27*)

²⁶Takan kùu ta ora cha kuàtakaa ndra ra nuu kruu, tajan ma tichi iti' kuà'an ndra chi'in Jesuu, ikan ndē'e ma ndra jandaru iin ra ñuu Cirene ra nàni Simón ña cha vāchi ra ña chā'an ra ku'u. Tajan tiin ndra ra ta jā'a ndra ña na kuiso ra kruu ña ndiso Jesuu. Ta tāndikun ra kuà'an ra chata ra.

²⁷Ta nduva'a kuii kua'a' na kàcha'an chata Jesuu. Ta ikan kàcha'an ñivi ña'a ña kàchaku cha'a' ra, ti ya'a u'vi anima vi

Nuu chūtaka Jesuu nuu kruu ta chī'í ra (23:26)

jà'a ña ya'a nda'vi kùuni vi ña ndè'e ra tundo'o. ²⁸Va ora ndè'e ndio ma Jesuu vi, ta te'en nāka'an ra chi'in vi:

—Ndyo'o ñivi ña'a ñuu Jerusalén, na kuäku ndo cha'i. Na kuaku ndo cha'a' juuni maa ndo ta cha'a' se'e ndo, ²⁹vati ni chaa iin kivi ña ni nde'e ndo tundo'o, ta ikan jan te'en ni ka'an ndio ndo chi'in ma ñivi: “Na sii kuuni ma ñivi ña'a ña tüvi nī chiyo nī'iin se'e ta ña tüvi nī jakaxin se'e ndia, vati vitin cha kīcha'a yo ndè'o tundo'o, ta tiaga ndetiñu kuenda yo tuva ìyo ma se'o”, ni kati ndo chi'in na. ³⁰Tajan ma kivi ikan ni kati ndio ma ñivi ña va'a ga ña na kekoyo ma yuku, ta ikan na kuvi na ta tüva nde'e na tundo'o, kùuni na. ³¹Takan kàti chi'in ndo ti yu'u kùu takua iin yutun i'ii ta ndè'i tundo'o vitin, va ndyo'o kùu ndo takua kùu iin yutun ití vi'a ga ni nde'e ndo tundo'o iti' nuu. —Takan kàti Jesuu chi'in na.

³²Ta juuni ndāka ma ndra jandaru uvi ta'an ma ndra kini ña chā'ni ñivi ña kuäka'ni ndra ndra chi'in Jesuu ndia. ³³Tajan ora chāa ndio ndra ma yuku ña nàni nuu ndòyo iki xini ndian chī'í, tajan tākaa ndio ndra Jesuu nuu kruu chi'in ma uvi ta'an ma ndra su'u: iin ra chūtaka chiyo kua'a ra, ta inga ra chiyo satin ra. ³⁴Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma Racha'nu Ndioo ora cha tàkaa ra nuu kruu:

—Yo'o Tatá, na jaka'nuniun ma kuati jà'a na, vati töve chìto na ña jà'a na —kàti Jesuu.

Tajan kīcha'a ndio ma ndra jandaru chāsiki ndra yuu kuati, nde'o nda ndra kùu ndra jākanaa ma ja'ma Jesuu. ³⁵Tajan

ndisaa ma ñivi ka'lin ikan ndē'e na ña tā'an Jesuu, ta juuni ma tañu na ka'lin ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judú. Ta ndrakan te'en kicha'a ndra chàtu'un ndra Jesuu:

—Tu kuu jakakú ra inga ñivi, vitin na jakakú ra juuni maa ra tu ndicha ña Cristu ra kachin Ndioo kuu ra —kàti ndra.

³⁶Takan kuu ta nda ma ndra jandaru chàkú ndaa ndra Jesuu, ta chājayatin ndra ndra ma nuu tàkaa ra, ta chà'a ndra vinu iya chi'li ra, ³⁷ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—ŋTu ndicha ña yo'o kuu ma rey ña chà'nda tiñu nuu ñivi judú, na jakakú maun ñun tuva takan! —kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁸Ta juuni tātuu ndra iin vitu iti' xini kruu ña te'en kà'an yi chi'in ma tu'un griegu, chi'in tu'un latinu, ta chi'in tu'un hebreu: “Ra'ya kuu ma rey ña chà'nda tiñu nuu ñivi judú”, kàti yi.

³⁹Tajan iin ma ra sù'u ta chà'ni ña tàkaa xiin Jesuu, te'en kicha'a ra kà'an ra chi'in Jesuu ña chàtu'un ra ra:

—ŋTu ndicha ña yo'o kuu ma Cristu, na jakakú maun ñun ta na jakakun ndyu'u ndia! —kàti ra chi'in Jesuu.

⁴⁰Va ma ra tàkaa inga chiyo Jesuu, te'en nāka'an ra chi'in ma meru ra:

—Yo'o xaa, ŋta naja töve tiñu'un Ndioo ta juuni ndè'un tundo'o takua ndè'e ra yi ndia? ⁴¹Vati taku maa yo ndè'o tundo'o ti ndicha ña jā'a yo kuati. Yakan va vitin takan ìyo yi na tia'vio cha'a' yi. Vati ndicha ña jā'a yo yi, va taku ra'ya, tükuii nani jā'a ra ta ndè'e ra tundo'o —kàti ra.

⁴²Tajan te'en nāka'an tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu Jesuu, na kuku'uniun yu'u ora ni chaun nuu ni ka'ndaun tiñu —kàti ra.

⁴³Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndicha va'i ña ka'in chi'un, vati juuni ma kivi i'ya ni koun chi'in iti' andivi —kàti Jesuu chi'in ra.

Nuu chi'í Jesuu

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴Takan kuu ta ora kēta ma kachuvi ndaa, ta iin kuaani ma nuu ñu'u' ñuñivi nda kaa uni chani'ini. ⁴⁵Tajan ndā'va nuu ma nikandii ta ma ja'ma ña tàkaa ma tichi veñu'u ka'nu, endee

ndāta java ndaa yi ma ora ikan. ⁴⁶Ta ikan jan nānda'yu ni'i Jesuu ta te'en nāka'an ra:

—Yo'o Tatá, na jàkuendaun animai, vati vitin tì'ì yi nda'un —kàti ra.

Ta ora chīnu ña kā'an ra takan, ta chī'í ra.

⁴⁷Ta ora ndē'e iin ra capitán, ra chà'nda tiñu nuu jandaru naja kua chī'í Jesuu, tajan kīcha'a ra jàka'nu ra Ndioo chi'in tu'un i'ya:

—Ndicha kuii ti ra'ya tüvi ìyo kuati ra —kàti ra.

⁴⁸Ta ndisaa ñivi ka'iin ma ikan ora ndē'e na ña takan kūu, tajan chītakuati ndio na kuà'an na ve'e na. Ta kàni na pechu na ti ya'a u'vi anima na ña ndè'e na naja kua chī'í Jesuu.

⁴⁹Takan kūu ta tandi'i ndra nàkoto Jesuu ta chi'in ñivi ña'a ña chākunuu chata ra nda iti' Galilea, kīndoo na nde'e chikani na naja kua tā'an Jesuu ora chī'í ra.

Nuu kùchi Jesuu

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹Ma tiempu ikan ìyo iin ra va'a ña nàni Kusé, ta rakan ti ra kīchi ñuu Arimatea ña ìyo kuenda ñu'u' Judea kùu ra. Va juuni ndiso ra tiñu chi'in ma ndian judíu. Va tüvi nī chata'ani ra ma ña jā'a ma ndra tiñu chi'in Jesuu, vati juuni ndātu ra ku'un ra nuu chà'nda Ndioo tiñu ndia. ⁵²Yakan va kēe ra kuà'an ra nuu ìyo Pilatu, ta chīkan ra ñunda'yu Jesuu nuu ra. ⁵³Takan kūu ta ora cha jānuu ndio ra ñunda'yu Jesuu ma nuu kruu, tajan kāva ndio ra iin ja'ma savana ña ya'a va'a ta vii ma ñunda'yu Jesuu, ta kùchi ra yi iin tichi yavi yuu nuu takā'an kuchi na ñi'iin ñivi. ⁵⁴Ikan kùchi ndio na Jesuu vati ma kivi ikan kùu ma kivi jandova'a ma ñivi judíu ma ña kachi na kuenda inga kivi, ma kivi nindeo.

⁵⁵Takan kūu ta ndisaa ma ñivi ña'a chākunuu chata Jesuu nda ora chākunuu ra ñu'u' Galilea, chā'an vi chānde'e vi ma nuu kùchi ndra yi. Ta juuni ndē'e vi nuu jundii ndra yi ndia.

⁵⁶Ta ikan jan kēe ndio vi kuà'an vi ve'e vi. Ta ora chāa ndio vi tajan jāndova'a vi takuii xiko, vati ni ku'un vi kujakuti vi ñunda'yu Jesuu ti koto ku'ini yi. Takan kūu tajan ndisaa ma ñivi ña'a ikan nīndee vi ma kivi ikan takua kà'an ma tutu Ndioo.

Nuu nàtaku ndiko Jesuu

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

24 ¹Tajan ma kivi nunuu nuu kìcha'a ma jamana, na'a va'a kēe ndio vi kuà'an vi kuànde'e vi nuu kūchi ma ñunda'yu Jesuu. Ta juuni ndà'a vi ma takuui xiko ña koso vi chata ma ñunda'yu Jesuu. ²Ta ora chāa ndio vi ta ndē'e vi ña cha tüva ndási ma yuu ikan yu'u ma yavi nuu kàndii ma ñunda'yu Jesuu. ³Tajan kī'vi ndio vi tichi yi va nī nata'an ga vi ma ñunda'yu ra ma ikan. ⁴Ta ikan jan nduva'a kuii yū'vi vi ña nī tuvi chìto vi nayi jà'a vi. Ta nunuuni ndē'e vi ña kēta uvi ta'an ndra'ii yatin xiin vi ña ñù'u ndra ja'ma tacha. ⁵Tajan ndava yū'vi maania vi chūnandi chiti vi nuu ndra nda kati nani te'e nuu vi nuu ñu'u'. Tajan ndrakan te'en kātitu'un ndio ndra nuu vi chi'in tu'un i'ya:

—¿Ta naja nànduku ndo ma ra ndito ma nuu kùchi ndian chì'í? ⁶Rakan cha tüva ra i'ya, ti cha nàtaku ndiko ra. Na kuku'uni ndo ma ña kātitu'un Jesuu nuu ndo ora juuni chākunuu ga ra ma ñu'u' Galilea: ⁷“Ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, iyo yi ña tiin na ra ta ti'i na ra nda'a' ma ndian jà'a kuati. Ta ndiakan ni takaa na ra nuu kruu, ta tichi uni kivi ni natakun ndiko ra.” Takan kàti ma ndra kēta ikan nuu vi.

⁸Tajan ma ora ikan ta chāku'uni vi ma tu'un ña kātitu'un Jesuu nuu vi niku. ⁹Takan kūu tajan kēe ndio vi ma ikan, ta kuà'an ndio vi ma nuu ka'lin ti'vi ma ndi uchi iin ma ndra kùu tatun Jesuu, ta ikan kātitu'un vi nuu ndra ma ña ndē'e vi ta nuu inga ñivi ña ka'lin chi'in ndra ndia. ¹⁰Ta ma ñivi ña'a ña chā'an chākatitu'un nuu ma ndra tatun ra kùu ma Ndiya Magdalena chi'in Juana, ta Ndiya ma'á Jandiau, ta chi'in inga tuku ñivi ña'a ndia. ¹¹Va ma ndra tatun Jesuu chànini ndra ti tìvi xini vi ña kà'an vi takan, kùuni ndra. Yakan va tüvi nī jachi'in ndra ma ña kà'an vi.

¹²Takan kūu tajan kàndakunu ndio Petu' kuà'an ra nuu kūchi Jesuu. Ta ora chāa ra ta ndē'e ra ña jāndaa ma ja'ma kuichin ña chūsukunia ra kàndii, tajan yū'vi maania ra kàndakunu ra kuà'an ndiko ra nuu ka'lin ti'vi ma ndian meru ra, ti töva nī nata'an ra ñunda'yu Jesuu.

Jesuu kèta ra nuu uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra iti' ñuu Emaús
(Mr. 16:12-13)

¹³Tajan juuni ma kivi ikan, kēe ndio uvi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu kuà'an ndra iti' ñuu nàni Emaús ña ìyo uchi iin kilometru ña chika kàndii yi ma ñuu Jerusalén.

¹⁴Tajan ndrakan, nàtu'un ta'an ndra cha'a' ndisaa ña tã'an Jesuu ma nuu kuà'an ndra. ¹⁵Ta ora juuni nàtu'un ta'an ndra ta kànita'an yu'u ndra, ta kēta ndio Jesuu nuu ndra ta ndita'an ra tiin chata ndra ndia. ¹⁶Ta vaji ndè'e ndra ña kuà'an ra chi'in ndra, va tüvi nàkoto ndra ra, ti Ndioo tüvi chà'a ra

Jesuu kèta ra nuu uvi ta'an ndra jàkua'a
chi'in ra iti' ñuu Emaús (24:13)

ña na nakoto ndra ra. ¹⁷Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio Jesuu chīkatu'un ra nuu ndra:

—¿Nayi nàtu'un ndo ma tichi iti' kàcha'an ndo? ¿Ta naja nda'vi kùuni ndo? —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁸Tajan iin ma ra kuà'an chi'in ndra ña nàni Cleofas, te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—Tandi'i ñivi ìyo ñuu Jerusalén chìto na ma ña kūu ikan. ¿A uvaa yo'o kùu ma ra tüvi chìto ma ña kūu? —kàti ra chi'in ra.

¹⁹Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—¿Nayi kūu ma ikan? —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ndra:

—Nàtu'un ndi cha'a' ndisaa ña tã'an Jesuu ra ñuu Nazaret, vati rakan iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra. Ta ya'a ìyo ndatu ra chi'in ma ña jà'a ra, ta chi'in tu'un kà'an ra nuu Ndioo, ta chi'in ndisaa ma ña jà'a ra chi'in ma ñivi ndia. ²⁰Ta juuni chāku'uni ndi naja kua jā'a ndra sutu chà'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ndra kumitiñu ña tiin ndra ra ta tīsokuati ndra ra ta chā'ni ndra ra nuu kruu. ²¹Ta ndyu'u chānini ndi ti rakan kuu ma ra kùndeeni ndi ña vāchi jakakú ndi nuu tundo'o chi'in tandi'i ñivi Israel niku, va vitin cha kēta uni kivi kùu yi ña kuu takan. ²²Ta juuni ya'a nda'vi kùuni ndi, vati ìyo uvi uni ñivi ña'a ña ìyo tañu ndi jāyu'vi vi ndyu'u vati ora chā'an vi chānde'e vi nuu kūchi Jesuu, ta töva ni nāta'an vi ma ñunda'yu ra. ²³Yakan va kēe ndiko vi kichi katitu'un vi nuu ndi ta kàti vi ti kēta uvi ta'an tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo nuu vi, ta kàti yi chi'in vi ti Jesuu cha nātaku ndiko ra. ²⁴Ta ìyo iin ndra chākunuu chi'in ndi, juuni chā'a ndra chānde'e ndra nuu kàndii ñunda'yu ra ora cha yā'a cha'an vi. Va indukuni tüvi nī nata'an ndra ñunda'yu Jesuu, takua kātitu'un vi nuu ndra ndia.

²⁵Takan kuu ta ikan jan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¿A ya'a ndava xini ndo ña tüvi chìnuni ndo ma ña kātitu'un ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chíyo taji'na? ²⁶¿A yüvi cha'a' yakan kùu yi ña ìyo yi ña ndè'e ji'na ma ra Cristu tundo'o, tajan ni ki'vi ndio ra koo ra nuu ni jaka'nu Ndioo ra?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

²⁷Takan kuu ta ikan jan kīcha'a ndio Jesuu kātitu'un kachin ra nuu ndra tandi'i ma tu'un ìyo nuu ma tutu Ndioo ña ìyo kuenda ra, ta kīcha'a ra nda nuu kīcha'a ma tutu ña tãa Moisés, ta nda kati jandi'i ra tandi'i ma ña tãa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo naja kua ni kuu yi ma tiempu i'ya.

²⁸Ta ora cha chāa ndra ma ñuu ikan kuà'an ndra, tajan jā'ani Jesuu ña ni yā'a nduu ra ndra. ²⁹Tajan chi'in tu'un i'ya jānini ndra ra na kindoo ra chi'in ndra:

—¿Na kindoun kavaun chi'in ndi ma chanikuaa i'ya, vati cha chiso nikandii! —kàti ndra chi'in Jesuu.

Tajan kī'vi ndio Jesuu chi'in ndra ma tichi ve'e nuu ni kava ndra. ³⁰Takan kuu ta ora cha ka'lin ndra yu'u mesa ña ni kachi ndra, tajan kī'in ndio Jesuu iin paan ta jā'í ra yi nuu

Ndiao, ta chā'nda kuati ra yi ta chā'a ra yi nuu ndra na kachi ndra. ³¹Tajan ma ora ikani nānde'e va'a ndra ta nākoto ndra ti Jesuu kùu ra, va tükuii nāni ni'i ndra ja'a ndra vati numi kuii naa ndiko ra. ³²Tajan te'en kīcha'a ndio ndra nātu'un ta'an ndra:

—Ma ninduvi yo chā'a va'a yo kuenda ña ya'a chīsii kuuni anima yo ora kātitu'un kachin ra naja kua kà'an ma tutu Ndiao nuu yo cha'a' ra —kāti ndra ña nātu'un ta'an maa ndra.

³³Takan kùu tajan nī kuunia ndra ndoo ndra kuantu ndra tiá ma ikan, ti ma ora ikani chīkoni'i ndiko ndra kuà'an ndra ma ñuu Jerusalén nuu nāta'an ndra ña ka'iin ti'vi ndi uchi iin ndra tatun Jesuu chi'in inga tuku ndra meru ndra. ³⁴Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio ndra tatun Jesuu kātitu'un ndra nuu ma ndra kīchi:

—Ndicha kuii ña takan kùu yi ña juuni kātitu'un ra nuu ndi ña ndē'e ma Petu' ra ndia. —Takan kāti ndra chi'in ndra.

³⁵Tajan ninduvi ndio ndra kātitu'un ndra nuu ndra tandi'i naja kua tā'an ndra ma tichi iti!, ta naja kua nākoto ndra Jesuu ora chā'nda kuati ra paan chā'a ra nuu ndra.

Jesuu kèta ra nuu ndra jàkua'a chi'in ra

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶Ta juuni kà'an ga ndra ka'iin ndra ora tüvi Jesuu ma'ñu ndra, ta te'en kāña'a ra chi'in ndra:

—Na koo va'a ndo chi'in ta'an ndo —kāti ra.

³⁷Tajan ma ora kā'an ra takan ta nduva'a kuii yū'vi ndra, ti kùuni ndra ña ni'na Jesuu kùu yi ña kèta yi. ³⁸Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio Jesuu kà'an ra nuu ndra:

—¡Na yū'vi ndo! Ta na tüvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo takan, vati ndicha ña mai kù. ³⁹Ta tu töve chìnuni ndo, na nde'e ndo ma nda'i chi'in cha'i. Ta na ke'e ndo yu'u ndia, ta taku ma ni'na tüvi sa'an yi ta ni iki yi, takua ndè'e ndo ña iyoyu'u —kāti Jesuu chi'in ndra.

⁴⁰Ta ora chīnu kā'an ra takan tajan jāna'a ndio ra ma nda'a' ra chi'in cha'a ra nuu ndra, na nde'e ndra yi. ⁴¹Va tava ya'a chīsii ndra jà'a ma ña kà'an ra, yakan va ni töva chító ndra nayi jà'a ndra ta nayi chànini ndra. Ta ikan jan te'en kīcha'a Jesuu chikatu'un ra nuu ndra:

—¿A iyoyo ña kacho nuu ndo? —kāti ra chi'in ndra.

⁴²Ta ikan jan chā'a ndio ndra java ma tiaka' tàvi chi'in nduxi ñuñu nuu ra. ⁴³Ta tiin ra yi ta chāchi ndio ra yi nuu ndra. ⁴⁴Ta ora chinu chāchi ra tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndisaa ma ña tā'in i'ya kùu ma ña kātitu'in nuu ndo ora juuni ìyo gai chi'in ndo. Vati takan ìyo yi ña ta'in ta jachinu ma tutu Ndioo ña tāa Moisés ma ña kà'an yi kuendai chi'in ma tutu tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo taji'na, ta chi'in ña kà'an ma tutu Salmu ndia.

⁴⁵Ta ikan jan te'en nāka'an tuku Jesuu nuu ndra, ikan na nuna va'a ma chìnituni ndra ta taso'o ndra ma ña kà'an ma tutu Ndioo:

⁴⁶—Nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ti ìyo yi ña nde'e ji'nai tundo'o, va tichi uni kivi ni nataku ndikoi tañu ndian ndíí. ⁴⁷Ta ji'na kuii iti' ñuu Jerusalén ìyo yi ña kicha'a na katitu'un na tu'in, ti yu'u kùu ma ra kùu Cristu. Ta ikan jan ku'un ndio na kukatitu'un na tu'in nuu tandi'i ñivi ñuu ñuñivi, ikan na chikoni'i na chi'in Ndioo ta jaka'nuni ra kuati na. ⁴⁸Yakan va ndisaa ndyo'o ndian ka'iin i'ya cha chito va'a ndo naja kua tā'in. Ta takan ìyo yi ña ku'va ndo kuenda chi'in ma ñivi cha'a' yi. ⁴⁹Ta ikan jan ni tachi ndioi ma Tati Íí Ndioo chi'in ndo takua kā'an ma Racha'nu Tatái nui niku. Va ndyo'o na kuatu ndo ma ñuu Jerusalén i'ya, nda kati ni'i ji'na ndo ndatu Tati Íí ña ni tachi ra nuu ndo iti' andivi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu ndàa ra iti' andivi

(Mr. 16:19-20)

⁵⁰Takan jan tāvani'i siin Jesuu tandi'i ma ndra jàkua'a chi'in ra ñuu Jerusalén, ta kuà'an ndio ra chi'in ndra ma ñuu Betania. Ta ikan kāni'i ra nda'a' ra nuu sukun ta jà'íí ra ndra.

⁵¹Takan kūu ta ora juuni jà'íí ga ra ndra, ta kueeni kueeni jāchika ra ra xiin ndra, ta ndāa ndio ra kuà'an ra iti' andivi.

⁵²Ta ikan jan chūnandi chiti ndio ndra ta kicha'a ndioz ndra jàka'nu ndra ra. Ta ora cha yā'a ña jā'a ndra takan, tajan nduva'a kuii chīsii ndra chikoni'i ndra ma ñuu Jerusalén.

⁵³Tajan nani kivi chà'an ndio ndra chàjaka'nu ndra Ndioo ma tichi veñu'u ka'nu ña ndaa ma ñuu Jerusalén. Ta takan na kuu yi. Amén.